

Anatolij i Boris Strugacki

Teško je biti bog

- Kentaur - Naučna fantastika

PROLOG

Ležište Ankinog samostrela bilo je načinjeno od crne plastike, a tetiva je bila od hromiranog čelika i zatezala se jednim, jedinim pokretom ručice koja se nečujno pokretala. Anton, novotarije nije priznavao: on je imao dobro staro borbeno oružje u stilu maršala Toca, kralja Pica Prvog, okovano potamnelim bakrom sa točkićem, na koji se namotavala tetiva od volujskih žila. Što se tiče Paške, on je poneo pneumatski karabin. On je smatrao da su samostreli detinjstvo čovečanstva, pošto je bio lenj i nesposoban da bilo šta sam načini.

Pristali su uz severnu obalu, gde je iz žute peščane strmine štrčalo izukrštano korenje kao strela pravih jela. Anka je bacila veslo i osvrnula se. Sunce se već bilo diglo nad šumom, i sve je bilo plavo, zeleno i žuto plavičasta izmaglica nad jezerom, tamnozeleno jele i žuta obala na drugoj strani. I nebo je nad svim tim bilo prozračno, beličasto plavo.

"Ničega tamo nema", rekao je Paška.

Sedeli su, nagavši se preko ivice čamca i gledali u vodu.

"Ogromna štuka", sigurnim glasom rekao je Anton.

"Sa ovolikim perajima?" upitao je Paška.

Anton je oćutao. Anka je takođe bacila pogled u vodu, ali je tamo ugledala samo sopstveni odraz.

"Eh, kada bi smo mogli sada da se okupamo", rekao je Paška, spuštajući ruku do lakta u vodu. "Hladna je", rekao je.

Anton je prešao na pramac i iskočio na obalu. Čamac je počeo da se njiše. Anton se uhvatio za ivicu čamca i upitno pogledao Pašku. Tada je Paška ustao, stavivši veslo na vrat kao obramicu, i izvijajući donji deo tela, počeo da peva:

Stari mornar Viclipucli!
Dragoviću, da nam nisi zasp'o?
Ćuvaj mi se, tebe jure
Jata prepećenih ajkula!

Anton je ćutke povukao čamac.

"Ehej!" povikao je Paška, hvatajući se za ivicu.

"Zašto to prepečenih?" upitala je Anka.

"Ne znam", odgovorio je Paška. Izašli su iz čamca.

"A nije loše? Jata prepečenih ajkula!"

Odvukli su čamac na obalu. Noge su propadale u vlažan pesak, koji je bio prekriven sasušenim jelovim iglicama i šiškarkama. Čamac je bio težak i klizav, ali su ipak uspeli da ga izvuku iz vode do same krme i tada su stali, teško dašćući.

"Nogu sam prignječio", rekao je Paška i počeo da popravlja crveni povez na glavi. Pažljivo ga je nameštao, kako bi mu se čvor našao tačno nad desnim uvetom, kao u nosatih irukanskih pirata. "Život nam se ne mili, o-haj!" izjavio je.

Anka je usredsređeno sisala prst.

"Trn?" upitao je Anton.

"Ne, odrala sam ga. Neko od vas ima prave kandže..."

"No, no, pokaži?"

Pokazala je.

"Da", rekao je Anton. "Prava ozleda. No, šta da radimo?"

"Na ra-me i pored obale", predložio je Paška.

"Pa onda nije trebalo ni da izlazimo iz čamaca", rekao je Anton.

"Čamcem i kokoška može", objasnio je Paška. "A obalom: trska - to ti je broj jedan, strmine - dva, virovi - tri. Da. Puni mladi. Ima i somova."

"Jata pečenih somova", rekao je Anton.

"A ti, jesi li ikada gnjurao u vir?"

"No, jesam."

"Nisam video. Nekako nisam imao prilike da to vidim."

"Ima puno toga što još nisi video."

Anka je okrenula leđa, digla samostrel i opalila u bor udaljen od njih jedno dvadesetak koračaji. Kora je počela da se osipa.

"Nije loše", rekao je Paška i tog istog časa opalio iz karabina. Nišanio je u Ankinu strelu, ali je promašio. "Nisam zaustavio disanje", objasnio je.

"A da si ga zaustavio?" upitao je Anton. Gledao je Anku.

Anka je jakim pokretom povukla polugu tetive. Mišiće je imala izuzetno razvijene. Anton je sa zadovoljstvom posmatrao kako se pod preplanulom kožom pomerila čvrsta kugla bicepsa.

Pažljivo je nanišaniła i opalila još jednom. Druga strela se sa treskom zabila u deblo nešto malo ispod prve.

"Badava to radimo", rekla je Anka, spuštajući svoj samostrel.

"Šta?" upitao je Anton.

"Drveće uništavamo, eto šta je. Jedan klinja je juče pucao u drvo iz luka, a, ja sam ga naterala da zubima iščupa strelu."

"Paška", rekao je Anton, "mogao bi da otrčiš, zubi su ti odlični."

"A zubi su mi na razdeljak", odgovorio je Paška.

"Neka bude", rekla je Anka. "Hajde da nešto radimo."

"Ne vere mi se nešto po tim urvinama", rekao je Anton.

"Ni meni. Idemo pravo."

"Gde to?" upitao je Paška.

"Gde nas oči vode."

"No?" rekao je Anton.

"Znači, u sajvu", rekao je Paška. "Toška, hajdemo na Zaboravljeni Bulevar. Sećaš li se?"

"Kako da ne!"

"Znaš, Anječka..." počeo je Paška.

"Ja ti nisam nikakva tamo Anječka", resko mu je odgovorila Anka. Nije podnosila da joj se obraćaju drugačije nego sa Anka.

Anton je to dobro zapamtio. Brzo je rekao:

"Zaboravljeni Bulevar. Po njemu se niko više ne vozi. Nema ga ni na mapi. I gde vodi, to se uopšte ne zna."

"A jeste li bili tamo?"

"Jesmo. Ali nismo uspeli da ga istražimo."

"Put iz niotkuda i u nikuda", izdeklamovao je Paška, došavši sebi.

"Odlično!" rekla je Anka. Oči su joj postale nalik na crne proreze.

"Idemo. Hoćemo li stići do večeri?"

"Šta ti je! Do podneva ćemo biti tamo."

Krenuli su nagore urvinom. Na rubu urvine Paška se osvrnuo. Dole se nalazilo plavo jezero sa žućkastim plićacima, čamac na pesku i veliki krugovi koji su se koncentrično širili na vodi mirnoj kao ulje kraj obale - to je verovatno izletela iz vode ona štuka. Paška je osetio uobičajeno neodređeno oduševljenje, kao i uvek, kada su Toška i on bežali iz internata i kada se pred njima nalazio dan potpune neizvesnosti na neistraženim mestima sa jagodama, vrelim livadama bez ijednog čoveka, sivim gušterima, ledenom vodom i iznenadnim

izvorima. I, kao i uvek, zaželeo je da zaurla i visoko poskoči, i to je tog istog časa i učinio, i Anton ga je, smejući se pogledao, i on je ugledao u Antonovim očima potpuno razumevanje. Anka je stavila dva prsta u usta i vešto zazviždala, i ušli su u šumu.

Šuma je bila četinarska i retka, noge su klizile po opalim iglicama. Kosi sunčevi zraci padali su između pravih stabala, i zemlja je bila sva pokrivena zlatnim mrljama. Mirisalo je na smolu, jezero i jagode; negde u nebu cvrkutale su nevidljive ptice.

Anka je išla ispred svih, držeći svoj samostrel pod miškom, i povremeno se naginjala da uzbere krvave, kao lakom prekrivene jagode. Anton je išao za njom sa dobrim starim oružjem maršala Toca o ramenu. Tobolac sa dobrim borbenim strelama lupkao ga je po stražnjici. Išao je i bacao pogled na Ankin vrat - preplanuo, gotovo crn, sa pršljenovima koji su se jasno isticali. Ponekad se osvrtao tražeći Pašku, ali se Paška nije video, samo se povremeno, čas desno, čas levo video na suncu njegov crveni povež. Anton je zamislio kako Paška nečujno klizi među jelama sa karabinom 'na gotovs'; ispruživši napred svoje grabljivo, mršavo lice sa nosom koji se ljuštio. Paška se prikradio po sajvi, a sajva se ne šali. Sajva prijatelju može iznenada da ti postavi pitanje - i treba joj odmah odgovoriti, pomislio je Anton i povio se, ali se pred njim nalazila Anka i ona je mogla da se osvrne, ispalo bi glupo.

Anka se osvrnula i upitala:

"A vi ste tiho kidnuli?" Anton je slegao ramenima.

"A ko to kida bučno?"

"A ja sam, čini mi se, ipak digla buku", zabrinuto je rekla Anka. "Ispustila sam lavor - i najednom u hodniku koraci. To je sigurno bila Deva Kaća - ona je danas dežurna. Morala sam da skočim u rundelu sa cvećem. Šta misliš, Toška, kakvo to cveće raste u toj rundeli?"

Anton je namrštio čelo.

"Pod tvojim prozorom? Ne znam. A zašto?"

"Uporno neko cveće. Ne savija ga vetar, ne obara bura. U njega svi skaču već nekoliko godina, a njemu - ništa."

"Interesantno", rekao je Anton dubokomisaono. Setio se da se pod njegovim prozorom takođe nalazi rundela sa cvećem koje 'vetar ne savija i ne obara bura'. Ali on na to nikada nije obraćao pažnju.

Anka se zaustavila, sačekala ga i pružila mu pregršt jagoda. Anton je

pažljivo uzeo tri ploda.

"Uzmi još", rekla je Anka.

"Hvala", rekao je Anton, "volim da uzimam po jednu. A Deva Kaća nije loša, zar ne?"

"Zavisi", rekla je Anka. "Kada čoveku svako večer izjavljaju da su mu noge čas blatnjave, a čas opet prašnjave..."

Ućutala je. Bilo je zadivljujuće divno šetati sa njom udvoje po šumi rame uz rame, dotičući je golim laktovima, i posmatrati je - kako je lepa, vešta i neobično dobra i kakve su joj divne sive oči sa crnim trepavicama.

"Da", rekao je Anton, pružajući ruku da smakne paučinu koja je zablistala na suncu. "A njoj noge nisu ni prašnjave. Ako te kroz bare nose na rukama, onda se, razumeš li me, nećeš; zaprašiti..."

"Ko je to nosi?"

"Henrih iz meteorološke stanice. Znaš, onaj ogroman, sa gotovo belom kosom."

"Odista?"

"A zašto da ne? Čak i svako dete zna da su zaljubljeni."

Ponovo su ućutali. Anton je bacio pogled na Anku. Ankine oči su bile kao crni prorezi.

"A kada je to bilo?" upitala je.

"Jedne noći kada je bio pun mesec", odgovorio je Anton preko volje.

"Samo pazi, ne pričaj mnogo o tome."

Anka se osmehnula.

"Niko te nije vukao za jezik, Toška", rekla je. "Hoćeš li jagode?"

Anton je mahinalno smakao jagode sa prljavog dlana i strpao ih u usta. Ne volim torokala, pomislio je. Ne podnosim torokala. Ali, najednom je pronašao argument.

"Tebe će takođe jednom nositi na rukama. I, hoće li ti biti prijatno, ako o tome počnu da brbljaju?"

"Odakle ti samo ideja da ću izbrbljati?" rasejano ga je upitala Anka.

"Ne podnosim torokala."

"Slušaj, a šta si to smislila?"

"Ništa naročito", Anka je slegla ramenima. Nešto kasnije je rekla u poverenju: "Znaš, dojadilo mi je da svako božje večer dva puta perem noge."

Jadna Deva Kaća, pomislio je Anton. To ti nije sajva.

Izašli su na stazu. Staza se spuštala nizbrdo, i šuma je postajala sve mračnija i mračnija. Ovde su bujno rasli paprat i visoka, vlažna trava. Borova stabla bila su prekrivena mahovinom i belom penom lišaja.

Ali, sajva se ne šali. Promukao glas, u kome nije bilo ničeg ljudskog, najednom je zaurlao:

"Stoj! Bacaj oružje - ti, blagorodni done, i ti, dona!"

Kada sajva nešto zahteva, treba umeti odgovoriti. Preciznim pokretom Anton je oborio Anku u paprat nalevo, a sam je skočio u paprat udesno, pritajio se i sakrio iza trulog panja. Promukli eho je još odzvanjao među borovim stablima, a staza je već bila pusta. Zavladala je tišina.

Anton, je, preturivši se na stranu, vrteo točkić zatežući tetivu. Odjeknuo je pucanj, na Antona je počelo da pada nekakvo trunje. Promukao, neljudski glas je izvestio:

"Don je pogođen u petu!"

Anton je počeo da stenje i trgao je nogu.

"Ma ne u tu, već u desnu", ispravio ga je glas. Čulo se kako Paška pučka od smeha. Anton je oprezno promolio glavu iza panja, ali se u sumračnoj zelenoj kaši ništa nije videlo.

U tom momentu se začuo prodoran fijuk i šum, kao da je palo drvo.

"Joj!.." prigušeno je kukao Paška. "Poštedite me, molim vas! Poštedite! Ne ubijajte me!"

Anton je odmah skočio. U susret mu je iz paprati, povlačeći se unazad, izašao Paška. Ruke su mu bile dignute nad glavom. Ankin glas je upitao:

"Toška, vidiš li ga?"

"Kao na dlanu", sa odobravanjem je odgovorio Anton. "Ne okreći se!" podviknuo je Paški. "Ruke na glavu!"

Paška je pokorno stavio ruke na glavu i izjavio:

"Ništa neću reći."

"Toška - šta da se uradi sa njim?" upitala je Anka.

"Sada ćeš videti", rekao je Anton i smestio se što je udobnije mogao na panj, stavivši samostrel na kolena. "Ime!" Dreknuo je glasom Hekse Irukanskog.

Paška je leđima pokazao svoj prezir i nepokornost. Anton je opalio. Teška strela se bučno zabila u granu nad Paškinom glavom.

"Oho!" progovorio je Ankin glas.

"Ja sam Bon Skakavac", preko volje je priznao Paška. "I ovde će on, prema svemu izdahnuti - jedan od onih što bejahu sa njim."

"Čuveni siledžija i ubica", objasnio je Anton. "Ali, on nikada ništa ne radi tek onako. Ko te je poslao?"

"Poslao me je don Satarina Nepoštedni", slagao je Paška.

Anton je prezrivo rekao:

"Ova ruka ovde je prekinula nit smrdljivog života dona Satarine pre dve godine u Kanjonu Teških Mačeva."

"Da opalim strelu u njega?" upitala je Anka.

"Potpuno sam zaboravio", brzo je rekao Paška, "U stvari, poslao me je Arata Lepi. Obećao mi je sto zlatnika za vaše glave." Anton se lupio po kolenima.

"Kakav lažljivac!" povikao je. "Pa zar će Arata da se povezuje sa takvim ništavilom kao što si ti!"

"Kako bi bilo da ipak opalim strelu u njega?" krvožedno je upitala Anka.

Anton je počeo demonski da se smeje.

"Uzgred budi rečeno", rekao je Paška, "pogodio sam te u desnu petu. Vreme bi bilo da ti isteče krv."

"Šipak", usprotivio se Anton. "Kao prvo, sve vreme žvaćem koru belog drveta, a kao drugo, dve predivne varvarke su već previle moje rane."

Paprat je počela da se pomiče, i Anka je izašla na stazu. Na obrazu joj se videla ogrebotina, kolena su joj bila izmazana zemljom i lišćem.

"Vreme je da ga bacimo u blato", rekla je. "Kada se neprijatelj ne predaje, njega treba uništiti."

Paška je spustio ruke.

"Sve u svemu, ne pridržavaš se pravila igre", rekao je Antonu. "Kod tebe stalno ispada da je Heksa dobar čovek."

"A mnogo mi pa ti znaš", rekao je Anton i takođe izašao na stazu.

"Sajva se ne šali, prijavlji najamniče."

Anka je vratila Paški karabin.

"A šta, jer vi uvek tako pucate jedan u drugoga?" upitala je sa zavišću.

"Nego šta!" začudio se Paška. "A šta je, je l' bi možda trebalo da vičemo: 'Pu! - pu!' - šta li? U igri je neophodan elemenat rizika."

Anton je nemarno rekao:

"Mi se na primer često igramo Viljema Tela."

"Naizmenično", prihvatio je Paška. "Danas ja stojim sa jabukom na glavi, a sutradan on."

Anka ih je pogledala.

"Tako znači?" rekla je lagano. "Bilo bi interesantno videti to."

"Sa zadovoljstvom bismo ti pokazali" sarkastično je rekao Anton, "ali nemamo jabuku."

Paška se smejujio. Tada mu je Anka smakla sa glave povez i brzo smotavši ga napravila od njega loptu.

"Jabuka - to je uslovnost", rekla je. "Evo odlične mete da se igramo Viljema Tela."

Anton je uzeo crveni smotuljak i pažljivo ga pregledao. Pogledao je Anku - oči su joj bile kao uski prorezi, a Paška se zabavljao - bilo mu je veselo. Anton mu je pružio smotuljak.

"Na trideset koračaji neću promašiti kartu", rekao je mirnim glasom, "razume se, iz dobro mi poznatog pištolja."

"Odista?" rekla je Anka i obratila se Paški: "A ti, dragi moj, da li ćeš ti pogoditi kartu na trideset koračaji?" Paška je nameštao smotuljak na glavi.

"Jednom ćemo pokušati", rekao je, kezeći zube. "Svojevremeno nisam loše pucao."

Anton se okrenuo i krenuo stazom, glasno odbrojavajući korake:

"Petnaest... šesnaest... sedamnaest..."

Paška je nešto rekao - Anton ga nije čuo, i Anka se glasno nasmejala. Nekako čak previše glasno.

"Trideset", rekao je i okrenuo se.

Sa trideset koračaji razdaljine Paška je izgledao sasvim mali. Crveni trougao smotuljka na glavi izgledao je kao kapa dvorske lude. Paška se smejujio. On se još igrao. Anton se sagao i počeo lagano da zateže tetivu.

"Neka si blagosloven, oče moj Viljeme!" povikao je Paška. "I zahvaljujem ti se za sve, ma šta da se desilo."

Anton je stavio strelu i ispravio se. Paška i Anka su ga posmatrali. Stajali su blizu jedno drugoga. Staza je ličila na taman, vlažan hodnik među visokim, zelenim zidovima. Anton je digao svoj samostrel. Borbeno oružje maršala Toca postalo je nekako neobično

teško. Ruke mi drhte, pomislio je Anton. To je već loše. I nepotrebno. Setio se kako su zimi Paška i on čitav jedan sat bacali grudve u metalnu šišarku na stubu ograde. Bacali su ih sa dvadeset koračaji razdaljine, sa petnaest i sa deset - nikako nisu mogli da je pogode. A posle, kada im je sve to već dojadilo i kada su se spremali da krenu, Paška je nemarno, ne gledajući, bacio poslednju grudvu i pogodio. Anton je svom snagom zabio kundak u zgib ramena. Anka stoji suviše blizu, pomislio je. Hteo je da joj poviče da se udalji, ali je shvatio da bi to bilo glupo. Više. Još malo... Još... Najednom je postao uveren da će se strela, teška jednu funtu, čak ako im okrene i leđa, zabiti tačno u Paškinu prekonosicu, između veselih, zelenih očiju. Otvorio je oči i pogledao Pašku. Paška se više nije smejujlo. Anka je lagano-lagano dizala ruke sa raširenim prstima i lice joj je postalo napeto i nekako previše odraslo. Tada je Anton digao samostrel još više i povukao oroz. Nije video gde je strela otišla.

"Promašio sam", rekao je glasno. Krenuo je stazom nogama koje se nisu savijale. Paška je obrisao crvenim smotuljkom lice, zatresao ga, raširio i počeo da povezuje glavu. Anka se sagla i digla svoj samostrel. Ako me tom stvarčicom lupne po glavi, pomislio je Anton, reći ću joj hvala. Ali, Anka ga nije čak ni pogledala.

Okrenula se Paški i upitala ga:

"Idemo?"

"Odmah", rekao je Paška.

Pogledao je Antona i ćutke lupio samoga sebe savijenim prstom po čelu.

"A ti si se već preplašio", rekao je Anton.

Paška se još jednom lupio prstom po čelu i krenuo za Ankom. Anton je išao za njima i trudio se da potisne sumnje u sebi.

A šta sam ja to u stvari i uradio, potišteno je mislio. Zašto su se samo naduli! No, Pašku razumem, preplašio se. Samo se još ne zna ko se više preplašio - Viljem-tata ili Tel-sin. Ah, šta je onda sa Ankom? Prema svemu, preplašila se za Pašku. A šta je pa trebalo da radim? Eto, vučem se za njima, kao nepotrebni rođak. Najbolje će biti da odem. Sada ću skrenuti ulevo, tamo je jedna močvara. Možda ću još i sovu uspeti da ulovim. Ali, on nije usporio čak ni korak. To je znači zauvek, pomislio je. Čitao je da se to često dešava.

Na zabačeni put stigli su čak i ranije nego što su mislili. Sunce je već

stajalo visoko, bilo je užasno vruće. Za okovratnikom su bockale jelove iglice. Put je bio od betona sastavljen od dva niza sivozardalih, ispucanih betonskih ploča. Kroz pukotine među spojevima probijala se gusta, suva trava. Po ivici puta rastao je gust, prašnjav korov. Nad putem su brundali bumbari, i jedan je bezobrazno lupio Antona pravo u čelo. Bilo je tiho i sparno.

"Pogledajte", rekao je Paška.

Nad sredinom puta, na zardaloj žici, zategnutoj popreko, visila je okrugla metalna ploča, prekrivena ispucalom bojom. Sudeći po svemu, na disku je bio prikazan žuti pravougaonik na crvenoj pozadini.

"Šta je to?" upitala je bez nekog-posebnog interesovanja Anka.

"Automobilski znak", rekao je Paška. "Ulaz zabranjen."

"Cigla", objasnio je Anton.

"A šta ona znači?" upitala je Anka.

"Znači da tamo ne sme da se ide", rekao je Paška.

"A šta će onda ovde put?"

Paška je slegao ramenima.

"To je jako stari put", rekao je.

"Anizotropan put", izjavio je Anton. Anka mu je bila okrenuta leđima.

"Kretanje samo u jednom pravcu."

"Mudri su bili naši preci", zamišljeno je rekao Paška. "Voziš se tako jedno dve stotine kilometara, i najednom - eto ti na! - 'cigla'. Niti možeš dalje da ideš, niti imaš koga da priupitaš."

"Šta li može da bude iza tog znaka!" rekla je Anka. Osvrnula se. Unaokolo, na mnogo kilometara nalazila se potpuno pusta bez i jednog jedinog čoveka šuma, i nisu imali uopšte koga da upitaju šta bi moglo da bude iza tog znak. "A možda to uopšte i nije 'cigla'?" rekla je. "Boja je sva otpala..."

Tada je Anton pažljivo nanišanio i opalio. Bilo bi odista fantastično, da je strela prekinula žicu, i da je znak pao pred same Ankine noge. Ali, strela je pogodila gornji deo znaka, probila zardali pleh, i na zemlju je počela da otpada samo sasušena boja.

"Budalo", rekla je Anka, ne okrenuvši se.

To je bila prva reč, sa kojom se obratila Antonu posle igre Viljema Tela. Anton je počeo da se nekako natmureno smeška.

"And enterprises of great pitch and moment", izgovorio je, "With this

regard their current turn way and loose the name of action." *Tako poduhvati veliki, što uspeh obećavaju, propadaju od odlaganja stalnih. Šekspir, ('Hamlet').*

Verni Paška je najednom povikao.

"Momci, ovuda su prošla kola! I to posle nepogode! Evo, ovde je trava izgažena! I ovde..."

Ima sreće Paška, pomislio je Anton. Počeo je da razgleda tragove na putu i ugledao izgaženu travu i crni trag guma na mestu, gde je automobil prikočio pred rupom u betonu.

"Aha!" rekao je Paška. "Proleteo je ispod znaka!"

To je bilo jasno svakome, ali se Anton pobunio:

"Ni pomena, išao je sa one strane." Paška ga je zapanjeno pogledao.

"Zar si oslepeo, šta li?"

"Išao je sa one strane", bio je uporan Anton. "Idemo po tragu."

"Lupetaš budalaštine! Lupetaš!" pobunio se Paška. "Kao prvo, ni jedan iole vaspitan vozač ne bi krenuo ispod 'cigle'. Kao drugo, pogledaj: evo rupčage, evo traga kočnja... No, odakle je onda išao?"

"Šta me se tiču ti tvoji 'vaspitani'! Vaspitan sam i idem ispod znaka."

Paška je pozeleneo od besa.

"Idi gde hoćeš!" rekao je, lako mucajući. "Nezreli stvore. Sasvim si poludeo od spatine!"

Anton se okrenuo i, gledajući pravo preda se, krenuo ispod znaka. Hteo je samo jedno: da se ispred njega nađe nekakav most dignut u vazduh i da mora da se probija u tom pravcu. Šta me se tiču tvoji vaspitani! - mislio je. - Neka idu, gde hoće... sa svojim Paškom. Setio se kako je Anka odrezala Pavlu, kada joj se ovaj obratio sa 'Anječka'; i osetio se nešto lakše. Osvrnuo se.

Pašku je odmah ugledao: Bon Skakavac, sagavši se nad samom zemljom, kretao se tragom tajanstvenih kola. Zardali disk nad putem lagano se njihao i kroz rupu se naziralo modro nebo. A na ivici puta je sedela Anka, oslonivši laktove na gola kolena i stavivši bradu na stegnute pesnice.

...Vraćali su se tek predveče. Momci su veslali, a Anka je sedela na krmi. Nad crnom šumom dizao se purpurni mesec, nepodnošljivo su kreketale žabe.

"Kako je sve bilo divno smišljeno", rekla je tužno Anka. "Eh, vi!..."

Dečaci su oćutali. Tada je Paška poluglasno upitao:

"Toška, šta je bilo tamo, pod znakom?"

"Most dignut u vazduh", odgovorio je Anton. "I skelet fašiste, prikovan lancima za mitraljez." Zamislio se još malo i dodao:

"Mitraljez je bukvalno zarastao u zemlju..."

"Da..." rekao je Paška. "Dešava se. A ja sam tamo jednome pomogao da popravi kola."

1.

Kada je Rumata prošao grob svetog Mike - sedmi po redu i poslednji na tom putu, već se bilo sasvim smračilo. Mnogo hvaljeni hamaharski ždrebac, koga je od don Tamea dobio na kartama, bio je obično đubre. Bio se oznojio, podbio noge i kretao se lošim, krivudavim kasom. Rumata mu je stezao bokove kolenima, šibao rukavicom između ušiju, ali je ovaj samo premoreno odmahivao glavom, ne ubrzavajući korak. Duž puta se nalazilo žbunje, koje je u predvečerje ličilo na oblake smrznutog dima. Nepodnošljivo su zujali komarci. Na mutnom nebu treperele su retke, nejasne zvezde. U naletima je duvao slab vetar, topao i hladan istovremeno, kao i uvek ujesen u ovoj primorskoj zemlji sa zagušljivim, prašnjavim danima i ledenim večerima.

Rumata se čvršće zamotao u plašt i pustio uzengije. Nije imalo smisla da bilo kuda žuri. Do ponoći je imao još jedan sat, a štucava šuma se već pojavila nad horizontom kao crn, izgubljen greben. Po strani su se pružala uzorana polja, pod zvezdama su svetlucale močvare, koje su zaudarale na mrtvu rđu, tamneli su se brežuljci i istruleli plotovi iz doba osvajanja. Daleko sa leve strane pojavljivao se i gasio tmuran odsjaj: prema svemu, gorelo je nekakvo selo, jedno od bezbrojnih jednolikih Mrtvožora. Obešenjaka, Pljačkaša, koja su nedavno, carskim ukazom promenila imena u Željena, Blagodarna i Anđeoska. Na stotine milja od obala Moreuza i do sajve Štucave šume - prostirala se ta zemlja, prekrivena oblacima komaraca, razdirana jarugama, puna močvara, poražena groznicama, pomorima i smrdljivom kijavicom.

Kraj same krivine puta od žbuna odvojila se tamna figura. Ždrebac se trgao, podigavši glavu uvis. Rumata je prihvatio uzengije, naviknutim pokretom povukao na desnoj ruci čipku i stavio dlan na dršku mača, zagledavši se ispred sebe. Čovek kraj puta je skinuo kapu.

"Dobro večer, blagorodni done", tiho je rekao. "Izvinite, vas."

"U čemu je stvar?" upitao je Rumata, oslušujući. Nečujne zasede ne postoje. Razbojnice izdaje škripa tetiva, sivi jurišnici nezadrživo

štucaju i podriguju od lošeg piva, baronske družine nezasito dahću i zvekeću gvožđem, a monasi - lovci na robove - bučno se češu. Ovoga puta u žbunju je vladala tišina. Prema svemu, ovaj čovek nije bio njihov mamac. A on nije ni ličio na mamac - maleni, nabijeni građanin u bednoj kabanici.

"Da li mi dozvoljavate da trčim kraj vas?" upitao je klanjajući se.

"Izvoli", rekao je Rumata, povukavši dizgine. "Možeš da se uhvatiš za stremen."

Građanin je krenuo pored njega. Držao je kapu u ruci, i na njegovom temenu se svetlucala velika ćela. Nadzornik, pomislio je Rumata. Obilazi barone i sakupljače soli, skuplja lan ili kudelju. Hrabar nadzornik, mora se priznati... A možda i nije nadzornik. Možda je knjigočatac. Begunac. Izrod. Sada ih ima mnogo na noćnim putevima, više nego nadzornika... A možda je i špijun.

"Ko si, i odakle si?" upitao je Rumata.

"Zovem se Kiun", tužno je rekao građanin. "Idem iz Arkanara."

"Bežiš iz Arkanara", rekao je Rumata, sagavši se.

"Bežim", tužno se složio građanin.

Čudak nekakav, pomislio je Rumata. Ili je možda ipak špijun? Trebalo bi proveriti... A zašto bi u stvari trebalo? Kome je to potrebno? Ko sam ja, da bih ga proveravao? Pa i ne želim uopšte da ga proveravam! Zašto mu jednostavno ne bih poverovao! Eto, ide građanin, očigledno knjigočatac, beži spasavajući svoj život... Sam je, boji se, slab je, traži zaštitu... Naišao je na aristokratu. Aristokrati se iz gluposti ili iz obesti u politiku ne razumeju, a mačevi su im dugi, i sive oni ne vole. Zašto građanin Kiun ne bi iskoristio nekoristoljubivu zaštitu glupog i ponosnog aristokrate? I to bi bilo sve. Neću ga ja proveravati. Nemam zašto. Porazgovaraćemo, prekratiti vreme, rastati se kao prijatelji...

"Kiun..." rekao je. "Poznavao sam jednoga Kiuna. Bio je prodavac hrane i alhemičar iz Metalne ulice. Jesi li ti njegov rođak?"

"Na žalost, jesam", rekao je Kiun, "istina daleki rođak ali za njih je to svejedno... Do dvanaestog kolena unazad."

"I gde sada bežiš, Kiune?"

"Bilo gde... Što dalje. Mnogi beže u Irukan. Pokušaću i ja u Irukan."

"Tako, tako", rekao je Rumata. "I misliš da će te blagorodni don prevesti preko granice?"

Kiun je oćutao.

"Ili možda misliš, da blagorodni don ne zna, ko je alhemićar Kiun iz Metalne ulice?"

Kiun je ćutao. Ne govorim ono što bi trebalo da govorim, pomislio je Rumata. Digao se na sedlu i povikao, imitirajući glasnika na Kraljevskom trgu:

"Optužuje se i kriv je za užasne, neoprostive zloćine protiv boga, krune i mira!"

Kiun je ćutao.

"A šta ako blagorodni don bezumno obožava dona Rebu? Ako je on svim srcem svojim odan sivima i sivoj ideji? Ili možda smatraš da je to nemoguće?"

Kiun je ćutao. Iz pomrćine sa desne strane puta pojavila se izlomljena senka vešala. Pod prećkom se belelo nago telo, obešeno za noge. Ehe, svejedno od svega toga, pomislio je Rumata. Zategao je uzde, dograbio Kiuna za rame i okrenuo ga licem prema sebi.

"Ako te blagorodni don ovoga istoga ćasa obesi pored ove škitnice?" rekao je, zagledavši se u belo iice sa tamnim jamama oćiju. "Sam. Brzo i vešto. Na ćvrstom arkanarskom konopcu. U ime ideala. Zašto ćutiš, pismeni Kiune?"

Kiun je ćutao. Zubi su mu cvokotali, i on se slabo grćio pod rukom Rumate, kao stegnuti gušter. Najednom je nešto sa pljeskom palo u jarak kraj puta, i tog istog ćasa, kao zbog toga da bi zaglušio taj pljesak, on je oćajnićki povikao:

"No, obesi me! Obesi, izdajniće."

Rumata je došao do daha i pustio je Kiuna.

"Našalio sam se", rekao je. "Ne boj se."

"Laž, laž..." jecajući, mrmlijao je Kiun. "Svuda samo laž!..."

"Dobro, de, ne ljuti se", rekao je Rumata. "Bolje podigni ono što si tamo bacio - može da se navlaži..."

Kiun je postojao malo, zanoseći se i jecajući, bez ikakvog cilja se lupkajući dlanovima po kabanici i spustio se u jarak. Rumata je ćekao, umorno se pogurivši u sedlu. Znaći, tako i treba da bude, mislio je, znaći da drugaćije jednostavno i ne može... Kiun se izvukao iz jarka, stavljajući u košulju svežanj.

"Knjige, razume se", rekao je Rumata.

Kiun je odmahnuo glavom.

"Ne", rekao je promuklo. "Samo jedna knjiga. Moja knjiga."

"O čemu to pišeš?"

"Bojim se da vas to neće interesovati, blagorodni done."

Rumata je uzdahnuo.

"Uhvati se za stremen", rekao je. "Našalio sam se. Ne boj me se."

"Divan svet", progovorio je Kiun. "Veseo svet. Svi se šale. I svi se šale na isti način. Pa čak i blagorodni Rumata."

Rumata se zapanjio.

"Znaš kako se zovem!"

"Znam", rekao je Kiun. "Prepoznao sam vas po obruču na čelu. Odista sam se obradovao, kada sam vas ugledao..."

No, razume se, eto na šta je on mislio, kada me je nazvao izdajnikom, pomislio je Rumata. I rekao je:

"Vidiš, a ja sam mislio da si špijun. Špijune uvek ubijam."

"Špijune..." ponovio je Kiun. "Da, razume se. U naše doba je tako lako i dobro biti špijun. Običan cinkaroš u taverni 'Siva Radost'. Kako je to divno, kako to samo ljudi poštuju! U šest sati uveče ulazim u pivnicu i sedam za svoj stočić. Vlasnik hita ka meni, s mojom prvom kriglom piva. Mogu da pijem koliko hoću, pivo plaća don Reba - ili tačnije, niko ga i ne plaća. Sedim, pijuckam svoje pivo i slušam. Ponekad se pravim da beležim šta ko razgovara, i preplašeni ljudi hitaju ka meni nudeći mi prijateljstvo, svoje novčanike. U njihovim očima vidim samo ono što želim: pseću odanost, strahopoštovanje i stiskam žene naočigled njihovih muževa, ogromnih ljudeskara, a oni će se samo uslužno kikotati. Kakvo predivno rasuđivanje, blagorodni done, zar ne? Čuo sam to od petnaestogodišnjeg dečaćića, studenta Patriotske škole..."

"I šta si mu rekao?" radoznalo ga je upitao Rumata.

"A šta sam pa mogao da mu kažem? On to ne bi shvatio. I ispričao sam mu, da ljudi Vage Točka, kada uhvate cinkaroša, otvaraju ovome želudac nožem i sipaju biber u njega... A pijani vojnici trpaju cinkaroša u vreću i bacaju ga u nužnik. I to je sušta istina, ali on u nju nije poverovao. Rekao mi je da to u školi nisu učili. Tada sam izvukao papir i zabeležio ceo naš razgovor. To mi je bilo potrebno za moju knjigu, a on je jadnik, zaključio da je to potrebno zbog prijave, i umokrio se od straha..."

Pred njima, su kroz žbunje promakle svetlosti krčme 'Skeleta Bako'. Kiun se spotakao i ućutao.

"Šta se desilo?" upitao je Rumata.

"Tamo je siva patrola", promrmljao je Kiun.

"No, pa šta?" rekao je Rumata. "Slušaj bolje još jedno rasuđivanje, dragi moj Kiune. Mi volimo i cenimo te jednostavne, grube momke, našu sivu, borbenu stoku. Oni su nam potrebni. Od sada običan čovek mora da drži jezik za zubima, ako ne želi da ga okače na vešala!" zacerekao se, jer je to rekao odista odlično - u najboljim tradicijama sivih kasarni.

Kiun se skupio i uvukao glavu u ramena.

"Jezik običnog čoveka mora da zna gde mu je mesto. Bog je dao običnom čoveku jezik ne da bi brbljao, već da bi lizao čizme svog gospodara, a takav gospodar je određen običnom čoveku od vjkada..."

Kraj stuba za vezivanje konja ispred krčme trupkali su osedlani konji sive patrole. Kroz otvoreni prozor čule su se promukle psovke. Čula se lupa domina. U vratima, preprečavajući prolaz ogromnom stomačinom, stajao je lično Skelet Bako u iscepanoj kožnoj jakni, zasukanih rukava. U kosmatoj šapi je držao tesak - prema svemu, upravo je sekao pseto za čorbu, oznojio se i izašao da dođe malo do daha. Na stepenicama je sedeo, skupivši se, sivi jurišnik, stavivši borbenu sekiru među kolena. Drška sekire mu je iskrivila lice na stranu. Videlo se samo da mu je muka od pića. Primitivši konjanika, progutao je pljuvačku i promuklo zaurlao:

"S-toj! Kako se ono zva... Ti, blagorodni!..."

Rumata je, isturivši bradu, prošao pored njega ne udostojivši ga čak ni pogleda.

"...A ako jezik običnog čoveka liže pogrešnu čizmu", glasno je govorio, "onda taj jezik treba udaljiti, jer je rečeno: 'Jezik tvoj - neprijatelj je moj'..."

Kiun se kretao iza konja širokim koracima. Rumata je ivicom oka video kako mu se od znoja presijava ćela.

"Stoj, kada ti se kaže!" zaurlao je jurišnik.

Čulo se kako, lupkajući sekirrom, trči niz stepenike, spominjući istovremeno boga, đavola i svu tu blagorodnu stoku istovremeno.

Jedno petorica, pomislio je Rumata, savijajući manžete. Pijani

mesari. Gluposti.

Prošli su pored krčme i skrenuli ka šumi.

"Mogao sam da idem i brže, ako je potrebno", rekao je Kiun neprirodno čvrstim glasom.

"Gluposti!" rekao je Rumata, zauzdavajući ždrebca. "Bilo bi dosadno proći toliko milja i nijednom se ne potući. Zar nikada ne želiš da se potučeš, Kiune? Stalno priče, priče..."

"Ne", rekao je Kiun. "Nikada nisam pozeleo da se tučem."

"U tome i jeste nesreća", promrmljao je Rumata, okrećući ždrebca i lagano navlačeći rukavice.

Iza zaokreta su se pojavila dva konjanika i, ugledavši ga, najednom su se zaustavili.

"Ehej, ti, blagorodni done!" povikao je jedan. "Isprave pokaži!"

"Fukaro", progovorio je staklasto-zvonkim glasom Rumata. "Nepismeni ste, šta će vam isprave?"

Gurnuo je ždrepca kolenom i kasom krenuo u susret jurišnicima. Plaše se, pomislio je. Prave se... No, barem par šamara! Ne... Ništa od svega neće ispasti. Toliko želim da iskalim mržnju, koja se u meni nakupila za ovaj jedan dan, ali, čini se, ništa od svega toga neće ispasti. Ostaćemo humani, sve ćemo oprostiti i bićemo mirni, kao bogovi. Neka oni kolju i skrnave, mi ćemo ostati mirni, kao bogovi. Bogovi nikuda ne moraju da žure, pred njima je večnost...

Sasvim im se približio. Jurišnici su nesigurno digli sekire i povukli se unazad.

"No?" rekao je Rumata.

"Šta znači to 'no'?" zbunjeno je rekao prvi jurišnik. "Pa to je, znači, blagorodni don Rumata?"

Drugi jurišnik je odmah okrenuo konja i u galopu odjurio. Prvi se povukao, spustivši sekiru.

"Molimo za oprostaj, blagorodni done", brzo je počeo da govori. "Nismo vas prepoznali. U pitanju je mala greška. Stvar je državna, greške su uvek moguće. Momci su malo popili, gore od želje..." Počeo je da ga zaobilazi postrance. "I sami shvatate, vremena su teška... Lovimo pobegle učene ljude. Ne želimo da se žalite, blagorodni done..."

Rumata mu je okrenuo leđa.

"Blagorodnom donu želimo srećan put!" sa olakšanjem u glasu

povikao je za njim jurišnik.

Kada se on udaljio, Rumata je tiho pozvao:

"Kiune!"

Niko mu se nije odazvao.

"Ehej, Kiune!"

I ponovo se niko nije odazvao. Oslušnuvši malo, Rumata je kroz zujanje komaraca začuo šuštanje žbunja. Kiun se brzo probijao preko polja na zapad, tamo gde se, udaljena dvadeset milja nalazila irukanska granica. To je sve, pomislio je Rumata. Eto ti celog razgovora. Uvek jedno te isto. Provera, oprezna razmena dvosmislenih bajki... Čitave nedelje trošiš dušu na nevažne razgovore sa raznim ološem, a kada konačno susretneš pravog čoveka, onda nemaš vremena da sa njim porazgovaraš kako treba; treba ga prikriti, spasti, poslati, na sigurno i bezbedno mesto, i on odlazi, tako i ne shvativši da li je imao posla sa prijateljem ili kapricioznim izrodom. Pa i sam ništa nećeš saznati o njemu. Šta on hoće, šta može, zašto živi...

Setio se jučerašnjeg Arkanara. Čvrste kamene kuće na glavnim ulicama, gostoprимljivi fenjer nad ulazom u tavernu, dobroćudni, siti trgovci pijuckaju pivo za čistim stolovima i diskutuju o tome da svet uopšte nije loš, da cene žitu padaju, da cene odeći rastu, da se zavere otkrivaju na vreme, da vračeve i sumnjive knjigočatce nabijaju na kolac, da je kralj, po običaju, veličanstven i svetao, a don Reba bezgranično pametan i uvek na oprezi. "Izmisliće kako da ne!.. Svet je okrugao!..." "Od pismenosti, od pismenosti sve dolazi braćo! Nije u novcu sreća, seljak je navodno takođe čovek, a što dalje - to više, uvredljivi stihovi, a onda i pobuna..." "Sve ih treba na kolac, braćo!.. A šta bih ja radio? Ja bih jednostavno pitao: pismen si? Na kolac! Stihove pišeš? Na kolac! Tablice znaš? Na kolac, suviše mnogo znaš!" Bina, srce, još tri krige piva i porciju dimljene zečetine. A po ulici popločanoj kamenjem - grum, grum, grum - lupaju potkovanim čizmama nabijeni, rumenog lica momci u sivim košuljama, sa teškim sekirama o desnom ramenu. "Braćo! Evo ih, to su zaštitnici! Zar će oni dozvoliti? Ni u kom slučaju! A moj, moj... Na desnom krilu! Još koliko juče sam ga makljao! Da, braćo, to vam više nije ono nemirno doba! Stablnost prestola, sreća, nepokolebljivi mir i pravičnost! Ura, sive čete! Ura, don Reba! Neka je slava našem

kralju! Eh, braćo, kako je divan sada život!"

A po tamnoj ravnici kraljevine Arkanarske, osvetljenoj vatrama požara i iskrama baklji, po putevima i stazama, izujedani komarcima, sa podbijenim do krvi nogama, pokriveni znojem i prašinom, izmučeni, preplašeni, utučeni očajem, ali čvrsti kao čelik u svom ubeđenju, beže, idu, lutaju, zaobilazeći mrtve straže stotine nesrećnika, stavljenih van zakona samo zbog toga, što umeju i žele da leče i uče svoj iznuren boleštinama i ogrezao u neznanju narod; zbog toga što, kao bogovi, stvaraju od gline i kamena drugu prirodu za ukrašavanje života naroda koji ne zna šta je to lepota; zbog toga što prodiru u tajne prirode, nadajući se da će uspeti da stave te tajne u službu svom neveštom, preplašenom starim vradžbinama narodu... Nezaštićeni, dobri nepraktični, koji su daleko prevazišli svoje doba...

Rumata je smakao rukavicu i zamahnuvši njom, tresnuo ždrepcu među uši:

"No, mrcino!" rekao je ruski.

Bila je ponoć, kada je ušao u šumu.

Sada niko ne može tačno da kaže odakle je došao taj čudnovati naziv - Štucava šuma. Postojalo je zvanično predanje o tome, da su pre tri stotine godina gvozdene čete carskog maršala Toca koji je kasnije postao prvi arkanarski kralj, probijajući se kroz saju, proganjajući horde varvara bakarne boje kože koje su se povlačile, ovde, na odmorištu kuvale od kore belog drveća napitak, koji je izazivao nezadrživo štucanje. Prema predanju, maršal Toc je, obilazeći jednog jutra logor, izgovorio, mršteći svoj aristokratski nos: "Odisti, to je nepodnošljivo! Cela šuma štucava i smrdi na piće", Odatle je navodno i potekao čudnovati naziv.

Bilo kako bilo, to ni u kom slučaju nije bila obična šuma. U njoj je raslo ogromno drveće sa tvrdim belim stablima, kakva se nisu očuvala ni na jednom drugom mestu u Imperiji - ni u vojvodstvu Irukanskom; a još manje u trgovačkoj republici Soan, koja je odavno posekla sve svoje šume i upotrebila ih za izgradnju brodova. Pričalo se da takvih šuma ima mnogo iza Crvenog Severnog grebena u zemlji varvara, ali zar se malo toga priča o zemlji varvara...

Kroz šumu je prolazio put, koji je bio prosečen pre dva stoleća. Taj

put je vodio u rudnike srebra, i po naslednom pravu je pripadao baronima Pampa; potomcima jednog od saboraca maršala Toca. Nasledno pravo barona Pampa stajalo je arkanarske kraljeve dvanaest pudova čistog srebra godišnje, jer je svaki kralj, stupivši na presto, kretao sa armijom da osvoji zamak Bau, u kome su živeli baroni. Zidovi zamka su bili čvrsti, baroni hrabri, svaki pohod je kraljeve stajao trideset pudova srebra, a posle povratka potučene armije arkanarski kraljevi su iznova potvrđivali nasledno pravo barona Pampa zajedno sa drugim privilegijama, kao na primer: da čačkaju nos za kraljevskom trpezom, da love zapadno od Arkanara i obraćaju se prinčevima direktno po imenu, bez titula i zvanja.

Štucava šuma bila je puna najmračnijih tajni. Danju su se putem na jug kretale kočije sa obogaćenom rudačom, a noću je put bio pust, jer bi se retko našao hrabar čovek koji bi se usudio da krene njime pri svetlosti zvezda. Govorilo se da noću sa Oca-drвета više ptica Siu, koju niko nikada nije video i koju je nemoguće i videti, jer to nije obična ptica. Govorilo se da ogromni, kosmati pauci skaču sa grana na vratove konja i u jednom trenu presecaju konjima žile, daveći se u krvi. Govorilo se da po šumi luta ogromna, drevna životinja Peh, prekrivena krljuštima, koja rađa potomstvo jedared u dvanaest godina i vuče za sobom dvanaest repova, koji se znoje otrovnim znojem. A neko je video kako je usred belog dana preko puta prelazio, mrmljajući svoje žalbe, goli vepar 'Y', koga je prokleo sveti Mika - svirepa životinja, kojoj gvožđe nije moglo ništa, ali koju je zato kao mogla da proburazi kost.

Tu je mogao da se susretne i odbegao rob sa žigom od smole među lopaticama - ćutljiv i nepoštedan, kao dlakavi pauk-krvopija. I zgrbljeni čarobnjak, koji je sakupljao tajne pečurke za svoje čarobne napitke, pomoću kojih čovek može da postane nevidljiv, može da se pretvara u razne životinje ili dobije drugu senku. Pokraj puta su se šetkale i noćne junačine groznog Vage Točka, i begunci iz srebrnih rudnika sa crnim dlanovima i belim, prozračnim licima. Vračevi su se ovde skupljali na svoja noćna bdenja, a razulareni lovočuvari barona Pampe pekli su na retkim poljanama ukradene bikove na ražnju.

Takoreći u najgušćoj šumi, na jednu milju od puta, pod ogromnim drvetom, sasušenim od starosti, u zemlju je bila urasla naherena koliba od ogromnih brvana, opkoljena pocrnelom tarabom. Na tom

mestu se ona nalazila od vajakada, vrata su joj uvek bila zatvorena, a kraj polustrulelog doksata videli su se iskošeni idoli, istesani od jednog komada drveta. Ta izba je bila najopasnije mesto u Štucavoj šumi. Govorilo se da upravo ovamo dolazi jedared u dvanaest godina drevni Pah, da bi tu okotio potomka i da tu, zavukavši se ispod izbe, umire, tako da je ceo pod u izbi prekriven crnim otrovom, a kada otrov poteče napolje - tada će svemu doći kraj. Govorilo se da u noći nepogoda idoli sami počinju da se izvlače iz zemlje, primiču se putu i daju znakove. I govorilo se još, da se ponekad u mrtvim prozorima pali neljudska svetlost, da se čuju razni zvuci i da se dim iz dimnjaka vije u stubu sve do samoga neba.

Ne tako davno je seoska budala što nikada ne pije, Irma Šipak iz sela Blagorastvorenije (a po narodski - Smrdljivci), iz gluposti svoje jedne večeri navratio do izbe i zavirio kroz prozor. Kući se vratio sasvim poblesaveo, a došavši malo k sebi, ispričao je da je u izbi gorela jarka svetlost, i da je za običnim stolom sedeo na klupi čovek i pio nešto iz bačve, koju je držao jednom rukom. Lice čoveka bilo je opušteno gotovo do pojasa, i bilo je sve u nekakvim mrljama. Bio je to, očigledno, sam sveti Mika još pre nego što je prišao veri, mnogoženac, pijanica i razvratnik. Čovek je mogao da ga posmatra, savladavši samo prethodno strah. Iz prozora je mirisalo na nešto sladunjavo-opojno, i po drvetima oko izbe kretale su se senke. Iz cele okoline dolazili su ljudi da slušaju priču budaline. A stvar se završila time, što su stigli jurišnici i, zavivši mu laktove na lopatice, oterali ga u grad Arkanar. O kolibi ni sada ipak ne prestaju da pričaju, i ne nazivaju je drugačije, do Pijani Brlog...

Probivši se kroz žbunje gigantske paprati, Rumata je sišao sa konja pred doksatom Pijanog Brloga i obmotao povodac oko jednog idola. U izbi je gorela svetlost, vrata su bila otvorena i visila na jednoj šarki. U sobi je jako zaudaralo na alkohol, a na stolu, među oglodanim kostima i komadima kuvane repe, uzdizala se ogromna glinena krigla.

"Dobro večer, oče Kabani", rekao je Rumata, prekoračivši prag.

"Pozdravljam vas", odazvao se otac Kabani promuklim, kao borbena truba glasom.

Rumata je, zveckajući mamuzama, prišao stolu, bacio na klupu

rukavice i ponovo pogledao oca Kabanija. Otac Kabani je sedeo nepokretno, naslonivši opuštenu lice na dlanove. Čupave, polusede veđe su mu visile na obrazima, kao vatrava nad provalijom. Iz nozdrva njegovog ogromnog nosa, sa svakim izdahom sa zviždukom je izletao vazduh; zasićen alkoholom.

"Sam sam ga izmislio!" progovorio je najednom, sa naporom podigavši desnu obrvu, i bacivši na Rumatu pogled zamućenog oka. "Sam! A zašto?.." Oslobodio je ispod obraza desnu ruku i počeo da maše maljavim prstom. "A ipak, ja sa svim tim nemam nikakve veze!.. Ja sam ga izmislio... a ja sa svim tim nemam nikakve veze, a? Tačno - nikakve... I sve u svemu, mi ne izmišljamo, već radimo đavo će ga znati šta!"

Rumata je skinuo opasač i prebacio preko glave kaiševe sa mačevima.

"No, no", rekao je.

"Sanduk!" dreknuo je otac Kabani i za duže vreme začutao praveći čudnovate pokrete obrazima.

Rumata je, ne spuštajući pogleda sa njega, prebacio preko klupe noge u prekrivenim prašinom, visokim čizmama i seo, stavivši mačeve pokraj sebe.

"Sanduk..." ponovio je otac Kabani potištenim glasom. "To mi govorimo, kao da izmišljamo. U stvari, sve je već odavno izmišljeno. Neko je odavno-odavno sve izmislio, strpao sve u sanduk, provrteo na poklopcu rupu i otišao... Otišao da spava... A šta se tada desilo? Došao je otac Kabani, zatvorio oči, zavukao ruku u rupu." Otac Kabani je pogledao svoju ruku. "Dograbio, izmislio! Ja sam, kaže, upravo ovo i izmislio!.. A ko ne veruje, taj je budala... Trpam ruku unutra - jedan! Šta? žica sa bodljama: Zašto? Staja od vukova da se zaštiti. Junačina! Trpam ruku - dva! Šta? Pametna stvar - vodenica za meso. Zašto? Nežno, mleveno meso... Junačina! Trpam ruku - tri! Šta? Voda koja gori... Kako i zašto? Da se vlažna drva zapale... A?!" Otac Kabani je učutao i počeo da se naginje napred, kao da ga je neko savijao, stegavši ga za vrat. Rumata je uzeo kriglu, zavirio u nju, posle izlio nekoliko kapi na spoljnu stranu dlana. Kaplje su bile plavkaste i mirisale na alkohol. Rumata je čipkastom maramicom pažljivo obrisao ruku. Na maramici su ostale masne mrlje. Neočešljana glava oca Kabanija dodirnula je sto i istog časa se trgla.

"Ko je stavio sve to u sanduk - on je znao za šta je sve to izmišljeno... Bodlje protiv vukova? To sam ja, budala, od vukova... Rudnike, rudnike ograđivati tim žicama... Da ne beže iz rudnika državni zločinci. A ja ne želim! I ja sam državni zločinac! A da li su me pitali? Pitali su me! Bodljikava žica, kažu? Bodljikava žica. Protiv vukova, kažeš? Protiv vukova... Odlično, kažu junačina! Oplešćemo rudnike... Lično ih je don Reba i opojasio. I vodenicu moju za meso je uzeo. Junačina, kaže! Imaš glavu, kaže!.. I sada, znači, u Veseloj Kuli nežno mleveno meso pravi... Jako, kažu, pomaže..."

Znam, mislio je Rumata. Sve znam. I kako si ti vikao kod don Rebe u kabinetu, kako si mu puzao pred nogama, molio: "Daj, ne treba!" Bilo je prekasno. Počela je da se vrti tvoja vodenica za meso...

Otac Kabani je dograbio kriglu i prineo je maljavim ustima. Gutajući otrovnu smesu; urlao je kao vepar 'Y', posle je bacio kriglu na sto i počeo da žvaće komad rotkve. Po obrazima su mu tekle suze.

"Voda koja gori!" rekao je konačno, stegnutim glasom. "Za paljenje vatri i izvođenja veselih šala. A kakva je to voda koja gori, ako ona može da se pije? Ako se u pivo sipa - pivo je onda odista dobro! Ne dam! Sam ću to popiti... I pijem. Danju pijem. Noću. Sav sam otekao. Padam stalno. Danas sam, don Rumata, da mi ne veruješ ogledalu prišao - preplašio sam se... Gledam - pomogao mi gospod! - gde je to otac Kabani?! Morska zver oktopod - sav sam u raznobojnim flekama. Čas sam crven. Čas opet modar. Izmislio sam, kako se to kaže, vodu za razne čarolije..."

Otac Kabani je pljunuo na sto i počeo da trlja nogom pod ispod klupe, brišući ga, a onda je najednom upitao:

"Koji je danas dan?"

"Dan uoči Kate Pravednog", rekao je Rumata.

"A zašto nema sunca?"

"Zato što je noć."

"Ponovo noć..."# tužno je rekao otac Kabani i sručio se licem u ogriske.

Jedno vreme ga je Rumata, zviždučući kroz zube, posmatrao. Posle se izvukao iza stola i otišao u ostavu. U ostavi se među gomilama repe i brdom opiljaka presijavao staklenim cevima nezgrapnan agregat oca Kabanija za proizvodnju alkohola - začuđujuće delo urođenog inženjera, instinktivnog hemičara i majstora-staklara.

Rumata je dva puta obišao paklenu mašinu, posle je u pomrčini napipao gvozdenu šipku i nekoliko puta nasumice udario, nikuda specijalno ne nišaneći. U ostavi je počelo da odzvanja, klokoće. Odvratan zadah prokisle komine udario mu je u nos.

Dok mu je staklo krckalo pod potpeticama, Rumata se zavukao u udaljeni ugao i uključio električnu lampicu. Tamo se pod gomilom raznoraznog đubreta, u jakom silikatnom sefu nalazio mali poljski sintezator 'Midas'. Rumata je razbacao đubre, okrenuo na točku kombinaciju cifara i podigao poklopac sefa. Čak je i obasjan belom električnom svetlošću sintezator izgledao čudnovato među razbacanim đubretom. Rumata je ubacio u otvor nekoliko lopata opiljaka, i sintezator je tiho počeo da pevuši, automatski uključivši indikator svetlosti. Rumata je vrhom svoje visoke čizme primakao izlaznom otvoru zarđalu kofu. I tog istog časa - zvek, zvek, zvek! - na ulubljeno metalno dno počeli su da padaju zlatni kružići sa aristokratskim profilom Pica Šestog, kralja Arkanarskog.

Rumata je preneo oca Kabanija na škriputave palače, smakao mu cipele, okrenuo ga na desni bok i prekrrio kožom neke odavno izumrle životinje. Pri tome se otac Kabani za tren probudio. On nije mogao da se pokreće, a isto tako ni da razmišlja. Ograničio se na to, što je otpevao nekoliko stihova iz zabranjene svetovne romanse 'Ja sam kao cvetić crveni na dlanu tvom malenom', posle čega je odmah počeo gromko da hrče. Rumata je rasklonio sve sa stola, pomeo pod i obrisao staklo jednog prozora, koje je bilo pocrnelo od prljavštine i hemijskih eksperimenata, što je otac Kabani izvodio na ragastovu. Iza ruinirane peći našao je bure sa alkoholom i sadržinu izlio u pacovsku rupu. Posle je napojio hamaharskog ždrepcu, sipao mu ovsa iz mreže ispod sedla, umio se i seo da čeka, posmatrajući plamičak žiška. Već punih šest godina je živio tim čudnovatim, dvostrukim životom i, činilo se da se već sasvim navikao na njega; ali mu je povremeno, kao na primer sada, najednom padalo na pamet da u stvari nema nikakvog organizovanog zverstva i sivila koje nadire, već da se odigrava čudnovata pozorišna predstava sa njim, Rumatom, u glavnoj ulozi. Da će eto sada, posle posebno uspešne replike, odjeknuti aplauzi i da će poštovaoci iz Instituta eksperimentalne istorije ushićeno povikati iz loža: "Odlično, Antone!

Odlično! Junačina, si, Toška!" Čak se i osvrnuo, ali nije bilo prepunjene sale, postojali su samo pocrneli, mahovinom prekriveni zidovi od golih brvana, prekrivenih slojevima čađi.

U dvorištu je tiho zarzao i počeo da lupka kopitama hamaharski ždrebac. Začulo se nisko, ujednačeno brundanje, do suza poznato i potpuno neverovatno ovde. Rumata je osluškiavao, otvorivši usta. Brundanje se smirilo, jezičak plamena nad žiškom je počeo da se njiše i zasjao je još jače. Rumata je počeo da ustaje i tog istog časa iz ponoćne tmine u sobu je ušao don Kondor, generalni sudija i čuvar velikih državnih pečata trgovačke republike Soan, potpredsednik Konferencije dvanaest negocijanta i kavaljer carskog Ordena Desnice Milosrdne.

Rumata je skočio, umalo ne preturivši klupu. Bio je spreman da se baci, da ga poljubi u oba obraza, ali noge su mu se, pridržavajući se etikecije same od sebe podvile u kolenima, mamuze su svečano zveknule, desna ruka mu je opisala široki polukrug od srca u stranu, a glava se povila tako, da je brada nestala u penasto-čipkastim okovratnicima. Don Kondor je smakao somotsku beretku sa običnim, putnim perom, brzo je njom, kao da tera komarce mahnuo u stranu Rumate, a posle je, bacivši je na sto, obema rukama raskopčao kraj vrata kopče svoje kabanice. Kabanica je još lagano padala za njegovim leđima, a on je već sedeo na klupi, raširivši noge, oslonivši levu ruku na kuk, a desnom se oslanjajući na dršku pozlaćenog mača, zabijenog u trule daske poda. Bio je mali, mršav, sa ogromnim, malo iskolačenim očima na uzanom, bledom licu. Njegova crna kosa je bila obuhvaćena istim kao i u Rumate, masivnim zlatnim obručem sa ogromnim zelenim kamenom nad prekonosnicom.

"Jeste li sami, don Rumata?" odsečno je upitao.

"Jesam, blagorodni done", tužno je odgovorio Rumata.

Otac Kabani je najednom glasno i potpuno trezno rekao:

"Blagorodni don Reba!.. Vi ste obična hulja i ništa više."

Don Kondor se nije ni pokrenuo.

"Doleteo sam", rekao je.

"Nadajmo se", rekao je Rumata, "da vas nisu videli."

"Legenda više ili manje", ljutito je rekao don Kondor. "Nemam vremena za jahanje. Šta se desilo sa Budahom? Gde je nestao? Pa

sedite, don Rumata, molim vas! Boli me vrat."

Rumata se poslušno spustio na klupu.

"Budah je nestao", rekao je. "Čekao sam ga u Prašumi Teških Mačeva. Ali, došao je samo jednooki odrpanac, izgovorio lozinku i predao mi vreću sa knjigama. Čekao sam ga još dva dana, a posle sam se povezao sa donom Hugom, i don Hugo me je obavestio da je ispratio Budaha do same granice i da Budaha prati neki blagorodni don, kome se može verovati jer je ovaj prokockao sve na kartama i prodao se don Hugu i telom i dušom. A to znači, da je Budah nestao negde ovde, u Arkanaru. To je sve što sam uspeo da saznam."

"Nije baš mnogo", rekao je don Kondor.

"Stvar nije u Budahu", pobunio se Rumata. "Ako je on živ, pronaći ću ga i izvući. To umem. Ali, nisam o tome hteo da govorim sa vama. Želeo bih još jednom da skrenem vašu pažnju na to, da situacija u Arkanaru prevazilazi granice bazne teorije..." Lice don Kondora je postalo kiselkasto. "Ne, saslušajte me pažljivo", čvrstim glasom je rekao Rumata. "Osećam da se radio-vezom sa vama nikada neću objasniti. A u Arkanaru se sve izmešalo! Pojavio se nekakav novi faktor, koji sistematski deluje. I ispada, kao da don Reba potpuno svesno napujdava na naučnike svo sivilo u kraljevini. Sve, što se i najmanje uzdiže iznad prosečnosti sivila, u opasnosti je. Slušajte, don Kondore, to nisu emocije, to su činjenice! Ako si pametan, obrazovan, ako sumnjaš, govoriš neuobičajene stvari - ako jednostavno barem ne piješ vino! - u opasnosti si. Bilo koji trgovčić ima prava da te, ako to samo hoće, ubije. Stotine i hiljade ljudi stavljene su van zakona. Njih love jurišnici i vešaju duž puteva. Gole; za noge... Juče su u mojoj ulici čizmama ubili starca, saznajući da je pismen. Gazili su ga, pričaju, dva sata, tupoglavci, sa gotovo životinjskim njuškama..." Rumata se uzdržao i završio je mirno: "Jednom rečju, u Arkanaru takoreći da više nema ni jednog jedinog pismenog čoveka. Kao i u Oblasti Svetog Ordena posle Barkanskog pokolja."

Don Kondor ga je pažljivo posmatrao, stegavši usne.

"Ne dopadaš mi se, Antone", rekao je ruski.

"Meni se takođe mnogo što-šta ne dopada, Aleksandre Vasiljeviču", rekao je Rumata. "Ne dopada mi se što smo vezali sami sebi i ruke i

noge samom postavkom problema. Ne dopada mi se što se taj problem naziva Problem Beskrvnog Delovanja. Zato što u mojim uslovima ta naučno zasnovana neaktivnost... Znam šta ćete mi sve reći protiv toga! I ja znam teoriju. Ali, ovde nema nikakvih teorija, ovde je tipično fašistička praksa, ovde zveri svakog trena ubijaju ljude! Ovde je sve potpuno beskorisno. Znanja nema dovoljno, a zlato gubi vrednost, jer kasni."

"Antone", rekao je don Kondor. "Ne padaj u vatru. Verujem, da je situacija u Arkanaru odista izuzetna, ali sam isto tako ubeđen, da nemaš ni jedan jedini konstruktivan predlog."

"Da", složio se Rumata, "konstruktivnih predloga odista nemam. Ali mi je jako teško da se uzdržavam."

"Antone", rekao je don Kondor. "Na ovoj planeti nas ima dve stotine i pedeset. Svi se uzdržavaju, i svima je to jako teško. Najiskusniji žive ovde već pune dvadeset i dve godine. Oni su ovamo doleteli kao obični posmatrači. Njima je bilo zabranjeno da bilo šta uopšte preduzimaju. Zamisli to za tren: za-bra-nje-no u potpunosti. Oni ne bi imali prava čak ni da spasu Budaha. Čak ako bi Budaha gazili nogama pred njihovim očima."

"Ne treba govoriti sa mnom kao sa detetom", rekao je Rumata.

"Nestrpljivi ste kao dete", rekao je don Kondor. "A potrebno je da budete jako strpljivi."

Rumata se tužno osmehnuo.

"A dok budemo čekali", rekao je, "odmeravali i oklevali, zveri će svakog trenutka uništavati ljude."

"Antone", rekao je don Kondor, "u vasioni ima hiljade planeta, na koje još nismo stigli i na kojima istorija teče svojim tokom."

"Ali mi smo ipak ovamo stigli."

"Da, stigli smo. Ali zato, da bismo pomogli ovom čovečanstvu, a ne zbog toga da bismo utolili svoj pravični gnjev. Ako si slab - idi. Vrati se kući. Na kraju krajeva, ti odista nisi dete i znao si na šta ovde dolaziš."

Rumata je ćutao. Don Kondor, nekako opušten i najednom ostareo, vukući mač za dršku, kao štap, prošetao se pored stola, tužno klimajući nosom.

"Shvatam sve", rekao je. "I sam sam sve to preživeo. Bilo je doba - to osećanje nemoći i sopstvene podlosti mi se činilo najstrašnjim."

Neki, slabiji, ludeli su od toga, njih su poslali na Zemlju i sada ih leče. Petnaest godina mi je bilo potrebno, dragi moj, da bih shvatio šta je to najstrašnije. Strašno je izgubiti ljudski lik, Antone. Uprljati dušu, pobesneti. Mi smo ovde bogovi, Antone, i moramo biti pametniji od bogova iz legendi, koje ovdašnji narod stvara nekako po svom liku i podoblju. A krećemo se po ivici močvare. Ako pogrešimo - i padnemo u blato, čitavog života se nećemo oprati. Goran Irukanski je u 'Istoriji Dolaska' napisao: 'Kada je bog, spustivši se sa neba, došao narodu iz Pitanskih močvara, noge su mu bile blatnjave'."

"A za to su Gorana i spalili", mračno je rekao Rumata.

"Da, spalili su ga. A to je rečeno o nama. Ja sam ovde petnaest godina. Ja sam, golupčiću moj, prestao čak i da sanjam Zemlju. Nekako sam, preturajući nekakve papire, pronašao fotografiju jedne žene i dugo nisam mogao da se setim ko je ona. Ponekad sa strahom postajem svestan toga da već odavno nisam saradnik Instituta, da sam eksponat muzeja tog Instituta, generalni sudija trgovačke feudalne republike, i da u muzeju postoji sala, u koju me treba smestiti. Eto to je ono najstrašnije - udubiti se u ulogu. U svakom od nas se blagorodni nitkov bori sa komunarom. I sve unaokolo pomaže nitkovu, a komunar je sam samcat - Zemlja je udaljena hiljadu godina i hiljadu parseka." Don Kondor je začutao, gladeći kolena. "Tako je to, Antone", rekao je glasom, koji je postojao sve odlučniji. "Da ostanemo komunari."

On to ne shvata. A kako bi i mogao da shvati? On je imao sreće, on ne zna šta je to sivi teror, šta je to don Reba. Sve, čemu je on bio svedok za petnaest godina rada na ovoj planeti, na ovaj ili onaj način uklapa se u okvire bazne teorije. I kada mu govorim o fašizmu, o sivim jurišnicima, o naciji malograđanštine, on to prihvata kao emocije. "Ne šalite se sa terminologijom, Antone! Terminološka zbrka može da ima opasne posledice." On nikako ne može da shvati, da je normalni nivo srednjovekovnog zverstva - srećan jučerašnji dan Arkanara. Don Reba je za njega - nešto nalik na vojvodu Rišeljea, pametan i dalekovidni političar, koji brani apsolutizam od feudalizma. Jedino ja na celoj planeti vidim strašnu senku, koja se nadnosi nad zemljom, ali upravo ja i ne mogu da shvatim čija je to senka i zašto... I kako da ga ubedim, kada će me on, po očima mu se to vidi, poslati na Zemlju da se lečim.

"Kako živi poštovanja dostojni Sinda?" upitao je. Don Kondor je prestao da ga burgija pogledom i progundao je: "Dobro, zahvaljujem vam se." Posle toga je rekao:

"Potrebno je, na kraju, da shvatiš da ni ti, ni ja, i niko od nas neće videti opipljive plodove svoga rada. Mi nismo fizičari, mi smo istoričari. Naša jedinica vremena nije sekunda, već stoleće, a dela naša - to čak nije ni setva, mi tek pripremamo teren za setvu. A dolaze eto ponekad sa Zemlje... entuzijasti, đavo ih odneo... Sprinteri kratkoga daha..."

Rumata se sarkastično osmehnuo i bez neke posebne potrebe počeo da navlači čizme. Sprinteri. Da, sprinteri su odista postojali.

Pre deset godina je Stefan Orlovski, on je istovremeno i don Kapada, komandir čete samostrelaca njegovog imperatorskog veličanstva, za vreme javnog pogubljenja osamnaest estorskih veštica naredio svojim vojnicima da otvore paljbu po dželatima, ubio je carskog sudiju i dva sudska pristava i dvorska straža ga je digla na koplja. Grčeći se u samrtnim mukama, vikao je: "Pa vi ste ljudi! Udrite ih, udrite", ali ga je malo ko čuo zbog urlanja mase: "Vatre! Još vatre!..."

Otprilike u to isto doba, na drugoj hemisferi je Karl Rozenblum, jedan od najistaknutijih znalaca seljačkih ratova u Nemačkoj i Francuskoj, a on je istovremeno bio i trgovac vunom Pani-Pa, digao ustanak murijskih seljaka, na juriš je zauzeo dva grada i bio ubijen strelom u potiljak, pokušavajući da onemogući pljačke. On je bio još živ, kada su po njega doleteli helikopterom, ali nije mogao da govori i samo je gledao oko sebe, sa izrazom krivca i ništa ne shvatajući, svojim ogromnim plavim očima, iz kojih su neprekidno tekle suze...

A kratko vreme pre dolaska Rumate je odlično zamaskiran prijatelj-konfident kajsanskog tiranina (Džeremi Tariat, stručnjak za istoriju zemljišnih reformi), najednom iz čista mira izvršio dvorski prevrat, uzurpirao vlast, tokom puna dva meseca pokušavao da nametne Zlatni Vek, uporno ne odgovarajući na besna pitanja suseda i Zemlje, stekavši na taj način slavu ludaka, srećno izbegao osam atentata, a na kraju ga je uhvatila hitna služba saradnika Instituta i podmornicom prebacila na ostrvsku bazu kraj samog Južnog pola...

"Pomisli samo!" progundao je Rumata. "Zemlja još uobražava, da se najsloženijim problemima bavi nulta fizika..."

Don Kondor je digao glavu.

"Oh, konačno!" rekao je poluglasno.

Počela su da topću kopita, besno i prodorno je zanjštao humaharski ždrebac, začula se energična psovka sa jakim irukanskim akcentom. U vratima se pojavio don Hugo, stariji krevetnik njegove svetlosti vojvođe Irukanskog, debeo, rumen, sa kicoški ufitiljenim uvis brkovima, osmejkom do ušiju, malim, veselim očicama pod kovrdžama kestenjaste perike. I ponovo je Rumata načinio pokret da pojuri, i zagrli ga, jer je to bio Paška; ali se don Hugo najednom uprepodobio, na njegovoj zadrigloj fizionomiji pojavio se sladunjav osmejak, lako se povio u pojasu, prineo kapu grudima i istegao usne napred. Rumata je bacio kratak pogled na Aleksandra Vasiljeviča. Ali, Aleksandra Vasiljeviča nije bilo. Na klupi je sedeo Generalni sudija i Čuvar velikih pečata - raširivši noge, oslonivši levu ruku o bok, a desnom se držeći za dršku svog pozlaćenog mača.

"Jako ste zakasnili, don Hugo", rekao je neprijatnim glasom.

"Izvinjavam se hiljadu puta!" povikao je don Hugo elegantno se približavajući stolu. "Kunem se rahitisom moga vojvode, odista potpuno nepredviđene okolnosti! Četiri puta me je zaustavljala patrola njegovog veličanstva kralja arkanarskog, i dva puta sam morao da se tučem sa nekim probisvetima." Kicoški je digao levu ruku, obavijenu okrvavljenom krpom. "Uzگرد budi rečeno, blagorodni donovi, čiji se to helikopter nalazi iza kolibe?"

"To je moj helikopter", svadljivo je rekao don Kondor. "Nemam vremena za tuče na putevima."

Don Hugo se prijatno osmehnuo i, uzjahavši klupu kao konja, rekao: "I tako, blagorodni donovi, prinuđeni smo da konstatujemo da je visokoučeni doktor Budah na tajanstveni način nestao negde između irukanske granice i Prašume Teških Mačeva..."

Otac Kabani je najednom počeo da se meškolji na svom ležaju.

"Don Reba", rekao je prozuklim basom, ne budeći se.

"Ostavite Budaha meni", očajnički je rekao Rumata, "i ipak pokušajte da me shvatite..."

2.

Rumata se trgao i otvorio oči. Bio je već dan. Pod prozorima na ulici čula se larva. Neko je, prema svemu vojnik, urlao: "Sto-ko! Olizaćeš to blato jezikom!" ('Dobro jutro!', pomislio je Rumata.) "Ćuta-ti!... Kunem se leđima svetog Mike, izvešćeš me iz kože!" Drugi glas, grub i promukao bubnjao je, da na toj ulici treba gledati sebi pod noge. "Pred jutro je pala kišica, a znate i sami kada je ulica popločavana" ... "On će mi još naređivati gde da gledam!" ... "Bolje me pustite, blagorodni done, ne držite me za košulju." ... "On će mi još naređivati!" Začuo se zvonki tresak. Prema svemu, to je bio već drugi šamar - prvi je probudio Rumatu. "Bolje me ne tucite, blagorodni done..." bubnjalo je odozdo.

Poznati glas ali ko bi to ipak mogao da bude? Čini se da je to don Tameo. Moraću danas da mu na kartama na svaki način vratim njegovo hamaharsko kljuse. Odista interesantno, da li ću ikada početi da se razumem u konje? Istini za volju treba priznati da se mi, Rumate Estorske, nikada nismo razumevali u konje. Mi odlično poznajemo borbene kamile. Dobro je što u Arkanaru gotovo uopšte nema kamila. Rumata se protegao tako da je sve počelo da pucketa, napipao kraj uzglavlja upleteni svileni šnur i cimnuo ga nekoliko puta. U unutrašnjosti kuće začulo se zvono. Dečak sigurno posmatra svađu, pomislio je Rumata. Mogao bi da ustane i obuče se i sam, ali to bi izazvalo potpuno nepotrebne glasine. Počeo je da osluškuje psovke pod prozorima. Kako je to samo jak jezik! Entropija je neverovatna. Da ga samo don Tameo ne ubije... U poslednje vreme u gradu su se pojavile junačine, koje su proglasile da za blagorodnu borbu imaju samo jedan mač, dok drugi upotrebljavaju specijalno za uličnu pogan - a te pogani se, zahvaljujući brigama dona Rebe, namnožilo nešto mnogo u slavnom Arkanaru. Uostalom, don Tameo nije od takvih. Kukavica je naš don Tameo, a i političar je uz sve to poznat...

Odvratno je kada dan počinje od don Tamea... Rumata je seo, obuhvativši kolena rukama pod raskošnim, pohabanim ćebetom. Pojavljuje se nekakvo osećanje olovne neprobojnosti, čovek prosto

želi da se skupi i razmišlja o tome, kako smo slabi i ništavni pred okolnostima oko nas.... Na Zemlji nam to takoreći i na pamet ne pada. Tamo smo svi mi zdravi, samouvereni momci, koji su prošli kroz psihološki trening i koji su spremni na sve. Imamo odlične nerve: umemo da ne okrećemo glave kada tuku i ubijaju. Fantastično smo izdržljivi: u stanju smo da podnesemo logoreje odista nečuvenih kretena. Zaboravili smo šta je to gadljivost, odgovara nam čak i posuđe, koje se obično daje psima da ga ližu i posle toga ga tek, da bi bilo lepše, brišu prljavom keceljom. Mi smo veliki impersonatori, čak i u snu ne govorimo jezicima Zemlje. Imamo oružje koje nikada ne može da zataji - baznu teoriju feudalizma, koja je razrađena u tišini kabineta i laboratorija, na prašnjavim iskopinama, u solidnim diskusijama...

Šteta samo, što don Reba pojma nema o toj teoriji. Šteta je samo što psihološka priprema spada sa nas kao mastilo, mi se bacamo u krajnosti, prinuđeni smo da se bavimo neprekidivim vežbama: "Stegni zube i imaj na umu da si zamaskirani bog, da oni ne znaju šta rade i da gotovo niko od njih nije ni za šta kriv i zato ti moraš da budeš strpljiv i sve podnosiš..." Ispostavlja se da se bunari humanizma u našim dušama, za koje nam se na Zemlji činilo kao da su bez dna, prazne odista zastrašujućom brzinom. Sveti Mika, pa mi smo pravi humanisti tamo, na Zemlji, humanizam je bio skelet naše prirode, u klanjanju čoveku, u našoj ljubavi prema čoveku mi smo stizali do antropocentrizma, a ovde najednom hvatamo sami sebe kako mislimo, da smo voleli ne Čoveka, već samo komunara, Zemljanina jednakog nama... Sve češće i češće lovimo sami sebe da mislimo: "Pa da li su to uopšte ljudi? Zar su oni u stanju da vremenom postanu ljudi?" I tada se prisećamo takvih kao što su Kira, Budah, Arata Grbavi, sećamo se izuzetnog barona Pampe i najednom se stidimo, a to je neuobičajeno i neprijatno, i što je najvažnije, ne pomaže...

Ne treba misliti na to, pomislio je Rumata. Samo ne izjutra. Da bog da nestao, taj don Tameo! U duši se nakupilo dosta besa, a čovek nema gde da ga izlije u takvoj usamljenosti. Da, upravo u usamljenosti! Mi, zdravi, samouvereni, da li smo ikada mislili da ćemo se ovde naći u potpunoj usamljenosti? Pa u to jednostavno niko ne bi ni poverovao! Antone, drugarčino, šta ti je sad najednom?

Zapadno od tebe, na tri sata leta odatle živi Aleksandar Vasiljevič, dobričina, pametan čovek, a istočno - Paška, sedam godina ste proveli u istoj klupi, veran, veseli prijatelj. Šta ti je, šta si se raskiselio, Toška? Šteta je, razume se, mislili smo da si čvršći, ali kome se to ne dešava? Posao je vraški, shvatamo to. Vрати se ti na Zemlju, odmori se, pozabavi se malo teorijom, a posle ćemo već videti...

A Aleksandar Vasiljevič je, uzgred budi rečeno, najobičniji dogmatičar. Ako bazna teorija ne predviđa postojanje sivih ("Ja, dragoviću moj, za petnaest godina rada takva odstupanja od teorije nešto nisam zapazio..."), to znači da mi se sivi samo priviđaju. A ako mi se već priviđaju, onda su mi znači živci popustili i moram da odem na odmor. "No dobro, obećavam, pogledaću i sam, i izvešću vas o svom mišljenju. Ali za sada, don Rumata, molim vas; nikakvih ispada..." A Pavel, prijatelj iz detinjstva, erudita, vidite li, znalac, pravi izvor informacija, počeo je da proučava paralelno istoriju dve planete i lako je dokazao da je sivi pokret u stvari samo običan nastup građana protiv barona. "Uostalom, ovih dana ću navratiti do tebe, pogledati. Na časnu reč, nekako mi je nezgodno zbog Budaha..." Hvala i na tome! I - dosta! Pozabaviću se Budahom, kada niko drugi za to nije sposoban.

Visokoučeni doktor Budah. Pravi Irukanac, veliki lekar, kome vojvoda Irukanski umalo nije podario plemstvo, ali se predomislio i odlučio da ga strpa u kazamat. Najveći u Carstvu stručnjak za lečenje otrovima. Autor čuvenog traktata 'o travama i drugim biljkama, tajanstveno sposobnim da služe kao uzročnik tuge, radosti i smirenja, a isto tako o balama i sokovima zmija, pauka i golo vepra 'Y', koji ista ta i mnoga druga svojstva poseduju'. Čovek, u to nema sumnje predivan i pravi intelektualac, ubeđeni humanista i srebromrzac: celokupna njegova imovina - to je vreća sa knjigama. Pa kome si onda mogao da budeš potreban, doktore Budah, u sumračnoj neprosvećenoj zemlji koja je ogrezla u krvavom tresetištu zavera i koristoljublja!

Smatrajmo da si živ i da se nalaziš u Arkanaru. Nije isključeno, razume se, da su te uhvatili i napadači - varvari, koji su se spustili sa padina Crvenog Severnog grebena. U tom slučaju don Kondor ima nameru da se poveže sa našim prijateljem Šuštuletidovodusom, specijalistom za istoriju prvobitnih kultura, koji sada radi kao vrač -

epileptičar kod vode sa imenom koje se sastoji od četrdeset i pet slogova. Ali, ako si ipak u Arkanaru, onda su najpre mogli da te dograbe noćni banditi Vage Točka. I čak ne da te dograbe, već da te prihvate, jer bi za njih glavni dobitak bio tvoj pratilac, blagorodni don koji je sve proćerdao na kartama. Ali, bilo kako bilo, oni te neće ubiti. Vaga Točak je suviše velika cicija da bi uradio tako nešto.

Mogla je da te zarobi i nekakva budala baron. Bez ikakve zle namere, jednostavno da gozbuje sa blagorodnim sabesednikom, postavio je stražu na putu i dovukao u svoj zamak tvog pratioca. I ti ćeš sedeti u smrdljivoj odaji sa poslugom, sve dok se donovi ne napiju do besvesti i ne rastanu se. U tom slučaju ti takođe ništa ne preti.

Ali, postoje još negde u Trulojaruzi ostaci potučene nedavno seljačke armije dona Ksija i Perti Kičmenjaka, koje sada tajno potpomaže sam orao naš don Reba za slučaj da dođe do mogućih komplikacija sa baronima. E, oni za poštedu ne znaju, i bolje je na njih i ne misliti. Postoji još i don Satarina, carski nasledni aristokrata, sto dve godine star, koji je potpuno izlapeo. On je u plemenskom neprijateljstvu sa vojvodama Irukanskim i povremeno, postavši aktivan, počinje da hvata sve, koji prelaze irukansku granicu. On je jako opasan, jer kada dobije napade holecistitisa može da izdaje takva naređenja, da njegove sluge ne uspevaju ni da iznesu sve leševe iz njegovih tamnica.

I, na kraju, ono najvažnije. Ne najvažnije zbog toga, što je to najopasnije, već zbog toga, što je to istovremeno i najverovatnije. Sive patrole dona Rebe. Jurišnici na velikim putevima. Mogao si da dospeš u njihove šape slučajno, i tada treba računati na proračunatost i hladnokrvnost pratioca. Ali šta da se radi ako se don Reba zainteresuje za tebe? Don Reba ima odista neočekivane interese... Njegovi špijuni su mogli da ti pošalju patrolu pod komandom sivog oficira, plemićkog izroda - sitnog posednika, i ti sada čamiš u kamenoj vreći pod Veselom Kulom...

Rumata je ponovo nestrpljivo povukao šnur. Vrata spavaće sobe su se otvorila sa odvratnom škripom, ušao je dečak-sluga, mršav i natmuren. Zvao se Uno, i njegova sudbina bi mogla da posluži kao tema za baladu. Poklonio se kraj praga, vukući po podu poluraspadnute cipele, prišao postelji i stavio na stočić poslužavnik

sa pismima, kafom i komadom aromatične kore za žvakanje, koja služi za jačanje zuba i njihovo čišćenje. Rumata ga je ljutito pogledao.

"Reci mi, molim te, da li ćeš ikada podmazati ta vrata?"

Dečak je oćutao, gledajući u pod. Rumata je zbacio ćebe, spustio gole noge sa postelje i pružio ruku ka poslužavniku.

"Jesi li se danas umio?" upitao je.

Dečak se prebacio sa jedne noge na drugu i, ništa ne odgovorivši, krenuo po sobi, sakupljajući razbacanu odeću.

"Ćini mi se da sam te upitao, da li si se danas umio ili nisi?" rekao je Rumata, otvarajući prvo pismo.

"Vodom grehe nećeš oprati", progundao je dečak.

"Jesam li možda blagorodan, da se umivam, šta li?"

"A šta sam ti ja govorio o mikrobima?" rekao je Rumata.

Dečak je stavio zelene pantalone na naslon fotelje i zamahnuo palcem, terajući nećastivog.

"Tri puta sam se noću molio", rekao je. "Šta još treba da radim?"

"Budalo", rekao je Rumata i počeo da ćita pismo.

Pisala je dona Okana, dvorska dama, nova favoritkinja dona Rebe. Predlagala mu je da je te večeri poseti 'jer nežno tuguje'. U postskriptumu je obićnim rećima bilo napisano, šta u stvari oćekuje od tog susreta. Rumata nije izdržao - pocrveneo je. Bacivši kao lopov pogled na dećaka, promrmljao je: "No, odista..." O tome je trebalo razmisliti. Bilo mu je odvratno da ide, a ne ići je bilo glupo - dona Okana je znala mnoge stvari. Na dušak je ispio kafu i strpao u usta koru za žvakanje.

Sledeći koverat je bio od ćvrstog papira, žig od pećatnog voska je bio izmrljan; videlo se da je pismo otvarano. Pisao je don Ripat, odlučni karijerista, poručnik sive ćete galanterijaca. Raspitivao se za njegovo zdravlje, izražavao svoju uverenost u pobedu sive stvari i molio da mu odloži plaćanje duga, pozivajući se pri tome na nevažne okolnosti. "Dobro, dobro..." promrmljao je Rumata, odložio pismo, ponovo uzeo koverat i počeo da ga razgleda sa interesovanjem. Da, počeli su stvarno prefinjenje da rade. I to mnogo prefinjenje.

U trećem pismu mu je nuđen dvoboj maćevima zbog dona Pife, ali je autor pisma pristajao da se odrekne izazova, ako don Rumata bude

tako dobar i pruži mu dokaze, da on; blagorodni Rumata sa donom Pifom nema nikakve veze niti ih je ikada imao. Pismo je bilo standardno: osnovni tekst je pisao kaligraf, a u ostavljenim prazninama bila su lošim rukopisom ispisana imena i rokovi.

Rumata je bacio pismo i počeo da češe izujedanu komarcima levu ruku.

"No, daj da se umijem!" naredio je

Dečak je nestao iz sobe i ubrzo se, ulazeći u sobu unatraške, vratio, vukući po podu drveni čabar sa vodom. Posle je nestao još jedared i dovukao prazan lavor i bokal.

Rumata je skočio na pod, smakao preko glave istrulelu, sa finim ručnim vezom spavaćicu i bučno izvukao iz kanija mačeve koji su mu visili kraj uzglavlja. Dečak je za svaki slučaj stao iza fotelje. Pošto je desetak minuta vežbao napad i odbranu, Rumata je bacio mačeve u zid, nagao se nad prazan lavor i naredio: "Sipaj!" Bez sapuna je išlo teško, ali se Rumata na to već bio navikao. Dečak mu je sipao bokal za bokalom na leđa, na glavu i gundđao pri tome: "Kod svih je kako treba, normalno, kao kod ostalih ljudi, samo se kod nas izvode razne kerefeke. Gde to može da se vidi da se čovek u dva suda umiva. U zabitom uglu nekakvu posudu smislili... Svaki dan treba im dati čisti peškir... A sami, vidite li, i ne pomolivši se, potpuno goli sa mačevima skaču..."

Brišući se peškirom, Rumata je rekao poučno:

"Ja sam pri dvoru, nisam ja tamo neki vašljivi baron. Dvoranin mora da bude čist i lepo miriše."

"Njegovo veličanstvo nema druga posla do vas da miriše", pobunio se dečak. "Svi znaju da se njegovo veličanstvo danonoćno moli za nas, grešne. A don Reba, on se uopšte nikada i ne umiva. Sam sam čuo, njegov lakej je pričao."

"Dobro de, ne gundaj", rekao je Rumata, navlačeći najlonsku majicu. Dečak je posmatrao tu majicu ne odobravajući je. O njoj se već odavno govorkalo među arakanskom poslugo. Ali, tu Rumata ništa nije mogao da uradi iz potpuno prirodne ljudske gadljivosti. Kada je oblačio gaćice, dečak je okrenuo glavu na stranu i načinio pokret usnama kao da je pljuvao na nečastivog.

Dobro bi bilo ipak uneti u modu donji veš, pomislio je Rumata. Ali, na prirodan način to je moglo da se uradi samo preko žena, a Rumata

se u tome odlikovao nedozvoljivom za izviđača razboritošću. Kavaljer i vrtirep, koji je znao kakvo ponašanje dolikuje u prestonici i koji je bio proteran u provinciju zbog dvoboja iz ljubavi, trebalo je da ima u najmanju ruku jedno dvadeset ljubavnica. Rumata je činio odista herojske napore da održi svoj renome. Polovina njegove agenture, umesto da se bavi pravim poslom, širila je o i njemu odvratne glasine, koje su pobuđivale zavisti i oduševljenje kod arkaranske gardijske omladine. Desetine razočaranih dama, kod kojih se Rumata specijalno zadržavao čitajući im stihove do duboko u noć (treća straža, bratski poljubac u obraz i skok sa balkona u zagrljaj komandira noćne patrole, poznatog oficira), prekidajući jedna drugu pričale su o pravom prestoničkom stilu kavaljera iz metropole. Rumata se držao samo zahvaljujući častoljubivosti tih glupavih i do odvratnosti razvratnih žena, ali problem donjeg veša je ostajao otvoren. Nešto malo jednostavnije je bilo sa maramicama! Na prvom balu Rumata je izvukao iz manžete raskošnu maramicu od čipke i njom obrisao usne. Na sledećem balu ponosni gardisti su već brisali oznojena lica velikim i malim raznobojnim komadima platna sa vezom i monogramima. A kroz mesec dana su se već pojavili kicoši, koji su na savijenim rukama nosili čitave čaršave, čiji su se krajevi elegantno vukli po podu.

Rumata je navukao zelene pantalone i belu košulju od batista sa ispranim okovratnikom.

"Čeka li me neko?" upitao je.

"Berberin čeka", odgovorio je dečak. "I još dva dona u salonu sede, don Tameo sa donom Sera. Naredili su da im donesu vino i sada igraju domine. Čekaju vas na doručak."

"Idi, pozovi brijača. Blagorodnim donovima reci da ću uskoro stići. I ne budi grub, razgovaraj uljudno..."

Doručak nije bio preobilan i posle njega je ostajalo dosta mesta za skori ručak. Posluženo je pečeno meso, pripremljeno sa raznim travama, i ukiseljene pseće uši. Pili su penušavo irukansko, gusto crno estorsko, belo soansko vino. Vešto tranžirajući sa dva noža ovčiju nogu, don Tameo se žalio na drskost najnižih klasa. "Imam nameru da podnesem zvaničnu belešku na najviše ime", izjavio je. "Plemstvo zahteva da seljacima i bitangama zanatlijama bude

zabranjeno da se pojavljuju na javnim mestima i ulicama. Neka prolaze kroz dvorišta i iza kuća. A u slučajevima, kada je pojava seljaka na ulici neizbežna, na primer kada donese hleb, meso i vino u blagorodne domove, neka za to dobiju specijalnu dozvolu ministarstva odbrane krune."

"Blistava glava!" ushićeno je rekao don Sera, pljuckajući na sve strane sok od mesa. "A juče, na dvoru..." I ispričao je poslednju novost. Pasija dona Rebe, gospođica Okana, neoprezno je stala kralju na bolesnu nogu. Njegovo veličanstvo se ražestilo i, obrativši se donu Rebi, naredi mu da primerno kazni prestupnicu. Na to je don Reba, i ne trepnuvši, odgovorio: "Biće izvršeno, vaše veličanstvo. Još ove noći!" "Tako sam se kikota", rekao je don Sera, odmahujući glavom, "da su mi na prsluku odskočile dve kopče..."

Protoplazma, pomislio je Rumata. Obična proždrljiva protoplazma koja se množi.

"Da, blagorodni donovi", rekao je. "Don Reba je - pametan čovek..."

"Oho-ho", rekao je don Sera. "I te kako! Blistava odista glava!"

"Istaknuti političar", rekao je don Tameo značajno, "i sa osećanjem u glavi."

"Sada mi je čak čudno da se setim", nastavio je Rumata, smeškajući se prijateljski, "šta se sve govorilo o njemu pre nepunih godinu dana. Sećate li se, don Tameo, kako ste se oštromno podsmevali njegovim krivim nogama?"

Don Tameo se zagrcnuo i iskapio punu čašu irukanskog vina.

"Ne sećam se", promrmljao je. "Pa i kakav od mene može da bude podsmešljivac..."

"Može, može", rekao je don Sera, prekorno odmahujući glavom:

"I odista!" uzviknuo je Rumata. "Pa vi ste prisustvovali tom razgovoru, don Sera! Sećam se da ste se tako kikotali oštromnim poređenjima don Tamea, da vam je u toaletu čak nešto i otpalo."

Don Sera je pocrveneo i počeo dugo i zamuckujući da se opravdava, pri čemu je stalno lagao. Natušteni don Tameo je navalio na jako estorsko vino, i pošto on, po njegovim sopstvenim rečima 'kako je počeo od prekjuče izjutra, tako do dana današnjeg ne može da se zaustavi', njega su, kada su izašli iz kuće, morali da pridržavaju sa obe strane.

Dan je bio sunčan, jasan. Običan narod se muvao među kućama,

tražeći šta bi mogao da posmatra, pištala su i larmala deca, bacala blato, kroz prozore su gledale lepuškaste građanke u noćnim kاپicama, brze služavke su snébivljivo treptale vlažnim očicama i raspoloženje je lagano počelo da se popravlja. Don Sera je vešto oborio sa nogu nekog seljaka i samo što nije umro od smeha, posmatrajući kako se seljak batrga u bari. Don Tameo je najednom konstatovao da je naopako stavio mačeve, povikao je: "Stanite!" i počeo je da se vrti na mestu, pokušavajući da se okrene unutar kaiševa. Don Seri je ponovo nešto otpalo sa prsluka. Rumata je uhvatio za ružičasto uvo neku služavku koja je tuda trčala i zamolio je da pomogne don Tameu da se barem malo sredi. Oko blagorodnih donova se odmah okupila masa badavadžija, koji su služavci počeli da daju savete, od kojih je ova pocrvenela kao bulka, a sa prsluka don Sere počele su da otpadaju kopče, dugmad i pređice. Kada su na kraju krenuli dalje, don Tameo je počeo na sav glas da sastavlja dopunu svojoj belešci, u kojoj je ukazivao na neophodnost 'nesvrstavanja lepuškastih osoba ženskog pola u seljake i običan narod'. Don Sera je obnažio oba mača i izjavio da blagorodnim donovima ne priliči da obilaze razne ćupove, i da će on sebi probiti put kroz ove kočije. Ali, dok je on nišanio, pokušavajući da shvati gde se završava zid kuće i počinju ćupovi i lonci, Rumata je uhvatio točkove i okrenuo kočije, oslobodivši na taj način put. Badavadžije, koje su oduševljeno posmatrale šta se dešava, povikali su Rumati trostruko 'ura'. Blagorodni donovi su već krenuli dalje, ali se tada na prozoru trećeg sprata pojavio debeli sivi trgovac i počeo da toroče nešto o nemoralu dvorana, sa kojima će se 'orao naš don Reba uskoro obračunati'. Morali su da se zaustave i upute u taj prozor ceo teret noćnih posuda iz taljiga. U poslednji nokšir Rumata je ubacio dva zlatnika sa profilom Pica Šestog i uručio ga zapanjenom vlasniku taljiga.

"Koliko ste mu dali?" upitao ga je don Tameo, kada su krenuli dalje.

"Sitnicu", nemarno je odgovorio Rumata. "Dva zlatnika."

"Tako mi leda svetog Mike!" uzviknuo je don Tameo. "Bogati ste! Hoćete li da vam prodam svog hamaharskog ždrepcu?"

"Dobiću ga od vas na kocki", rekao je Rumata.

"Pa dabome!" povikao je don Sera i zaustavio se. "Zašto ne bismo odigrali partiju barbuta?"

"Sada, ovde?" upitao je Rumata.

"A zašto da ne?" upitao je don Sera. "Ne vidim zašto blagorodni donovi ne bi mogli da se kockaju tamo gde im to padne na pamet!"

Tada je don Tameo najednom pao. Don Sera se spopleo o njegove noge i takođe pao.

"Sasvim sam zaboravio", rekao je. "Vreme je da pođemo na stražu."

Rumata ih je digao i poveo, držeći ih za laktove. Zaustavio se pred ogromnom, mračnom zgradom dona Satarine.

"A kako bi bilo da navratimo kod starog dona?" upitao je.

"Ne vidim razloga zašto tri blagorodna dona ne bi navratila kod starog don Satarine", rekao je don Sera.

Don Tameo je otvorio oči.

"Pošto smo u službi kralja", izjavio je, "mi smo dužni da stalno gledamo u budućnost. Don Satarina - to je već pređena etapa. Napred, blagorodni donovi. Moram da stignem na svoje stražarsko mesto..."

"Napred", složio se Rumata.

Don Tameo je ponovo spustio glavu na grudi i više se nije budio. Don Sera je, savijajući prste, pričao o svojim ljubavnim poredcima. Tako su stigli i do dvora. U stražari je Rumata sa olakšanjem položio don Tamea na klupu, a don Sera je seo za sto, nemarno odmakao od sebe gomilu naloga, koje je potpisao kralj i izjavio da je konačno došlo vreme da popiju malo hladnog irukanskog vina. Neka domaćin dokotrija bure, naredio je, a devojke (pri tome je pokazao na gardiste-stražare, koji su se kartali za drugim stolom), neka dođu ovamo. Došao je komandant straže, poručnik čete gardista. Dugo je razgledao don Tamea i bacio pogled na don Seru; kada je don Sera upitao: "Zašto su uvenuti svi cvetovi u tajanstvenom vrtu ljubavi?" zaključio je da nema svrhe da ih šalje na stražu. Neka za sada ostanu tu gde su.

Rumata je izgubio jedan zlatnik kartajući se sa poručnikom, i porazgovarao sa njim malo o novim povezima i o načinima oštrenja mačeva. Primetio je, kao uzgred, da ima nameru da ode kod don Satarine, koji ima oružje stare proizvodnje, i bio je jako ogorčen, kada je saznao da je poštovanja dostojan velmoža konačno sasvim poludeo: još pre mesec dana je pustio na slobodu svoje zarobljenike,

rasпустиo svoju družinu, a bogatu zbirku sredstava za mučenje poklonio je državnoj blagajni. Starac od sto i dve godine izjavio je da ima nameru da ostatak života posveti dobrim delima, i sada sigurno više neće dugo živeti.

Oprostivši se od poručnika, Rumata je izašao iz dvora i krenuo u luku. Išao je, zaobilazeći bare i preskačući rupčage, pune prljave vode, bezobzirno gurajući obične ljude koji su buljili u njega, namigujući devojkama, na koje je njegova spoljašnost prema svemu ostavljala jak utisak, klanjao se damama, koje su promicale u nosiljkama, prijateljski se zdravio sa poznatim dvoranima i namerno nije zapažao sive jurišnike.

Usput je navratio u Patriotsku školu. Ta škola je bila osnovana na insistiranje dona Rebe pre dve godine, a za pripremanje vojnih i administrativnih kadrova od sinova sitnih posednika i trgovaca. Kuća je bila od kamena, savremeno građena, bez stubova i bareljefa, debelih zidova, sa uskim, nalik na puškarnice prozorima, i poluovalnim kulama po strani od glavnog ulaza. U slučaju potrebe, u kući je mogla da se organizuje odbrana.

Uskim stepenicama Rumata se popeo na drugi sprat i, zveckajući mamuzama po kamenom podu, krenuo pored učionica u kabinet prokuratora škole. Iz učionica se čulo brundanje glasova, povici u horu. "Ko je kralj? Svetlo veličanstvo. Ko su ministri? Verni ljudi, koji ne izazivaju nikakve sumnje..." "I bog naš tvorac, rekao je: 'Prokleću!' I prokleo je..." "A ako se truba tri puta začuje, rasuti se po dvoje u lanac, spustivši pri tome koplja..." "...Kada optuženi padne u nesvest, saslušanje treba odmah, ne padajući u vatru, prekinuti..."

Škola, pomislio je Rumata. Gnezdo mudrosti. Oslonac kulture...

On je, pokucavši, gurnuo niska, zasvođena vrata i ušao u kabinet, mračan i leden kao podrum. U susret mu je iza ogromnog stola, pretrpanog papirima i prutevima za kažnjavanje, skočio dugajlija, sav nekako uglast, ćelav, sa očima koje su upale duboko u duplje, utegnut u uzan sivi mundir sa našivcima ministarstva odbrane krune. To je i bio prokuror Patriotske škole, visokoučeni otac Kin - sadista - ubica, koji je otišao u monahe, autor 'Traktata o dostavama', koji je privukao pažnju don Rebe.

Nemarno klimnuvši glavom u odgovor na uvijeni pozdrav, Rumata je seo u fotelju i prebacio nogu preko noge. Otac Kin je ostao da stoji,

povijen u stavu učitive pažnje.

"No, kako stoje stvari!" upitao je Rumata blagonaklono.

"Jedne učene uništavamo, a druge obučavamo?" Otac Kin se iskezio.

"Učeni nisu neprijatelji kralja", rekao je. "Neprijatelj kralja je učeni maštalac, učeni čovek koji je počeo da sumnja, učeni čovek koji ne veruje! A mi ovde..."

"Dobro, dobro", rekao je Rumata. "Verujem ti. Šta to pišeš? Čitao sam tvoj traktat - korisna je to knjiga, ali glupa. Kako si to mogao? Nije to dobro. Prokurator!..."

"Nisam se trudio da zapanjim umom", dostojanstveno je odgovorio otac Kin. "Jedino, što sam hteo da postignem, to je da budem državi koristan. Pametni nam nisu potrebni. Potrebni su nam verni. I mi..."

"Dobro, dobro", rekao je Rumata. "Verujem ti. No pišeš li nešto novo ili ne?"

"Spremam se da podnesem na razmatranje ministru traktat o novoj državi, primer za koju treba da bude Oblast Svetog Ordena."

"Šta ti je?" začudi se Rumata. "Sve hoćeš u kaluđere da nas strpaš?..."

Otac Kin je stegao ruke i nagao se napred.

"Dozvolite da vam objasnim, blagorodni done", vatreno je počeo, olizavši usne. "Suština je u nečem sasvim drugom. Suština se sastoji u osnovnim postavkama nove države. Te postavke su jednostavne, i ima ih samo tri: slepo verovanje u nepogrešivost zakona, bezuslovno povinovanje tim zakonima a takođe stalna prismotra nad svima."

"Hm", rekao je Rumata. "A zašto?"

"Šta to 'zašto'?"

"Ipak si glup", rekao je Rumata. "No dobro, neka bude, verujem ti. Šta sam ono hteo?.. Ah, da! Sutra ćeš primiti dva nova nastavnika. Zovu se: otac Tara, poštovanja dostojan starac, bavi se onom... kosmografijom, i brat Nanin, takođe veran čovek, jak je u istoriji. To su moji ljudi, i primi ih sa dostojnim poštovanjem. Evo ti predujem." Bacio je na sto vrećicu koja je zazvečala. "Tvoj deo je - pet zlatnika... Jesi li shvatio?"

"Da, blagorodni done", rekao je otac Kin. Rumata je zevnuo i osvrnuo se oko sebe.

"I odlično je što si shvatio", rekao je. "Moj otac je zbog nečega jako

voleo te ljude i zaveštao mi je da sredim njihov život. No, objasni mi, učeni čoveče, odakle u blagorodnom donu može da postoji takva privrženost učenim ljudima?"

"Možda su u pitanju nekakve posebne zasluge?" počeo je da pretpostavlja otac Kin.

"O čemu ti to?" sumnjičavo je upitao Rumata. "Uostalom zašto da ne? Da... Ćerka tamo neka zgodna ili sestra... Vina kod tebe, razume se, nema?"

Otac Kin je sa izrazom krivca raširio ruke. Rumata je uzeo sa stola jedan od listića papira i jedno vreme ga držao pred očima.

"Prounapređivanje'..." pročitao je. "Mudraci!" Ispustio je list na pod i ustao. "Pazi, da ih ovde neka tvoja učena banda ne vređa. Ja ću ih jedared posetiti, i ako slučajno saznam..." Prineo je pod nos ocu Kinu pesnicu. "No, dobro, dobro, ne boj se, neću..."

Otac Kin se zakikotao sa poštovanjem, Rumata mu je klimnuo glavom i krenuo prema vratima, parajući pod mamuzama.

Na ulici Premnogoblagodarnosti navratio je u radnju sa oružjem, kupio nove obruče za kanije, isprobao par noževa (bacao ih je u zid, odmerio na dlanu - nisu mu se dopali) a onda je sevši na tezgu, porazgovarao malo sa vlasnikom, ocem Gaukom. Otac Gauk je imao tužne dobre oči i male, blede ruke prekrivene neopranim crnim mrljama. Rumata je malo porazgovarao sa njim o vrednostima stihova Gurena, saslušao interesantan komentar uz stihove 'Kako list uvenu i pada na dušu...' zamolio ga da mu pročita nešto novo i, požalivši malo zajedno sa autorom zbog izrazito tužnih strofa, izdeklamovao pred odlazak 'Biti ili ne biti?' - u svom prevodu na irukanski jezik.

"Sveti Kika!" povikao je zapanjeni otac Gauk, "čiji su to stihovi?"

"Moji", rekao je Rumata i izašao.

Navratio je u 'Sivu radost', popio čašu arkanarske kiselice, potapšao vlasnicu po obrazu, prevrnuo vešto mačem stočić državnog doušnika, koji je buljio u njega, posle toga otišao u udaljeni ugao i pronašao tamo bradatog čoveka sa mastionicom oko vrata i u ritama.

"Zdravo brate Nanine", rekao je. "Koliko si molbi danas napisao?"

Brat Nanin se zbunjeno osmehnuo, pokazavši pri tome sitne,

pokvarene zube.

"Sada se molbe malo pišu, blagorodni done", rekao je. "Jedni smatraju da nema svrhe moliti, a drugi smatraju da će u najbliže vreme moći da uzmu i sami bez ikakve molbe."

Rumata se nagao uz njegovo uvo i ispričao da je stvar sa Patriotskom školom sređena: "Evo ti dva zlatnika", rekao je na kraju. "Obuci se, upristoji se. I budi oprezniji... barem prvih dana. Otac Kin je opasan čovek."

"Pročitaću mu svoj 'Traktat o glasinama'", veselo je rekao brat Nanin. "Hvala, blagorodni done."

"Šta sve čovek neće uraditi u znak sećanja na svog oca!" rekao je Rumata. "A sada mi kaži, gde bih mogao da pronađem oca Tara?"

Brat Nanin je prestao da se smeška i zbunjeno je počeo da trepće.

"Juče je ovde došlo do tučnjave", rekao je. "A otac Tara je malo više popio. I, uz sve to, on je riđ... Slomili su mu rebro."

Rumata je podrignuo od besa.

"To je nesreća!" rekao je. "I zašto tako mnogo pijete?"

"Ponekad je teško uzdržati se", tužno je rekao brat Nanin.

"To je tačno", rekao je Rumata. "No pa šta, evo ti još dva zlatnika, čuvaj ga."

Brat Nanin se sagao, loveći mu ruku. Rumata se povukao za jedan korak.

"No, no", rekao je. "To nije najbolja od tvojih šala, brate Nanine. Da si mi zdravo."

U luci je zaudaralo kao nigde u Arkanaru. Zaudaralo je na slanu vodu, slatkiše, smolu, dim, užeglu slaninu, iz taverni je dopirao miris čađi, pečene ribe, kiselog vina. U zagušljivom vazduhu čule su se psovke. Na molu, u tesnim prolazima između magacina, oko taverni muvale su se hiljade ljudi najčudnovatijeg izgleda: nemarni mornari, naduveni trgovci, tužni ribar, trgovci robovima, trgovci ženama, nafrakane devojke, pijani vojnici, nekakve nejasne naoružane ličnosti, fantastični odrpanci sa zlatnim brazletama na prljavim šapama. Svi su bili uzbuđeni i ljutiti. Po naređenju don Rebe, već treći dan nijedan brod, nijedan čamac nije mogao da napusti luku. Kraj dokova su se poigravali zarđalim mesarskim satarama sivi jurišnici - pljučkali su, bezobrazno i zlorado posmatrajući gomilu ljudi.

Na blokiranim brodovima, u grupama po pet-šest, čučali su razvijeni, bakarne boje kože ljudi u krznu i sa bakarnim kalpacima na glavi - to su bili najamnici-varvari, koji nisu umeli da se bore izbliza, ali koji su bili strašni ovako, posmatrani iz daljine, sa svojim dugačkim cevima, iz kojih su izduvavali otrovne trnove. A iza prave šume jarbola, na otvorenom moru, crnele su se zamrle borbene galere kraljevske flote. One su povremeno ispuštale ognjene struje dima, koje su ozarivale more - palili su naftu da bi preplašili najamnike.

Rumata je prošao pored carinske kancelarije, gde su se pred zatvorenim vratima okupili natušteni morski vukovi, koji su uzaludno očekivali dozvolu da krenu, probio se kroz gomilu koja je urlala, koja je trgovala čime god je stigla (od robinja i crnog bisera, pa sve do narkotika i dresiranih pauka), stigao do dokova, bacio pogled na poređane u nizu da bi ih svi videli, natekle na suncu leševe u mornarskim jaknama, i napravivši dobar krug po đubretom prekrivenoj ledini, ušao u smrdljive ulice lučke periferije. Tu je već bilo mnogo tiše. U vratima siromašnih udžerica dremale su polunage devojke, na raskrsnici je ležao razbijene njuške pijani vojnik sa izvrnutim džepovima, pored zidova su promicale sumnjive figure bledih, noćnih fizionomija.

Danju je ovde Rumata bio po prvi put i u prvi mah se začudio što ne privlači ničiju pažnju: prolaznici su pijanim očima gledali ili negde pored njega, ili kao kroz njega, iako su se pomerili u stranu, praveći mu put. Ali, kada je skretao iza ugla, sasvim se slučajno okrenuo i uspeo da primeti kako se petnaestak raznokalibarskih glava, muških i ženskih, kudravih i ćelavih, momentalno uvuklo u vrata, prozore, prolaze. Tada je osetio čudnovatu atmosferu ovog odvratnog mesta, atmosferu možda ne baš neprijateljstva ili opasnosti, već nekakvog lošeg, koristoljubivog interesovanja.

Gurnuvši ramenom vrata, ušao je u jednu jazbinu, u kojoj je u polumračnoj sali dremao za šankom dugonosi starac sa licem mumije. Stolovi su bili pusti. Rumata je nečujno prišao šanku i već hteo da starcu opali čvrgu, u ogroman nos, kada je najednom zapazio da zaspali starac uopšte ne spava, već da ga kroz poluotvorene kapke pažljivo posmatra. Rumata je bacio na šank srebrni novčić, i oči starca su se tog istog časa širom otvorile.

"Šta želi blagorodni don?" poslovno je počeo da se raspituje.

"Travu? Prašak za šmrkanje? Devojku?"

"Ne pretvaraj se", rekao je Rumata. "Dobro znaš zašto sam došao ovamo."

"Ehe, pa to je, prema svemu, don Rumata", sa neobičnim čuđenjem povikao je starac. "A ja gledam, nešto mi je poznato..."

Rekavši to, ponovo je spustio kapke. Sve je bilo jasno. Rumata je obišao šank i provukao se kroz uska vrata u susednu sobicu. Tamo je bilo tesno, mračno i zaudaralo je na nešto zagušljivo i kiselkasto. Na sredini, za visokim pultom stajao je, sagavši se nad papirima, zbrčkani stariji čovek sa pljosnatom crnom kapicom na glavi. Na pultu je čađio žižak, i u polumraku su se videla samo lica ljudi, koji su nepokretno stajali kraj zidova. Rumata je, pridržavajući mačeve, napipao stoličicu kraj zida i seo. Ovde su vladali posebni zakoni i posebna etiketija. Na pridošlicu niko nije obratio ni najmanju pažnju: kada je došao čovek, znači da tako treba da bude, a ako ne treba, onda će biti dovoljan jedan mig i čovek će nestati. Traži ga posle uzalud po celom svetu... Zbrčkani starac je prilježno škriputao perom; ljudi kraj zidova su bili nepomični. Povremeno je čas jedan, čas drugi od njih otegnuto uzdisao. Po zidovima, su, lupkajući nevidljivo jurcali gušteri - muholovci.

Nepokretni ljudi kraj zidova bile su vođe bandi - neke od njih je Rumata već odavno lično poznavao. Same po sebi, te tupe životinje nisu mnogo vredele. Njihova psihologija nije bila ništa složenija od psihologije srednjeg trgovca. To su bile neznalice, nepošteni ljudi koji su dobro vladali noževima i kratkim maljevima. A čovek za pultom...

Zvao se Vaga Točak, i on je bio svemoguć, poglavar koji nije znao za konkurenciju među svim zločinačkim snagama Moreuza - od Pitanskih blatišta na zapadu Irukana, do pomorskih granica trgovačke republike Soan. Njega su proklele sve tri zvanične crkve Imperije zbog neumerenog ponosa, jer je sebe nazivao mlađim bratom vladara. On je bio komandant noćne armije od deset hiljada ljudi, posedovao je bogatstvo od nekoliko stotina hiljada zlatnika, a njegova agentura je znala i najbrižljivije čuvane tajne državnog aparata. Poslednjih dvadeset godina četiri puta je pogubljivan, svaki put pred velikim brojem prisutnih; po zvaničnoj verziji, on se u tom trenutku nalazio istovremeno u tri najmračnije tamnice Imperije, a don Reba je ne jednom izdavao naređenja 'koja su se odnosila na to

da državni zločinci i drugi zlomišljenici šire legende o takozvanom Vagi Točku, koji u stvari ne postoji, a to znači da je legendaran'. Taj isti don Reba je pozivao kod sebe, po glasinama koje su se širile, nekoliko barona, koji su imali jake družine i predlagao im nagradu: pet stotina zlatnika za mrtvog i sedam hiljada zlatnika za živog Vagu. Sam Rumata je svojevremeno morao da utroši dosta snage i zlata, da bi uspostavio kontakte sa tim čovekom. Vaga je izazivao u njemu najveće moguće gađenje, ali ponekad je bio i jako koristan, bukvalno nezamenljiv. Osim toga, Vaga je jako interesovao Rumatu kao naučnika. To je bio odista interesantan primerak u njegovoj kolekciji srednjovekovnih monstruma, ličnost koja je prema svemu, bila bez apsolutno ikakve prošlosti...

Vaga je ostavio pero, ispravio se i rekao promuklo:

"Eto tako, deco moja. Dve i po hiljade zlatnika za tri dana. A rashodi su bili hiljadu devet stotina devedeset i šest. Pet stotina četiri mala, okrugla zlatnika za tri dana. Nije loše, deco moja, nije loše..."

Niko se nije ni pomerio. Vaga se udaljio od pulta, seo u ugao i počeo da trlja suve dlanove.

"Imam čime da vas obradujem, deco moja", rekao je. "Vremena nastupaju dobra, bogata... . Ali, moraćemo da zapnemo. I to kako samo! Moj stariji brat, kralj Arkanarski, odlučio je da uništi sve učene ljude u njegovoj i mojoj kraljevini. No pa šta, on bolje zna šta radi. Pa i ko smo mi, da bismo diskutovali o njegovim visokim odlukama? Ali, korist od te njegove odluke možemo i moramo da izvučemo. I, pošto smo mi njegovi verni noćni podanici, mi svoj mali udeo nećemo ispustiti. On to neće primetiti, i neće se ljutiti na nas. Šta?"

Niko se nije ni pomerio.

"Učinilo mi se da je Piga uzdahnuo. Da li je to tačno Piga, sine moj?"
U pomrčini su ljudi počeli da se meškolje i kašljucaju.

"Nisam uzdisao, Vaga", rekao je grubi glas. "Kako bih i mogao..."

"Ne smeš, Piga, ne smeš? Pravilno! Svi sada treba da me slušate, pa čak i da prestanete i da dišete. Svi ćete se vi razići odavde i prihvatiti se teškog posla, i neće biti nikog ko bi mogao da vas posavetuje. Moj stariji brat, njegovo veličanstvo, ustima ministra svoga dona Rebe obećao je za glave nekih učenih ljudi koji su izbegli i sada se skrivaju, veliki novac. Mi moramo da mu dostavimo te glave i da ga, starca, obradujemo. A sa druge strane, neki učeni

ljudi žele da se sakriju od gnjeva mog starijeg brata i neće požaliti za to novaca. U ime milosrđa i da bih olakšao dušu mog starijeg brata od bremena nepotrebnih zločina, mi ćemo pomoći tim ljudima. Uostalom, kasnije, ako njegovom veličanstvu budu potrebne i te glave, on će ih dobiti. Jeftino, jako jeftino..."

Vaga je ućutao i opusio glavu. Niz njegove obraze su najednom potekle staračke spore suze.

"A ja starim, deco moja", rekao je, zajecavši. "Ruke mi drhte, noge mi klecaju, a pamćenje počinje da me izdaje. Zaboravio sam, sasvim sam zaboravio, da se među nama u ovoj zagušljivoj, tesnoj gajbi muči blagorodni don, koga se uopšte ne tiču naši računi. Otići ću ja. Otići u pokoj. A sada, deco moja, da se izvinimo blagorodnom donu..."

Ustao je i, teško dišući se poklonio. Ostali su takođe ustali i poklonili se, ali sa očiglednom neodlučnošću pa čak i strahom. Rumata je bukvalno čuo kako pucketaju njihovi tupi, primitivni mozgovi u uzaludnom naporu da shvate smisao reči i postupaka tog zgrbljenog starca.

Stvar je, razume se, bila jasna: razbojnik je iskoristio još jednu šansu, da obavesti don Rebu da će noćna armija u predstojećem programu raditi zajedno sa svima. A sada, kada je nastupilo vreme da se daju konkretni zadaci, da se navode imena i rokovi operacija; prisustvo blagorodnog dona postajalo je, blago rečeno, neprijatno, i njemu, blagorodnom donu, predlagano je da brzo izloži svoje poslove i gubi se napolje. Mračan starac. Strašan. I zašto li je samo u gradu? Jer, Vaga nikako ne podnosi gradove.

"U pravu si, poštovani Vago", rekao je Rumata. "Nemam vremena. Ali, ja sam taj koji mora da se izvini, jer ja tebe uznemiravam zbog jedne sitnice." Nastavio je da sedi, a svi su ga slušali stojeći. "Desilo se, eto, da mi je potreban tvoj savet... Možeš da sedneš."

Vaga se još jednom poklonio i seo.

"Evo u čemu je stvar", nastavio je Rumata. "Pre tri dana je trebalo da se u Kanjonu Teških Mačeva sastanem sa svojim prijateljem, blagorodnim donom iz Irukana. Ali, sastanak nije održan. On je nestao. Znam sigurno da je irukansku granicu prešao srećno. Da li možda znaš nešto o njegovoj daljnjoj sudbini?"

Vaga dugo nije odgovarao. Banditi su šaptali i uzdisali. Posle se

Vaga nakašljao.

"Ne, blagorodni done", rekao je. "Mi ništa ne znamo o svemu tom."

Rumata je odmah ustao.

"Zahvaljujem ti se, poštovani", rekao je. Iskoračio je na sredinu prostorije i stavio na pult vrećicu sa deset zlatnika. "Ostavljam ti ovo sa molbom: ako kojim slučajem saznaš nešto, obavesti me." Dodirnuo je kapu. "Da si mi zdravo."

Kraj samih vrata se zaustavio i nemarno dobacio preko ramena:

"Govorio si maločas nešto o učenim ljudima. Pala mi je na pamet jedna misao. Osećam, da naporom kralja u Arkanaru kroz mesec dana neće moći ni svećom da se pronade ni jedan jedini iole pismeniji čovek. A ja u metropoli moram da osnujem univerzitet, jer sam dao takav zavet, ako se izlečim od crne kuge. Budi dobar, kada uloviš te knjigočatce, obavesti prvo mene, a tek posle toga don Rebu. Može se desiti da ću odabrati par od njih za univerzitet."

"To neće biti jeftino", upozorio ga je sladunjavim glasom Vaga. "Roba je retka, ne ostaje dugo u rafovima."

"A čast je još skuplja", visokomerno je rekao Rumata i izašao.

3.

Tog Vagu bi bilo, mislio je Rumata, jako interesantno uloviti i odvesti na Zemlju. Tehnički to ne bi bilo komplikovano izvesti. To bi moglo da se uradi i sada, ovog časa. Šta bi on radio na Zemlji? Rumata je pokušao da zamisli, šta bi Vaga radio na Zemlji. U svetlu sobu sa zidovima od ogledala i er-kondišnom, u kojoj se oseća miris četinara ili mora, ubačen je ogroman, maljavi pauk. Pauk se skupio uz svetao pod, grčevito počeo da baca poglede oko sebe i - šta drugo da radi? - postrance je krenuo u najtamniji kut, skupio se, preteći iskezivši otrovne čeljusti. Razume se, Vaga bi pre svega počeo da traži uvređene. I, razume se, najgluplji uvređeni čovek bi mu se učinio suviše čist i nekoristan. Ojadio bi se starac. Pa bi čak možda i umro. A uostalom, ko to zna! U tome i jeste stvar, što je psihologija tih monstruma - potpuno nepoznata šuma. Sveti Mika! Pa snaći se u njoj je mnogo teže, nego u psihologiji nehumanoidnih civilizacija. Svi njihovi postupci mogu se objasniti, ali je vraški teško te postupke predvideti. Da, možda bi i umro od tuge. A možda bi se snašao, prilagodio, shvatio šta je šta, i počeo da radi kao šumar na nekom šumskom gazdinstvu. Jer, nemoguće je da on nema neku sitnu, neupadljivu strast, koja mu ovde samo smeta, a koja bi tamo mogla da postane suština njegovog života. Čini se da voli mačke. U njegovom brlogu, priča se, ima ih čitav čopor, i specijalni čovek se brine za njih. I on tom čoveku za to čak i plaća, iako je velika cicija i mada bi mogao jednostavno da ga natera da to radi. Ali, šta bi on na Zemlji radio sa svojim čudovišnim častoljubljem - sam bog to može da zna!

Rumata se zaustavio pred tavernom i hteo da uđe, ali je konstatovao da mu je nestao ćemer. Stajao je pred ulazom potpuno zbunjen (nikako nije mogao da se navikne na takve stvari, iako mu se to nije jedared desilo) i dugo je preturao džepove. Imao je ukupno tri vrećice sa novcem, po deset zlatnika u svakoj. Jednu je dobio prokuror, otac Kin, drugu je dao Vagi. Treća je nestala. Džepovi su mu bili prazni, sa leve nogavice su pedantno bile odrezane sve zlatne alke, a sa opasača mu je nestao nož.

Tada je zapazio da su se u blizini zaustavila dva jurišnika, da bulje u njega i keze zube. Saradnik instituta bi trebalo da pljucka na tako nešto ali blagorodni don Rumata Estorski se ražestio. Za sekundu je izgubio kontrolu nad samim sobom. Zakoračio je prema jurišnicima, ruka mu se i nehotice digla, stežući se u pesnicu. Prema svemu, lice mu se jezivo izmenilo, jer su se podsmešljivci odmah trgli i sa skamenjenim, kao u paralitičara osmesima na licima, uleteli u tavernu.

Tada se preplašio. Osetio je takav užasan strah, kakav je do tada osetio samo jedan jedini put u životu, kada je - u to doba još uvek pilot svemirske letilice - osetio prvi napad malarije. Ne zna se odakle je došla ta bolest, ali kroz dva sata su ga, šaleći se i smejući se izlečili, ali je on zauvek zapamtio potres koji je doživeo, potpuno zdrav, on koji nikada nije bio bolestan pri samoj pomisli da se u njemu nešto pokvarilo, da je postao ranjiv i da je izgubio vlast nad sopstvenim telom.

Pa ja to nisam hteo pomisliti je. U mojim mislima nije bilo ničeg nalik na to. Oni nisu ništa posebno radili - no, stajali su, kezili se... Veoma su se glupavo kezili, ali sam sigurno užasno glupavo izgledao, kada sam preturao sopstvene džepove. Jer, umalo ih nisam ubio, shvatio je najednom. Da nisu umakli, ubio bih ih. Setio se kako je sasvim nedavno, za opkladu, jednim udarcem mača rasekao odozgo do dole lutku, obučenu u dvostruki soanski oklop, i osetio kako mu po leđima prelaze žmarci... Sada bi oni ležali ovde, kao svinjska trupla, a ja bih stajao sa mačem u ruci i ne bih znao šta da radim... Eto ti i boga! Razbesneo se potpuno...

Najednom je osetio da ga bole svi mišići, kao posle nekog teškog rada. No-no, tiho je rekao samome sebi. Nije to ništa strašno. Sve je prošlo. Jednostavno - razbesneo si se. Momentalna eksplozija besa, i sada je već sve prošlo. Ja sam ipak čovek, i ništa životinjsko nije mi tuđe... To su jednostavno živci. Živci i napetost poslednjih dana... A najvažnije - to je osećanje senke koja se nadnosi nad tebe. Ne zna se čija je, ne zna se odakle dolazi, ali ona se primiče i nemilosrdno nadnosi nad tebe...

Ta neminovnost se osećala u svemu. I u tome, što su se sada jurišnici, koji su se do nedavno skupljali uz kasarne, noseći sekire slobodno šepurili sredinom ulica, gde su ranije smeli da se kreću

samo blagorodni donovi. I u tome, što su iz grada nestali ulični pevači, pripovedači, igrači, akrobate. I u tome, što su građani prestali da pevaju pesme političke sadržine, što su se jako uozbiljili i što su potpuno tačno znali, šta je neophodno činiti za korist države. I u tome, što je iznenada potpuno neočekivano bila zatvorena luka. I u tome što je 'pobunjeni narod' uništio i spalio sve radnjice, koje su prodavale raritete - a to su bila jedina mesta u kraljevini, gde su mogle da se kupe ili pozajme knjige i rukopisi na svim jezicima Imperije pa čak i na drevnim, sada mrtvim, jezicima starosedelaca Moreuza. I u tome što je ukras grada, svetlucava kula astrološke opservatorije sada štrčala u plavo nebo kao crni, istruleli zub, spaljena 'slučajnim požarom'. I u tome, što se potrošnja alkohola za dve poslednje godine povećala četiri puta - u Arkanaru, koji je od vajkada bio poznat po nezadrživom pijanstvu! I u tome što su se već naviknuto zaboravljeni, potlačeni seljaci konačno zakopali pod zemlju u svojim Blagodarnim, Rajskim vrtovima i Vazдушnim Poljupcima, ne usuđujući se da izađu iz zemunica čak ni da bi obavili najneophodnije poljske radove: I, na kraju, i u tome, što se stari strvoder Vaga Točak preselio u grad, osećajući da može da se obogati... Negde u nedrima dvora, u raskošnim odajama, gde se kralj koji je patio od podagre, koji dvadeset godina nije video sunce bojeći se svega na ovome svetu, sin sopstvenog pradede, slaboumno kikotao, potpisujući jednu za drugom surove naredbe, koje su osuđivale na mučnu smrt i najčestitije i najnekoristoljubivije ljude, negde tamo je sazrevao čudovišni čir koji će ako ne danas, a ono sutra sigurno pući...

Rumata se okliznuo na koru od dinje i digao glavu. Nalazio se u ulici Premnogo blagodarnosti; u carstvu solidnih trgovaca, menjačnica i majstora-juvelira. Po stranama su se nalazile solidne i starinske zgrade sa trgovinama i magazama, trotoari su ovde bili široki, a kolovoz popločan granitnim pločama. Obično su ovde mogli da se susretnu blagorodni i oni bogatiji, ali se sada u susret Rumati kretala samo gusta gomila uzbuđenog običnog naroda. Rumatu su oprezno zaobilazili, ulagivački ga posmatrajući, mnogi su mu se za svaki slučaj i sklanjali. U prozorima gornjih spratova promicala su debela lica, radoznalo uzbuđena. Negde napred se čulo zapovednički: "No, prolazi brže!.. Raziđi se!.. No, brže!.." A u gomili su razgovarali:

"U njima i jeste najveće zlo, njih se najviše i boj. Na prvi pogled su mirni, dobroćudni, poštovani, a ako malo bolje pogledaš - trgovac, trgovac, a u njemu - otrov gorki!"

"Kako su ga samo, đavola... Ja sam se na to barem već navikao, ali, veruj mi, i meni se smučilo kada sam video..."

"A šta je njima... To su momci! Srce čoveku da zaigra! Takvi neće izdati."

"A možda ne bi trebalo baš tako? Ipak je čovek, živo biće... No, ako je grešan - kazni ga, pouči, a zašto sve ovo?"

"Okani se ti toga! . . Ti bi mogao i malo tiše: kao prvo, ljudi su oko nas..."

"Domaćine, domaćine! Sukno nije loše, daće ga, neće se cenkati, ako pritisnete... Samo brže treba, jer će inače ponovo Pakinove poslovođe sve dograbiti..."

"A ti sine, što je najvažnije, ne sumnjaj. Poveruj, to je ono najvažnije. Ako vlasti tako postupaju - onda znači da znaju šta rade..."

Ponovo su nekog ubili, pomislio je Rumata. Poželeo je da skrene i obiđe mesto, odakle je dolazila gomila, i odakle su dopirali povici da ljudi prolaze i razidu se. Ali, nije skrenuo. Samo je prešao šakom po kosi, da pramen, koji mu je pao na čelo, ne prekrije kamen na zlatnom obroču. Kamen u stvari nije bio kamen, već objektiv predajnika, a obroč nije bio obroč, već radio-stanica. Istoričari na zemlji su videli i čuli, sve, što je videlo i čulo dve stotine i pedeset izviđača na devet kontinenata planete. I zato su izviđači bili obavezni da gledaju i slušaju.

Podigavši glavu i raširivši u stranu mačeve, da bi kačio što više ljudi, krenuo je pravo na ljude sredinom kolovoza, i ljudi koji su mu dolazili u susret brzo su se sklanjali, praveći mu prolaz. Četiri nabijena nosača sa nafrakanim licima prenela su kroz ulicu srebrnastu nosiljku. Iza zavese se promolilo lepo, ledeno lice sa iscrtanim trepavicama. Rumata je skinuo kapu, poklonio se. To je bila dona Okana, sadašnja ljubavnica orla našega, dona Rebe. Ugledavši zgodno kavaljera, ona mu se maštalački i značajno osmehnula. Čovek bi mogao, ne razmišljajući se mnogo, da navede imena najmanje dvadesetak blagorodnih donova, koji bi, doživевši takav osmejак, potrčali kod žena i ljubavnica sa radosnom vešču: "Sada neka me se svi čuvaju, sve ću sada kupiti i prodati, na sve ću ih

podsetiti! Takvi osmejci su - stvar retka i pokatkad neprocenjivo vredna. Rumata se zaustavio, prateći pogledom nosiljku. Treba se odlučiti, pomislio je. Treba se konačno odlučiti... Naježio se pri pomisli na to koliko će ga to stajati. Ali, potrebno je! Potrebno... Odlučeno je, pomislio je, svejedno drugog puta nema. Večeras. Došao je do radnje sa oružjem, u koju je navraćao tog jutra da bi pogledao noževe i saslušao stihove, i ponovo se zaustavio. Znači u tome je... Znači, ti si došao na red, dobri oče Gauče..."

Gomila se već bila razišla. Vrata radnje bila su odvaljena sa šarki, prozori razbijeni. U vratima je stajao, oslonivši se nogom o ragastov, ogroman jurišnik u sivoj košulji. Drugi jurišnik, nešto niži rastom, čučao je kraj zida. Vetar je valjao po ulici izgužvane, ispisane listove papira.

Ogroman jurišnik strpao je prst u usta, olizao ga, posle ga izvukao i pažljivo pogledao. Prst je bio krvav. Jurišnik je ulovio Rumatin pogled i dobroćudno prodahtao:

"Ujeda, strvina, kao hrčak..."

Drugi jurišnik se brzo nasmejao. To je bio nekako bezbojan, bled momak, nesiguran, bubuljičavog lica, odmah se videlo: novajlija, gad, štene...

"Šta se ovde desilo?" upitao je Rumata.

"Skrivenog knjigočatca smo ukebali", nervozno je progovorilo štene.

Ljudeskara je ponovo počeo da sisa prst, ne menjajući pozu.

"Mirno!" tiho je naredio Rumata.

Štene je brzo skočilo i dograbilo sekiru. Ljudeskara se prvo zamislio, ali je konačno ipak spustio nogu i uspravio se.

"Kakvog to knjigočatca?" upitao je Rumata.

"Ne znam", reklo je štene. "Po naređenju oca Cupika..."

"No, i šta? Jeste li ga uhvatili?"

"Upravo tako! Jesmo!"

"To je dobro", rekao je Rumata.

To odista uopšte nije bilo loše. Vremena je još imao. Nema ničeg vrednijeg od vremena, pomislio je. Jedan sat vredi života, a čitav dan je neprocenjiv.

"I gde ste ga strpali? U kulu?"

"A?" zbunjeno je upitalo štene.

"Pitam, je li sada u Kuli?"

Na bubuljičavom licu se razlio nesiguran osmejak. Ljudeskara je počeo da rže. Rumata se brzo okrenuo. Tamo, na drugoj strani ulice, kao vreća od krpa, na prečki je visio leš oca Gauka. Nekoliko klinaca u ritama ga je, raširenih ustiju posmatralo iz dvorišta.

"Sada ne stiže baš svako u Kulu", dobroćudno je prosiktao iza leđa ljudeskara. "Sada se kod nas to radi brzo. Dograbiš ga za uvo i - povedeš u šetnju..."

Štene je ponovo počelo da rže. Rumata ga je slepo pogledao i lagano prešao preko ulice. Lice tužnog pesnika bilo je crno i nepoznato. Rumata je spustio pogled. Samo su mu ruke bile poznate, dugačkih, tankih prstiju, izbrljanih mastilom...

Sada ne odlaze iz života,
Sada iz života odvode,
I čak ako i neko

Zaželi, da drugačije bude,
Nemoćan i nevešt,
Opustiće slabe ruke,
Ne znajući gde je srce hobotnice,
I ima li hobotnica srce...

Rumata se okrenuo i krenuo dalje. Dobar, slabi Gauk... Hobotnica ima srce. I mi znamo gde se ono nalazi. I to je najstrašnije od svega, moj mirni, bespomoćni družo. Mi znamo gde se ono nalazi, ali mi ne možemo da ga rasečemo, ne prolivši pri tome krv hiljade preplašenih, omamljenih, zaslepljenih ljudi, koji ne znaju šta je to sumnja. A njih je tako mnogo, jako mnogo, neupućenih, razjedinjenih, razbesnelih od večitog, nezahvalnog rada, poniženih, nesposobnih da se uzdignu iznad pomisli na jedan groš više u džepu... I njih je još nemoguće naučiti, ujediniti, usmeriti, spasti od samih sebe. Rano se, prerano, na čitava stoleća prerano digla u Arkanaru siva gomila, ona neće naići na otpor, i preostaje samo jedno jedino: spasti one malobrojne, koje mogu da se spasu. Budaha, Taru, Nanina, no, još jedno desetak, pa možda i dvadesetak...

Ali već i sama pomisao na to, da je na hiljade drugih, možda i manje talentovanih, ali isto tako poštenih, odista blagorodnih ljudi osuđeno na pogibiju izazivala je u grudima ledenu hladnoću i osećanje sopstvene podlosti. Povremeno je to osećanje postajalo tako oštro, da se svest mutila, i Rumata je kao na javi video leđa sive stoke, ozarene ljubičastim odsjajima pucnjeva, i unakaženu životinjskim užasom neprimetnu, bledu fizionomiju don Rebe i Veselu Kulu, koja se rušila u samu sebe... Da, to bi bilo odista divno. To bi bio pravi posao. Pravo makroskopsko delovanje. Ali posle... Da, oni u Institutu su u pravu. Posle bi nastupilo ono neizbežno. Krvavi haos u zemlji. Noćna armija Gave, koja izlazi na površinu, deset hiljada glavoseča nasilnika, ubica, razvratnika koje su odbacile sve crkve; horde varvara bakarne boje kože, koje se spuštaju sa planina i uništavaju sve živo, od beba do staraca: ogromne mase oslepelih od užasa seljaka i građana, koje jure u šume, u planine, u pustinje; i tvoje pristalice - veseli ljudi, smeli ljudi! - koji paraju jedan drugom stomake u surovoj borbi za vlast i za pravo da vladaju mitraljezom posle tvoje, neizbežno nasilne, smrti... I ta odvratna smrt dolazi - iz čaše vina, koju ti daje najbolji prijatelj, ili od strele iz samostrela, koja je zazviždala iza tvojih leđa, iza neke teške zavese. I skamenjeno lice onoga, ko će biti poslat sa Zemlje da te zameni i koji će zateći ovu zemlju, obezluđenu, zalivenu krvlju, kako dogoreva u požarima, u kojoj će sve, sve morati iznova da se stvara...

Kada je Rumata gurnuo nogom vrata svoje kuće i ušao u velelepan, zapušteni hol, bio je mračan kao oblak. Muga, zgrbljeni sluga sa četrdesetogodišnjim lakejskim stažom, sedi, naježio se kada ga je ugledao i samo je posmatrao, uvukavši glavu u ramena, kako mladi gazda skida sa sebe kapu, kabanicu i rukavice, baca na klupu opasače sa mačevima i penje se u svoje odaje. U salonu je Rumatu čekao dečak Uno.

"Naredi da donesu ručak", zarežao je Rumata. "U kabinet."

Dečak se nije ni pomerio sa mesta.

"Tamo vas čekaju", turobno ga je izvestio.

"Ko to?"

"Nekakva devojka. A možda je i dona. Po ponašanju kao da je devojka - ljubazna je, a odevena je blagorodno... Lepa je."

Kira, pomislio je Rumata nežno i sa olakšanjem. Oh, kako je to

divno! Kako je samo osetila, draga moja... Postojao je malo zatvorenih očiju, usredsređujući misli.

"Da je oteram, šta li?" poslovno je upitao dečak.

"Budala si", rekao je Rumata. "Daću ti ja - 'oterati'. Gde je?"

"Pa u kabinetu", rekao je dečak, nevešto se osmehujući.

Rumata je brzim korakom krenuo u kabinet.

"Naredi da donesu ručak za dvoje", naredio je usput. "I pazi, ne puštaj nikoga! Neka dođe i sam kralj, ili đavo, pa makar to bio i sam don Reba..."

Bila je u kabinetu, sedela je sa nogama podvijenim pod sebe u fotelji, oslonjena o pesnicu, i rasejano prelistavala 'Traktat o glasinama'. Kada je ušao, trgla se, ali joj nije dao da ustane, pritrčao je, zagrlio i zabio nos u njenu raskošnu, mirišljivu kosu, mrmljajući: "Na vreme si došla, Kira... Na vreme!"

U njoj nije bilo ničeg posebnog. Devojka kao sve devojke osamnaest godina stara, prćastog nosa; otac - pomoćnik pisara u sudu, brat - narednik kod jurišnika. A niko nije hteo da se oženi njome, jer je bila riđokosa, a riđokose u Arkanaru niko nije voleo. Zato je bila začuđujuće tiha i stidljiva, ničeg u njoj nije bilo od ličnih, raskošnih malograđanki, koje su bile na ceni u svim klasama. Nije ličila ni na dvorske lepotice, koje su suviše rano i za ceo život saznavale u čemu je smisao ženske sudbine. Ali, umela je da voli, kao što sada vole na Zemlji - mirno i ne obazirući se ni na šta...

"Zašto si plakala?"

"A zašto si ti tako ljut?"

"Ne, reci ti meni, zašto si plakala?"

"Posle ću ti već ispričati. A tvoje oči su sasvim premorene... Šta se to desilo?"

"Posle. Ko te je uvredio?"

"Niko me nije uvredio. Odvedi me odavde."

"Svakako."

"Kada ćemo otići?"

"Ne znam, draga moja. Ali, obavezno ćemo otići."

"Daleko?"

"Daleko, jako daleko."

"U metropolu?"

"Da... u metropolu. Kod mene."

"Je li tamo lepo?"

"Fantastično lepo. Tamo niko i nikada ne plače."

"To se ne dešava."

"Da, razume se. To se ne dešava. Ali ti tamo nikada nećeš plakati."

"A kakvi su tamo ljudi?"

"Kao ja."

"Svi su takvi?"

"Nisu svi. Ima i boljih."

"To se ne dešava."

"Upravo se to i dešava!"

"Zašto mi je tako lako da ti verujem? Otac nikome ne veruje. Brat govori da su svi svinje, samo su jedni prljavi, a drugi nisu. Ali, ja im ne verujem, a tebi uvek verujem..."

"Volim te..."

"Pričekaj... Rumata... Skini obruč... Govorio si mi da je to grešno..."

Rumata se zbunjeno nasmejao, smakao sa glave obruč, stavio ga na sto i prekrio knjigom.

"To je božje oko", rekao je. "Neka se zatvori..." Podigao ju je u naručje. "To je jako grešno, ali kada sam sa tobom, nije mi potreban bog. Zar ne?"

"Istina je", rekla je tiho.

Kada su seli za sto, pečenje se već bilo ohladilo, a vino se, koje je bilo doneto sa leda, ugrejalo. Došao je dečak Uno, i nečujno koračajući, kako ga je učio stari Muga, krenuo pored zidova, paleći svećnjake, iako je još bilo svetlo.

"To je tvoj rob?" upitala je Kira.

"Ne; on je slobodan dečak. On je divan dečak, samo je velika cicija."

"Novac treba brojati", primetio je Uno, ne okrećući se.

"Tako i nisi kupio nove čaršave?" upitao ga je Rumata.

"A šta će", rekao je dečak. "I stari su još dobri..."

"Slušaj, Uno", rekao je Rumata. "Ne mogu čitavih mesec dana da spavam na istim čaršavima."

"He", rekao je dečak. "Njegovo veličanstvo po pola godine spava, i ne žali se..."

"A ulje", rekao je Rumata, namigujući Kiri, "ulje u lampama? Zar je ono besplatno, šta li?"

Uno se za tren zaustavio.

"Pa goste imate", rekao je na kraju odlučnim glasom.

"Vidiš kakav je!" rekao je Rumata.

"Dobar je", ozbiljno je rekla Kira. "Voli te. Daj da ga povedemo sa sobom."

"Videćemo", rekao je Rumata.

Dečak ga je sumnjičavo upitao:

"A gde to? Nikuda ja neću krenuti."

"Otići ćemo tamo", rekla je Kira, "gde su svi ljudi kao don Rumata."

Dečak se zamislio i prezrivo rekao: "U raj, šta li, za blagorodne?" ... Posle se podsmešljivo nasmejao i izašao iz kabineta, vukući po podu iscepane papuče. Kira ga je posmatrala.

"Divan dečak", rekla je. "Mrgodan je kao neko meče. Dobrog imaš prijatelja."

"Svi moji drugovi su dobri."

"A baron Pampa?"

"Odakle ga znaš?" začudio se Rumata.

"A ti ni o kome drugome ništa i ne pričaš. Od tebe stalno čujem jedno te isto - baron Pampa pa baron Pampa."

"Baron Pampa je odličan drug."

"Kako to: baron a drug?"

"Hoću da kažem da je dobar čovek. Jako dobar i veseo. I mnogo voli svoju ženu."

"Hoću da se upoznam sa njim... Ili me se stidiš?"

"Ne, ne stidim se. Samo, iako je dobar čovek, ipak je baron."

"A..." rekla je.

Ramata je odmakao tanjir.

"A ti mi ipak reci zašto si plakala. I zašto si dotrčala sama. Zar je to pametno trčati sama po ulicama?"

"Nisam više mogla da ostanem kod kuće. Više se tamo nikada neću vratiti. Mogu li da budem služavka kod tebe? Badava."

Rumata se nasmejao kroz knedlu koja mu se stegla u grlu.

"Otac svaki dan prepisuje dostave", nastavila je sa mirnim očajem u glasu. "A papiri, sa kojih ih prepisuje, svi su krvavi. Dobija ih u Veseloj Kuli. I zašto si me samo naučio da čitam? Svako veče, svako veče... prepíše jedan zapisnik sa mučenja - i pije... Kako je to samo strašno, strašno!... 'Evo', kaže, 'Kira - naš sused-kaligraf je učio ljude

da pišu. Šta misliš, ko je on? Pod mučenjem je priznao da je veštac i irukanski špijun. I kome sada čovek', kaže on, 'može da veruje? Ja sam', kaže, 'i sam od njega pismenost učio.' A kada brat dođe iz patrole - pijan kao tresak, ruke mu sve u sasušenoj krvi... 'Sve ćemo', kaže 'poklati do dvanaestog pretka unazad...' Oca saslušava, zašto si, kaže, pismen... Danas je sa prijateljima dovukao u kuću nekog čoveka... Tukli su ga, sve su krvlju isprljali. A on je već prestao i da kuka. Ne mogu više tako, neću da se vratim bolje me ubij!..."

Rumata je stajao kraj nje, milujući je po kosi. Gledala je u jednu tačku blistavim, suvim očima. Šta je mogao da joj kaže? Uzeo ju je u naručje, odneo na otoman, seo pored nje i počeo da joj priča o kristalnim hramovima, o veselim vrtovima koji se prostiru na mnogo milja bez truleži, komaraca i đubreta, o čaršavu-oružju, o letećim tepisima-avionima, o čarobnom gradu Lenjingradu, o svojim prijateljima - ljudima ponositim, veselim i dobrim, o divnoj zemlji za sedam mora, iza sedam gora, koja se čudnovato zove - Zemlja... Slušala ga je tiho i pažljivo i samo se sve ćvršće pribijala uz njega, kada je pod prozorima na ulici - grrum, grrum, grrum - odjekivao bat vojničkih čizama.

Imala je ona čudesnu osobinu: sveto je i nekoristoljubivo verovala u dobro. Ispričaj takvu bajku seljaku-robu - on će se sumnjičavo nasmejati, obrisaće rukavom usta i otići bez i jedne jedine reči, bacajući samo povremeno poglede na dobrog, treznog, ali - eh, kakve li nesreće! - bleskastog blagorodnog dona. Ako bi počeo da priča tako nešto don Tameu ili don Seriju - ne bi ga ni saslušali do kraja: jedan bi zaspao, a drugi bi, podriгнуvši, rekao: "To je", reći će, "jako bla-go-rodno, a kako je tamo što se tiče žena?..." A don Reba bi ga saslušao do kraja pažljivo, a kada bi ga saslušao, dao bi mig jurišnicima, koji bi brzo dograbili blagorodnog dona za laktove i izvrnuvši ih na leđa, saznali bi tačno, od koga se to blagorodni don takvih bajki naslušao i kome je već uspeo da ih sve ispriča...

Kada je zaspala, smirivši se, poljubio ju je u mirno, usnulo lice, prekrivši zimskim kaputom sa krznenim okovratnikom i na prstima izašao, pritvorivši za sobom vrata koja su odvratno zaškripala. Prošavši kroz mračan dom, sišao je u sobu za poslugu i rekao, gledajući nekuda povrh glava koje su se povile pred njim:

"Uzeo sam upraviteljicu. Zove se Kira. Živeće gore, kod mene. Sobu, koja se nalazi do kabineta, sutra pažljivo srediti. I upraviteljicu slušati kao mene." Prešao je pogledom po slugama: da se možda neko ne ceri. Niko se nije cerio, slušali su ga sa dužnim poštovanjem. "A ako neko počne da brblja na ulici, jezik ću mu iščupati!"

Završivši svoj govor, postojao je još neko vreme da bi bio uverljiviji, a onda se okrenuo i ponovo popeo u svoje odaje. U salonu, po čijim je zidovima visilo zarđalo oružje, u kome se nalazio čudnovat, izgrižen crvima nameštaj, stao je kraj prozora i, gledajući napolje, naslonio se čelom na hladno, mračno staklo. Začuli su se udarci prve straže. U prozorima preko puta palili su svetiljke i zatvarali kapke, da ne bi privlačili pažnju bandita i zlih duhova. Bilo je tiho, samo je jednom, negde tamo dole, užasnim glasom zaurlao pijanac - ili su ga svlačili, ili je pokušavao da provali u tuđa vrata.

Najstrašnije od svega su bile te večeri, mučne, jednolične, bez i jednog zračka svetlosti. Mislili smo da će to biti večita borba; jeziva i pobedonosna. Smatrali smo da ćemo uvek moći da sačuvamo jasne predstave o dobru i zlu, o neprijatelju i prijatelju. I mislili smo sve u svemu pravilno, samo mnoge stvari ipak nismo uzeli u ozbir. Na primer, ovakve večeri nismo mogli ni da zamislimo, iako smo tačno znali da će postojati...

Negde dole začuo se zveket metala - počele su da se pokreću reze, pripremajući se za noć. Kuvarica se molila svetom Miki, da joj pošalje bilo kakvog muža, samo da bude čovek samostalan i sa razumevanjem. Stari Muga je zevao, mašući oko sebe palcem. Sluge u kuhinji su ispijale večernje pivo i ogovarale, a Uno im je, dok su mu se presijavale oči, pune jeda, govorio kao odrastao: "Dokle ćete jezike da češete, pastuvi jedni..."

Rumata se udaljio od prozora i počeo da se šetka po salonu. To je beznadežno, pomislio je. Nema takve snage, koja bi mogla da ih istrigne iz uobičajenog kruga briga i predstava. Može im se dati sve. Čovek bi mogao da ih preseli u najsavremenije zgrade od stakla i obuči ih jonskim procedurama, i ipak će se oni uveče okupljati u kuhinji, igrati karte i podsmevati se susedu, koga tuče žena. I za njih neće postojati bolji provod. Što se toga tiče don Kondor je u pravu: Reba je - glupost, sitnica u poređenju sa ogromnim tradicijama, pravilima postojanja koja ozaruju stoleća, koja su dostupna i

najglupljem među najglupljima, a koja oslobađaju od potrebe da čovek misli i interesuje se za bilo šta. A dona Rebe neće biti, sigurno, čak ni u školskom programu. 'Sitan avanturista u doba jačanja apsolutizma'.

Don Reba, don Reba! Nije visok, ali nije baš ni mali rastom, nije debeo, a nije ni suviše mršav. Kosa mu nije ni suviše gusta, a nije ni ćelav. I pokreti mu nisu nagli, ali nije ni spor, lice mu je neupadljivo, liči na hiljade lica istovremeno. Učtiv je, galantan prema damama, pažljiv sagovornik, a uz sve to i ne blista nekim posebnim mislima...

Pre tri godine izronio je iz nekakvih ubuđalih podruma dvorske kancelarije, sitan, neprimetan činovničić, koji je želeo svakome da ugodi, bled, čak nekako sivkast. Posle je tadašnji prvi ministar najednom bio uhapšen i pogubljen, pod mučenjem je podleglo nekoliko poludelih od užasa stanovnika koji ništa nisu shvatali, i kao da je na njihovim leševima izrastao kao ogromna bleđa pečurka taj čvrst, nepoštedan genije osrednjosti. On nije niko. On je bez porekla. To nije snažan um pri slabom gospodaru, koji daje ceo svoj život ideji borbe za ujedinjenje zemlje a u ime autokratije. To nije srebroljubac-privremeni čovek, koji misli samo na zlato i žene, koji ubija i desno i levo od sebe vlasti radi i koji vlada da bi ubijao. Šapuće se takođe da on i nije nikakav don Reba, da je don Reba - sasvim drugi čovek, a da je ovaj bog zna ko, vukodlak, dvojnik, podmetnuta ličnost...

Ma šta preduzimao, sve je propadalo. Napujdao je jedan na drugi dva uticajna roda u kraljevstvu, da bi ih oslabio i da bi otpočeo široki napad na plemstvo. Ali, rodovi su se pomirili, uz zveckanje čaša proglašen je večiti savez i od kralja je otet ogroman komad zemlje, koji je oduvek pripadao Tocovima Arkanarskim. Objavio je rat Irukaniu, sam je poveo armiju prema granici, utopio je u močvarama i izgubio po šumama, prepustio je sve sudbini i pobegao nazad, u Arkanar. Zahvaljujući naporima don Huga, za čije postojanje nije ni znao, uspeo je da izvojuje od vojvode Irukanskog mir - po ceni dva granična grada, a posle je kralj morao da isprazni do dna već ionako praznu blagajnu, da bi se borio protiv seljačkih ustanaka koji su obuzeli celu zemlju. Za takve neuspehe bi bilo koji drugi ministar bio obešen za noge na vrhu Vesele Kule, ali je don Reba na neki način ostao na vlasti. Ukinuo je ministarstva obrazovanja i blagostanja, uveo ministarstvo odbrane krune, uklonio je sa vladajućih položaja

plemstvo i malobrojne naučnike, konačno uništio privredu, napisao traktat 'O životinjskoj suštini seljaka', i, na kraju, pre godinu dana organizovao 'odbrambenu gardu' - 'Sive čete'. Iza Hitlera su se nalazili monopoli. Iza dona Rebe nije stajao niko, i bilo je očigledno da će ga jurišnici na kraju krajeva pojesti kao muvu. Ali, on je nastavio da okreće i vrti, da čini jednu glupost za drugom, izvlačio se kao da se trudio da prevari samoga sebe kao da nije znao ni za šta drugo do za paranoični Zadatak - da uništi kulturu. Kao i Vaga Točak, on je bio bez ikakve prošlosti. Pre dve godine je svaki plemić sa prezirom govorio o 'ništavnom gradu, koji je prevario gospodara', ali zato sada, ma kog aristokratu upitao, svako će se proglasiti rođakom ministra odbrane krune po majčinoj liniji.

A sada mu je zbog nečega bio potreban Budah. Ponovo glupost. Ponovo nekakva podvala. Budah je - knjigočatac. Knjigočatce na kolac. Bučno, sa pompom, da svi znaju. Ali, nema ni buke ni pompe. Znači, potreban mu je živi Budah. A zašto? Nije Reba valjda baš toliko glup, da bi se nadao da će uspeti da natera Budaha da radi za njega? A možda je ipak i glup? A možda je don Reba jednostavno glupav i srećan intrigant, koji u stvari ni sam ne zna šta hoće, i koji lukavog izraza lica čini glupost za glupošću na očigled svih? Smešno, tri godine ga posmatram i do sada još nisam uspeo da shvatim šta je on u suštini. Uostalom, ako bi on posmatrao mene, on takođe ništa ne bi shvatio. Jer sve može da bude posredi, to je ono najinteresantnije! Bazna teorija konkretizuje samo osnovne oblike psihološke usmerenosti, a u samoj stvari tih oblika ima isto koliko i ljudi, na vlasti se može naći bilo ko! Na primer, čovečuljak, koji se celog života bavio time kako da ponizi i povredi svoje susede. Pljuvao je u tuđe lonce sa čorbom, podmetao srću u tuđe seno. Njega će, razume se, smaći, ali će on uspeti da se dovoljno napljuje, napakosti, naraduje... A njega se ne tiče, što u istoriji o njemu neće ostati ni traga, i što će njegovi daljnji potomci lupati glavom, pokušavajući da uvrste njegovo ponašanje pod razvijenu teoriju i istorijske doslednosti.

Sada mi nije do teorije, pomislio je Rumata. Znam samo jedno: čovek je objektivni nosilac razuma; sve, što smeta čoveku da razvija razum je - zlo, i to zlo se mora ukloniti u najkraćem mogućem roku i na bilo koji način. Bilo koji? Da li baš na bilo koji?... Ne, sigurno ipak

ne baš na bilo koji. Ili ipak na bilo koji? Žutokljunac! - pomislio je o sebi. - Treba se odlučiti. Ranije ili kasnije moraće da se odluči. Najednom se setio done Okane. Eto i odluči se, sada, pomislio je. Počni upravo od toga. Ako se bog prihvata toga da čisti nužnik neka onda ne misli da će mu prsti ostati čisti... Osetio je gađenje pri pomisli na ono što ga očekuje. Ali, to je ipak bolje nego ubijati. Đubre je bolje od krvi. Na prstima je, da ne probudi Kiru, ušao u kabinet i tamo se presvukao. Počeo je da vrti u rukama obruč sa otpremnikom, i odlučno ga strpao u fioku svoga stola. Posle je zatakao u kosu iza desnog uveta belo pero - simbol strastvene ljubavi, opasao mačeve i prebacio preko ramena najbolju kabanicu. Već dole, pomerajući reze, pomislio je: a ako sazna don Reba, biće to kraj done Okane. Ali, bilo je već kasno da se vrati.

4.

Gosti su se već bili skupili, ali dona Okana se još nije pojavljivala. Kraj pozlaćenog stočića sa zakuskama su pijuckali, savijajući leđa i ističući svoje debele stražnjice, kraljevski gardisti, proslavljeni dvobojima i seksualnim uspesima. Kraj kamina su se kivotale mršave damice u godinama, koje su bile neupadljive i koje je upravo zbog toga uzela dona Okana za svoje doušnice. One su sedele u blizini, na niskim stočicama, a pred njima su se muvala tri starca na tankim nogama koje su se neprekidno pokretale - to su bili čuveni kicoši iz doba prošlog regenstva, poslednji znalci već odavno zaboravljenih anegdota. Svi su znali da bez tih staraca nijedan salon nije u stvari salon. Na sredini sale stajao je, raširivši noge u dubokim cipelama na šniranje don Ripat, veran i dosta pametan Rumatin agent, poručnik sive čete trgovaca, sa ogromnim brcima i bez bilo kakvih principa. Zabivši ogromne crvene ruke za opasač, slušao je don Tamea, koji je nejasno izlagao novi projekat umirenja seljaka u korist trgovačke kaste, i povremeno pokretao brk u stranu dona Sere, koji je lutao od zida do zida očigledno tražeći vrata. U uglu, bacajući oko sebe poglede upozorenja, dva čuvena slikaraportretista jela su usoljenog krokodila, a pored njih je u prozorskoj niši sedela starija žena u crnini - to je bila dadilja, koju je don Reba postavio uz dona Okanu. Ona je gledala pravo ispred sebe strogim pogledom, povremeno se naginjući celim telom napred. Po strani od ostalih kockali su se jedna ličnost kraljevske krvi i sekretar soanskog poslanstva. Ličnost kraljevske krvi je preterivala, sekretar se strpljivo smeškao. To je u salonu bio jedini čovek koji se bavio nekakvim poslom: prikupljao je materijal za sledeći izveštaj poslanstva.

Gardisti kraj stočića pozdravili su Rumatu bodrim povicima. Rumata im je prijateljski namignuo i obišao goste. Poklonio se starcima-kicošima, podelio nekoliko komplimenata doušnicama koje su se odmah zagledale u belo pero za njegovim uvetom, potapšao ličnost kraljevske krvi po debelim leđima i krenuo prema don Ripatu i don Tameu. Kada je prolazio pored prozorske niše, dadilja je ponovo načinila pokret kao da će da padne, i zapahnuo ga je miris vina.

Kada je ugledao Rumatu, don Ripat je izvukao ruke iza opasača, lupio potpeticama, a don Tameo je povikao poluglasno:

"Jeste li to vi, dragi moj prijatelju? Kako je to divno što ste došli jer sam već izgubio svaku nadu..." Kao labud sa prostreljanim krilom što tužno diže glavu prema

zvezdi... "Koliko sam se samo dosađivao... Da nije bilo dragog don Ripata, umro bih od dosade!"

Osećalo se da se don Tameo otreznio za ručak, ali ipak nije uspeo da se zaustavi.

"Tako znači?" začudio se Rumata, "citiramo buntovnika Curena?"

Don Ripat se odmah skupio i besno pogledao don Tamea.

"Ehe..." izgovorio je don Tameo, zbunivši se. "Curena? A zašto, u stvari?... Pa da, ja to u ironičnom smislu, uveravam vas, blagorodni donovi! Jer, ko je to Curen? Nizak, nezahvalni demagog. I hteo sam samo da podvučem..."

"Da ovde nema, done Okane", prihvatio je Rumata, "i da vam je dosadno bez nje."

"Upravo sam to i hteo da podvučem."

"Uzgred budi rečeno, gde je ona?"

"Čekamo je svakog časa", rekao je don Ripat, i udaljio se, poklonivši se.

Doušnice su, na isti način otvorivši usta, ne odvajajući pogleda posmatrale belo pero. Starci-kicoši su se tiho cerekali. Don Tameo je na kraju takođe primetio pero i počeo da trepće.

"Moj prijatelju!" zašaptao je. "Šta će vam to? Jer, svakog časa može da dođe don Reba... Istina, danas ga ovde ne očekuju, ali ipak..."

"Nećemo o tome", rekao je Rumata, nestrpljivo se osvrćući. Hteo je da se sve to što pre završi.

Gardisti su se već približili sa čašama.

"Tako ste bleđi..." šaptao je don Tameo. "Shvatam vas, ljubav, strast... Ali, sveti Mika! Država iznad svega... I to je opasno, na kraju... Uvreda osećanja..."

Na njegovom licu se nešto promenilo, i on je počeo da se povlači, udaljava, neprekidno se klanjajući. Rumatu su opkolili gardisti. Neko mu je pružio punu čašu.

"Za čast i kralja!" rekao je jedan gardista.

"I za ljubav", dodao je drugi.

"Pokažite joj šta je to garda, blagorodni Rumata", rekao je treći. Rumata je uzeo čašu i najednom je ugledao dona Okanu. Stajala je u vratima, hladeći se lepezom, i nežno njišući ramenima. Da, bila je odista privlačna! Sa razdaljine gledana bila je čak i lepuškasta. Uopšte nije bila Rumatin tip, ali je ona, u to nije bilo sumnje, bila jako zgodna, ta glupa, pohotljiva kokoška. Ogromne plave oči bez i trunke misli i topline, nežne, više nego iskusne usne, raskošno, vešto i pažljivo obnaženo telo... Gardista za Rumatinim leđima, očigledno ne mogavši da se uzdrži, glasno je cmoknuo ustima. Rumata mu je, ne gledajući ga, strpao u ruke čašu i dugačkim koracima krenuo prema dona Okani. U salonu su prestali da ih posmatraju i počeli su da govore o sitnicama.

"Očaravajući ste", promrmljao je Rumata, duboko se klanjajući i zveckajući mačevima. "Dozvolite mi da budem kraj vaših nogu... Da kao lovački pas legnem kraj nogu nage i ravnodušne lepotice..."

Dona Okana je prekrila lice lepezom i lukavo počela da čkilji očima.

"Vi ste odista jako smeli, blagorodni done", progovorila je. "Mi, bedne provincijalke, nismo u stanju da se usprotivimo takvom pritisku..." Imala je dubok, malo promukao glas. "Na žalost, preostaje mi samo da otvorim vrata tvrđave i pustim pobednika..."

Rumata se, zaškrgutavši zubima od stida i besa, poklonio još dublje. Dona Okana je spustila lepezu i povikala:

"Blagorodni donovi, zabavljajte se! Don Rumata i ja ćemo se odmah vratiti! Obećala sam da ću mu pokazati svoje nove irukanske tepihe..."

"Na napuštajte nas na dugo, čarobnice!" problejao je jedan od staraca.

"Lepotice!" sladunjavim glasom je progovorio drugi starac. "Vilo!"

Gardisti su počeli da zveckaju mačevima. "Odista, usta mu nisu glupa..." razumljivo je progovorila kraljevska ličnost. Dona Okana je uzela Rumatu za rukav i povukla ga za sobom. Već u hodniku, Rumata je čuo kako je don Sera uvređenim glasom rekao: "Ne vidim zašto blagorodni don ne bi pogledao irukanske tepihe..."

Na kraju hodnika dona Okana se iznenada zaustavila, zagrlila Rumatu oko vrata i promuklo stenjući, što je trebalo da označava nezadrživu strast, upila mu se u usne. Rumata je prestao da diše. Vila je oštro mirisala pomešanim mirisima neopranog tela i estorskih

parfema. Usne su joj bile vrele, mokre i lepljive od slatkiša. Sa velikim naporom je pokušao da joj odgovori na poljubac, i to mu je prema svemu i uspelo da učini, pošto je dona Okana ponovo počela da stenje i obisnula mu se na rukama zatvorenih očiju. To je trajalo čitavu večnost. No, sada ću ti pokazati, uličarko, pomislio je Rumata i stegao je u zagrljaj. Nešto je puklo, ili korset ili rebra, lepotica je žalostivo zapištala, zapanjeno otvorila oči i počela da se otima, trudeći se da se oslobodi. Rumata je brzo pustio ruke.

"Gade..." teško dašćući, rekla je oduševljeno. "Samo što me nisi polomio..."

"Gorim od ljubavi", rekao je sa izrazom krivca.

"I ja koliko sam te samo čekala! Hajdemo što pre." Povukla ga je za sobom kroz nekakve ledene, mračne prostorije. Rumata je izvukao maramicu i krišom izbrisao usta. Sada mu je sve ovo izgledalo glupavo. Potrebno je, pomislio je. A zar je malo toga potrebno?.. Ovde se nećeš izvući samo razgovorima. Sveti Mika, zašto se oni na dvoru nikada ne kupaju? No, to je odista temperament. Kada bi barem don Reba banuo... Vukla ga je ćutke, u jednom dahu, kao što mrav vuče za sobom mrtvu gusenicu. Osećajući se kao poslednji idiot, Rumata je počeo da lupeta nešto o brzim nožicama i purpurnim usnama - dona Okana se samo cerila. Ugurala ga je u jako zagrejani budoar, koji je odista ceo bio prekriven tepisima, bacila se na ogroman krevet i, zabacivši se na jastucima, počela da ga posmatra vlažnim, hiperasteničnim očima. Rumata je stajao kao stub. Budoar je smrdeo na stenice.

"Predivan si", prošaptala je. "Dođi ovamo. Kako sam te samo dugo čekala!"

Rumata je zatvorio oči, osetio mučninu. Po licu su mu, golicajući, ga, tekle kapljice znoja. Ne mogu, pomislio je. U vražju mater sva ta informacija... Lisica... Majmunče... To je protivprirodno, prljavo... Đubre je bolje od krvi, ali ovo je gore od đubreta!

"Zašto gnjavite, blagorodni done?" piskavim glasom povikala je dona Okana. "Dođite ovamo, čekam vas!"

"Do da-vo-la..." promuklo je rekao Rumata. Skočila je i pritrčala mu.

"Šta je sa tobom? Pijan si?"

"Ne znam", uspeo je da iscedi iz sebe. "Zagušljivo mi je."

"Da naredim da donesu lavorče?"

"Kakvo lavorče?"

"No, ništa, ništa... Proći će sve to..." Prstima koji su se tresli, počela je da raskopčava prsluk. "Predivan si..." mrmljala je ubrzano dišući. "Ali, neodlučan si kao neki novajlija. Nikada ne bih ni pomislila... To je predivno: kunem se svetom Barom!"

Morao je da je dograbi za ruke. Posmatrao je odozgo na dole i video njenu neurednu kosu koja se presijavala od laka, ovalna gola napuderisana ramena malene, ljubičaste uši. Loše je, pomislio je. Ništa neće ispasti od svega ovoga. A šteta, ona bi morala nešto da zna... don Reba govori u snu... On je vodi na saslušanja, ona mnogo voli saslušanja... Ne mogu...

"No?" rekla je ljutito.

"Vaši tepisi su predivni", rekao je glasno. "Ali, vreme je da krenem."

U prvi mah ga nije shvatila, a posle joj se lice iskrivilo od besa.

"Kako se samo usuđuješ", prosiktala je, ali je on već leđima napipao vrata, iskočio u hodnik i brzo počeo da se udaljava. Od sutra prestajem da se umivam, pomislio je. Ovde čovek mora da bude brav, a ne bog!

"Merin!" vikala je za njim. "Žena! Na kolac te treba..."

Rumata je otvorio neki prozor i iskočio u vrt. Jedno vreme je stajao pod drvetom, udišući hladan vazduh. Posle se setio blesavog belog pera, istrkao ga, besno zgužvao i bacio. Paški takođe ništa ne bi pošlo za rukom, pomislio je. Nikome ne bi ništa uspelo. "Da li si siguran?" ... "Da, siguran sam." ... "Onda ne vredite ni prebijene pare!" ... "ali, muka mi je od svega toga!" ... "Eksperimenta se ne tiču tvoja preživljavanja. Ako ne možeš - ne prihvataj se toga." ... "Ja nisam životinja!" ... "ako Eksperiment zahteva, onda treba postati i životinja." ... "Eksperiment to ne može da zahteva." ... "Kao što vidiš, može." ... "A onda!" ... "Šta onda?" ... "Onda... Onda... Dobro, smatraćemo da sam loš istoričar." Slegao je ramenima. "Potrudićemo se da postanemo bolji. Naučićemo da se pretvaramo u svinje..."

Bila je skoro ponoć, kada se vratio kući. Ne skidajući se, samo opustivši pređice, sručio se na otoman u salonu i zaspao kao mrtav. Probudili su ga negodujućim povici Una i dobroćudno urlanje u basu:

"Gubi se, gubi vučiću, jer ću ti inače uvo otkinuti!"

"Pa spavaju, kada vam kažem!"

"Šic odavde, ne motaj mi se pod nogama!"

"Zabranjeno je kada vam se kaže!"

Vrata su se otvorila, i u salon je uleteo ogroman, kao životinja Peh, baron Pampa don Bau, crvenih obraza, belih zuba, sa brčićima ufitiljenim napred, u plišanoj beretki naherenoj na stranu i raskošnoj ljubičastoj kabanici, ispod koje se nejasno svetlucao oklop. Za njim se vukao Uno, koji se uhvatio baronu za desnu nogavicu.

"Barone!" povikao je Rumata, spuštajući noge sa otomana. "Odakle vi u gradu, prijatelju stari? Uno, ostavi barona na miru!"

"Odista, retko dosadan dečak", gundao je baron, približavajući se raširenih ruku. "Biće nešto od njega. Koliko tražite za njega? Uostalom, otom potom... Dajte da vas prvo zagrlim!"

Zagrlili su se. Baron je ukusno mirisao na prašnjavi put, konjski znoj i smešni miris raznih vina.

"Vidim da ste takoreći potpuno trezni, dragi moj prijatelju", ogorčeno je rekao. "Pa uostalom, vi ste uvek trezni. Srećnik!"

"Sedite, dragi moj", rekao je Rumata, "Uno! donesi nam malo više estorskog vina!"

Baron je digao ogroman dlan.

"Ni jednu jedinu kap!"

"Ni kapljice estorskog? Uno, ne treba estorsko, donosi irukansko!"

"Ne treba uopšte vino!" turobno je rekao baron. "Ne pijem."

Rumata je seo.

"Šta se to desilo?" uznemireno je upitao. "Da se niste kojim slučajem razboleli?"

"Zdrav sam kao bik. Ali te proklete porodične scene... Kraće rečeno, posvađao sam se sa baronesom - i tako sam sada ovde."

"Posvađali sa baronesom! Vi! Dosta, barone, kakve su to sada šale?"

"Zamislite samo! I sam kao da sam u nekoj magli. Sto dvadeset milja sam prešao na konju kao u magli!"

"Moj dragi", rekao je Rumata, "odmah ćemo uzjahati konje i krenuti u Bau."

"Ali moj konj se još nije odmorio!" usprotivio se baron. "I, uz sve to, hoću da je kaznim!"

"Koga to?"

"Baronesu, đavo je odneo! Jesam li ja ili nisam, konačno, muškarac?"

Ona je, vidite li, nezadovoljna pijanim Pampom, neka onda vidi kakav je on kada je trezan! Pre ću ovde da istrulim od vode, nego što ću se vratiti u zamak..."

Uno je natmureno rekao:

"Recite mu da mi ne čupa uši..."

"Gu-bi se, vučiću!" dobroćudno je zagrmeo baron. "I donesi pivo! Oznojio sam se i moram da nadoknadim gubitak tečnosti."

Baron je nadoknađivao gubitak tečnosti čitavih sat i po, i malo se nacvrckao. U pauzama između gutljaja, pripovedao je Rumati svoje neprijatnosti. Nekoliko puta je proklinjao te pijanice susede, koji su se navadili da dolaze u zamak. Dolaze od ranog jutra, navodno u lov, a posle ne uspeš ni da jekneš - a već su svi pijani i uništavaju nameštaj. Počnu da se movaju po celom zamku, sve prljaju, vređaju poslugu, ubijaju pse i pružaju loš primer mladom baronetu. Posle odlaze svojim kućama, a ti, pijan kao trupac, ostaješ nasamo sa baronesom...

Na kraju svog pripovedanja baron se potpuno iznervirao i čak je zatražio da mu donesu estorsko vino, ali se trgao i rekao:

"Rumata, prijatelju moj, idemo odavde. Imate suviše bogate podrumel.. Hajdemote!"

"Ali gde?"

"Zar to nije svejedno - gde? No, ako ništa drugo, a ono u 'Sivu Radost'..."

"Hm..." rekao je Rumata. "A šta ćemo da radimo u 'Sivoj Radosti'?"

Jedno vreme je baron ćutao, besno čupkajući brk. "No, kako to - šta?" rekao je konačno. "Čak je i čudnovato... Jednostavno ćemo posedeti, porazgovarati..."

"U 'Sivoj Radosti'?" upitao je Rumata sa sumnjom u glasu.

"Da. Shvatam vas", rekao je baron. "To je užasno... Ali ipak, hajdemo. Ovde stalno osećam želju da pijem estorsko vino!"

"Dajte mi konja", naredio je Rumata i otišao u kabinet da uzme predajnik.

Kroz nekoliko minuta su rame uz rame jahali uskom ulicom, pogruženom u najgušću tminu. Baron je, živnuvši malo, naglas pričao kako su prekjuče ubili vepra, govorio o zadivljujućim osobinama mladog baroneta, o čudu u manastiru svetog Tike gde je otac iguman rodio iz bedra dečaka šest palaca velikog... Pri tome

nije zaboravljao da se zabavlja. Povremeno je urlao kao vuk, kokodakao i lupao kamdžijom u zatvorene kapke.

Kad su stigli do 'Sive Radosti', baron je zaustavio konja i duboko se zamislio. Rumata je čekao. Jarko su bili obasjani prljavi prozori krčme, toptali su nogama privezani konji, lenjo su se međusobno psovale nafrakane devojke, koje su sedele na klupi pod prozorima, dvojica slugu su jedva dokotrljale kroz vrata ogromno bure, pokriveno mrljama šalitre. Baron je turobno rekao:

"Sam... Strašno je i da pomislim da se cela noć nalazi preda mnom i da sam - sam!.. I ona je tamo sama..."

"Ne budite ogorčeni moj prijatelju", rekao je Rumata. "Jer, sa njom je baronet, a sa vama sam ja."

"To je nešto sasvim drugo", rekao je baron. "Vi ništa ne shvatate, dragi moj. Suviše ste mladi i lakomisleni... Za vas je sigurno zadovoljstvo da posmatrate ove uličarke..."

"A zašto i ne bi?" usprotivio se Rumata, radoznalo posmatrajući barona. "Po mome mišljenju, prijatne devojke."

Baron je odmahnuo glavom i sarkastično se osmehnuo.

"Eno, onaj što stoji", rekao je glasno, "stražnjica visi. A ona što se sada češlja, uopšte i nema stražnjicu... to su krave, u najboljem slučaju krave. Setite se samo baronese! Kakve ruke, kakva gracija! Kakav hod, dragi moj!"

"Da", složio se Rumata. "Baronesa je odista predivna. Hajdemo odavde."

"A gde?" tužno je rekao baron. "I zašto?" Na licu mu se odjedared pojavila odlučnost. "Ne, dragi moj, nikuda neću krenuti odavde. A vi kako hoćete." Počeo je da silazi sa konja. "Iako bi mi bilo krivo, ako biste me ovde ostavili samoga."

"Razume se da ću ostati sa vama", rekao je Rumata. "Ali..."

"Nikakvih 'ali'", prekinuo ga je baron.

Dobacili su povodce slugi koji im je pritrčao gordo, prošli pored devojaka i ušli u salu. Ovde čovek nije mogao ni da diše. Plamičci svetiljki su se jedva probijali kroz maglu isparenja, kao u ogromnom i jako prljavom amamu. Na klupama za dugačkim stolovima su pili, jeli, zaklinjali se, smejali, plakali, ljubili se, pevali nepristojne pesme oznojeni vojnici u raskopčanim mundirima, pomorske skitinice u šarenim prslucima na golom telu, žene sa jedva pokrivenim grudima,

sivi jurišnici sa sekirama među nogama, zanatlije u nagorelim ritama. Sa leve strane se u magli nazirao šank, gde je vlasnik, sedeći na posebnom uzvišenju među ogromnim buradima, upravljao čitavim rojem veštih slugu lopova, a sa desne strane se kao jarki pravougaonik svetleo ulaz u čistu polovinu - za blagorodne donove, poštovane trgovce i sive oficire.

"Na kraju krajeva, zašto ne bismo nešto i popili?" ljutito je upitao baron Pampa, dograbio Rumatu za rukav i krenuo prema šanku, u uzan prolaz među stolovima, udarajući posetioce šiljcima na svom oklopu. Kraj šanka je dograbio iz ruku vlasnika ogroman bokal, kojim je ovaj razlivaio vino u krigle, ćutke ga osušio do dna i izjavio da je sada sve propalo, da mu preostaje samo jedna jedina stvar - da se proveseli kako treba. Posle se okrenuo prema gazdi i glasno ga upitao da li u toj njegovoj ustanovi postoji mesto gde bi blagorodni ljudi mogli pristojno i skromno da provedu vreme. Vlasnik je počeo da ga uverava da upravo u njegovoj ustanovi takvo mesto postoji.

"Odlično!" veličanstveno je rekao baron i dobacio gazdi nekoliko zlatnika. "Donesite za mene i ovog dona ovde sve najbolje što imate, i neka nas služi ne nekakva balava vrtirepka, već poštovanja dostojna žena u godinama!"

Gazda je sam ispratio blagorodne donove u čistu polovinu. Tu je ljudi bilo malo. U uglu se mračno veselilo društvo sivih oficira - četiri poručnika u tesnim mundirima i dva kapetana u kratkim kabanicama sa našivcima ministarstva odbrane krune. Kraj prozora se za uskogrlim bokalom dosađivalo nekoliko aristokrata sa licima kiselim od razočarenja. U njihovoj blizini se smestilo društvance osiromašenih u iskrzanim odelima i zakrpljenim kabanicama. Oni su malim gutljajima pili pivo i svaki čas se osvrтали oko sebe.

Baron se sručio za slobodni sto, bacio pogled na sive oficire i progundao: "Ah, ni ovde čovek da se otarasi gadova..." Ali, tada je jedna žena u godinama i sa keceljom donela prvo jelo. Baron je podrignuo, izvukao iza pojasa nož i počeo da se veseli. Ćutke je proždirao ogromne komade pečene srnetine, gomile mariniranih školjki, brda morskih rakova, čitave zdele salata i majoneza, zalivajući sve to čitavim jezerima vina, piva, rakije i vina pomešanog sa pivom i rakijom. Siromašni donovi su po jedan i po dvojica počeli da se sele za njegov sto, i baron ih je dočekivao junačkim

pozdravom ruke i brundanjem odnekud iz želuca.

Najednom je prestao da jede, zablenuo se u Rumatu izbuljenih očiju i zagrmio šumskim glasom:

"Odavno nisam bio u Arkanaru, blagorodni prijatelji! I, moram vam pošteno reći, ovde mi se nešto ne dopada."

"A šta to, barone?" sa interesovanjem je upitao Rumata, glođući pileće krilo.

Na licima osiromašenih donova bez novca videla se pažnja puna poštovanja.

"Recite mi, prijatelji!" progovorio je baron, brišući zamašćene ruke o krajeve kabanice. "Recite mi, blagorodni donovi! Od kada je to u prestonici njegovog veličanstva kralja takav poredak, da potomci najdrevnijih rodova Imperije ne mogu ni korak da načine, a da ne nalete na razne tamo trgovce i mesare?"

Donovi bez novca su se zagledali i počeli da se odmiču. Rumata je bacio pogled u ugao, gde su sedeli sivi. Tamo su svi prestali da piju i počeli da posmatraju barona.

"Moram vam reći u čemu je stvar, blagorodni donovi", nastavio je baron Pampa. "To je sve zbog toga, što ste se vi ovde preplašili. Vi ih podnosite zbog toga, što ih se bojite. Eto, ti se na primer, bojiš!" zauriao je, zagledavši se u najbližeg siromašnog dona bez novca. Ovaj se udaljio bledeog i kiselkastog izraza lica. "Kukavice!" dreknuo je baron. Brkovi su mu se nakostrešili.

Ali, od siromašnih donova koristi nije bilo nikakve. Oni očigledno nisu hteli da se tuku, oni su jednostavno hteli da se napiju i najedu.

Tada je baron prebacio nogu preko klupe, stegao pesnicom desni brk i, uperivši pogled u ugao, gde su sedeli sivi oficiri izjavio:

"A ja se, eto ni đavola ne bojim! Ja tučem sivi ološ gde god naletim na njega!"

"Šta to tamo lupeta ona pivska bačva?" glasno je upitao sivi kapetan izduženog lica.

Baron se zadovoljno osmehnuo. Bučno je ustao od stola i popeo se na klupu. Rumata je digavši veđe, uzeo drugo krilo i počeo da ga glođe.

"Ehej, vi tamo, sivi podlaci!" zauriao je baron. derući se, kao da su oficiri bili udaljeni od njega čitavu vrstu. "Znajte da sam pre tri dana ja, baron Pampa don Bau, zadao vašima mnogo prpe! Shvatate li,

drugi moj", obratio se Rumati odnekud ispod tavanice, "pili smo otac Kabani i ja jedne večeri u mom zamku. Najednom je dotrčao moj konjušar i izvestio me da je banda sivih počela da demolira krčmu 'Zlatna Potkovicica'. Moju krčmu, na mojoj rodnoj zemlji! Naredio sam: 'Na konje!' i pravac tamo. Kunem se mamuzama, bila ih je tamo čitava banda, jedno dvadesetak! Uхватili su neku trojicu, napili se kao svinje... A ti trgovčići ne umeju ni da piju... i počeli su sve da razbijaju i lome. Uхватio sam jednog od njih za noge i počelo je! Terao sam ih sve do Teških Mačeva... Krvi je bilo, nećete poverovati drugi moj do kolena, a koliko je sekira ostalo..."

Na tome je priča barona bila prekinuta. Kapetan izduženog lica je zamahnuo rukom, i težak nož za bacanje je lupio o baronov oklop. "Odavno je trebalo tako!" rekao je baron i izvukao iz kanija ogroman mač dvorukaš.

Sa neočekivanom za njega lakoćom skočio je na pod, mač je kao svetla traka zafijukao kroz vazduh i presekao krovnu gredu. Baron je opsovao. Tavanica se naherila, na glave je počela da se osipa prašina.

Sada su svi bili na nogama. Siromašni donovi bez novca zalepili su se uz zidove. Mladi aristokrati su se popeli na stolove, da bi bolje videli. A sivi su se, isturivši ispred sebe koplja, postrojili u polukrug i malim, sitnim koracima krenuli na barona. Samo je Rumata ostao da sedi, razmišljajući sa koje bi strane baronove mogao da stane, a da ne dospe pod udarac njegovog mača.

Široko sečivo je zloslutno fijuknulo, opisujući svetlucave krugove nad baronovom glavom. On je nečim podsećao na teretni helikopter sa rotorom koji se okretao na zemlji.

Opkolivši ga sa tri strane, svi su bili prinuđeni da se zaustave. Jedan od njih je ne razmišljajući stao leđima okrenut Rumati i Rumata ga je, sagavši se preko stola, dohvatio za okovratnik, bacio na leđa u tanjire sa ogriscima i lupio ivicom dlana ispod uveta. Ovaj je samo zatvorio oči i smirio se. Baron je povikao.

"Prekoljite ga, blagorodni Rumata, a ja ću dokrajčiti ostale."

Sve će ih poubijati, nezadovoljno je pomislio Rumata.

"Slušajte", obratio se svima. "Nećemo da kvarimo jedni drugima veselu noć. Nećete moći da se održite protiv nas. Bacite oružje i gubite se odavde."

"Eto ti na", ljutito se usprotivio baron "A ja želim da se tučem! Neka se tuku i oni! Tucite se, đavo vas odneo!"

Sa tim rečima krenuo je na sive, ubrzavajući stalno okretanje mača. Sivi su se povlačili, sve bleđih i bleđih lica. Oni očigledno nikada u životu nisu videli teretni helikopter. Rumata je preskočio sto.

"Pričekajte, prijatelju", rekao je. "Nemamo zašto da se svađamo sa tim ljudima. Ne dopada vam se što su oni ovde?"

"Bez oružja nećemo otići", natmureno je progovorio jedan od poručnika. "Dobićemo preko nosa. Ja sam u patroli."

"Đavo vas odneo, gubite se onda sa oružjem", dozvolio je Rumata. "Sečiva u kanije, ruke na glave, prolaziti jedan po jedan! I - nikakvih podlosti! jer ću vam inače kosti polomiti!"

"A kako da odemo?" besno je upitao kapetan izduženog lica. "Ovaj don nam preprečuje put!"

"I nadalje ću to činiti!" uporno je rekao baron. Mladi aristokrati su se uvredljivo nasmejali.

"No, dobro", rekao je Rumata. "Ja ću držati barona, a vi protrčite, ali što brže - dugo neću moći da ga zadržim! Ehej, tamo, na vratima, oslobodite prolaz! Barone", rekao je grleći Pampu za široki struk. "Čini mi se, dragi moj, da ste zaboravili na jednu veoma važnu okolnost. Jer, taj vaš slavan mač su upotrebljavali vaši preci samo za blagorodnu borbu, jer, rečeno je: 'Ne potrži ga po tavernama.'"

Na licu barona, koji je nastavio da vrti mačem, pojavio se izraz zabrinutosti.

"Ali ja nemam drugi mač", rekao je neodlučno.

"Tim pre!" značajno je rekao Rumata.

"Mislite?" Baron se još kolebao.

"Pa vi to znate bolje od mene."

"Da", rekao je baron. "U pravu ste." Pogledao je uvis, na svoju šaku, koja se vrtela kao poludela. "Nećete mi verovati, dragi moj Rumata, ali ja mogu ovako i po tri-četiri sata bez prekida - i uopšte se neću zamoriti... Ah, zašto me ona ne vidi sada!?"

"Ispričaću joj", obećao je Rumata.

Baron je uzdahnuo i spustio mač. Sivi su, sagavši se, projurili pored njega. Baron ih je ispratio pogledom.

"Ne znam, ne znam..." neodlučno je rekao. "Šta mislite, da li sam pravilno uradio, što ih nisam ispratio udarcima noge u stražnjicu?"

"Potpuno pravilno", počeo je da ga uverava Rumata.

"No, pa šta onda", rekao je baron, uvlačeći mač u kanije. "Kada nam nije pošlo za rukom da se potučemo, onda sada imamo prava da malo popijemo i založimo se."

Svukao je sa stola, za noge, sivog poručnika, koji je još ležao u nesvesti, a zatim je dosta prodornim glasom dreknuo:

"Ehej, domaćice! Vina i hrane!"

Prišli su nam mladi aristokrati i uljudno mu čestitali na pobedi.

"Sitnice, sitnice", dobroćudno je rekao baron. "Šest šarenih junačina, plašljivih kao i svi trgovci. U 'Zlatnoj Potkovici' sam ih porasturao dvadesetak... Kako je to dobro", obratio se Rumati, "što tada sa sobom nisam imao svoj borbeni mač! Koliko sam zaboravan, mogao sam i da ga izvučem. I, mada 'Zlatna Potkovica' nije taverna, već obična krčma..."

"Neki govore i tako", rekao je Rumata. "Ne potrži ga po krčmama."

Domaćica je donela nove tanjire sa mesom i nove bokale sa vinom. Baron je zasukao rukave i prionuo na posao.

"Uzgred budi rečeno", rekao je Rumata. "Ko su bila ona tri zarobljenika, koje ste oslobodili u 'Zlatnoj Potkovici'?"

"Oslobodio?" Baron je prestao da žvaće i zablenuo se u Rumatu. "Ali, blagorodni moj prijatelju, ja se verovatno nisam dovoljno precizno izrazio! Nikoga nisam oslobađao. Jer, oni su bili uhapšeni, to je već državni posao... I zašto bi ih oslobađao? Nekakav don, prema svemu velika kukavica, starac knjigočatac i sluga..." slegao je ramenima.

"Da, razume se", tužno je rekao Rumata.

Baronovo lice se najednom nalilo krvlju i on je jezivo iskolačio oči.

"Šta? Ponovo?!" zaurlao je.

Rumata se osvrnuo. U vratima je stajao don Ripat. Baron je počeo da se okreće, obarajući klupe i tanjire. Don Ripat je značajno pogledao Rumatu u oči i izašao.

"Izvinite molim vas, barone", rekao je Rumata, ustajući. "Kraljeva služba..."

"A..." razočarano je progovorio baron. "Saučešće... Ni za šta na svetu ne bih sada pošao na službu!"

Don Ripat ga je čekao ispred vrata.

"Šta je?" upitao je Rumata.

"Pre dva sata", poslovno ga je izvestio don Ripat, "po naređenju ministra odbrane krune don Rebe uhapsio sam i odveo u Veselu Kulu dona Okanu."

"Tako", rekao je Rumata.

"Pre jedan sat dona Okana je umrla, ne izdržavši munje vatrom."

"Tako", rekao je Rumata.

"Zvanično je optužena za špijunažu. Ali..." Don Ripat se zbunio i spustio pogled. "Mislim... Čini mi se..."

"Shvatam", rekao je Rumata.

Don Ripat je digao na njega oči krivca.

"To nas se ne tiče", promuklo je rekao Rumata.

Oči don Ripata ponovo su postale kao nalivene olovom. Rumata mu je klimnuo glavom i vratio se za sto. Baron je upravo završavao pečene prepelice.

"Estorsko vino!" naredio je Rumata. "I neka donesu još!" Zakašljao se. "Veselićemo se. Sada ćemo se, đavo ga odneo, veseliti..."

...Kada je Rumata došao k sebi, konstatovao je da se nalazi nasred ogromne ledine. Otpočinjalo je sivo svitanje, u daljini su prozuklim glasovima kukurikali petlovi. Graktale su vrane, koje su u gustim jatima letele nad nekakvom nejasnom gomilom u blizini, osećala se vlaga i miris truleži. Magla u glavi počela je brzo da se razilazi, pojavljivalo se dobro poznato stanje izuzetne jasnoće i preciznosti opažanja, jezik je palio mentol. Prsti desne šake bili su mu utrnuli. Rumata je prineo očima stegnutu pesnicu. Koža na zglobovima mu je bila odrana, a u pesnici mu je bila stegnuta ampula od kasparamida, jakog sredstva protiv trovanja alkoholom, kojim je Zemlja redovno snabdevala svoje izviđače na ostalim planetama. Prema svemu je on već ovde, na ledini, pre nego što će se konačno pretvoriti u svinju, nesvesno, takoreći instinktivno sasuo u usta sadržaj ampule.

Ovo mesto je dobro poznao - tačno ispred njega crnela se kula spaljene opservatorije, a nešto malo ulevo nazirale su se u sumraku tanke, kao minareti, kule kraljevskog dvora. Rumata je duboko udahnuo ledeni vazduh i krenuo kući.

Baron Pampa se te noći dobro veselio. U pratnji gomile siromašnih donova, koji su brzo gubili ljudski lik, načinio je gigantsku turneju po

arkanarskim krčmama, propivši pri tome sve, pa čak i raskošni opasač, uništivši neverovatnu količinu alkohola i jela, potukavši se usput najmanje osam puta. U svakom slučaju, Rumata se jasno sećao osam tuča, u koje se nije mešao, trudeći se da razdvoji borce i ne dozvoli da dođe do ubistva. Dalje njegove uspomene su se gubile u magli. Iz te magle su se pojavljivale čas grabljive njuške sa noževima u zubima, čas besmisleno gorko lice poslednjeg siromašnog dona bez novca, koga je baron Pampa pokušao da proda kao roba u luci, čas opet pobesneli, nosati Irukanac, koji je zlobno zahtevao da mu blagorodni donovi predaju njegove konje...

U prvo vreme je još bio izviđač. Pio je barabar sa baronom: irukansko, estorsko, soansko, arkanarsko, ali je pred svaku promenu vina krišom stavljao pod jezik tabletu kaspamida. Uspevao je da sačuva logičnost i jasno je zapažao gomile sivih patrola na raskrscima i kraj mostova, zasedu varvara - konjanika na soanskom putu, gde bi barona sigurno ubili, da Rumata nije znao dijalekt varvara. Jasno se sećao kako ga je zapanjila pomisao na to, da su nepokretni nizovi neobičnih vojnika u dugačkim crnim kabanicama sa kapuljačama koji su bili postrojeni pred Patriotskom školom - u stvari manastirska družina. Kakve veze sa svim tim ima crkva? - pomislio je tada. Od kada se to crkva u Arkanaru meša u svetovne stvari?

U pijanstvo je padao lagano, ali se ipak na kraju napio, nekako najednom, kao da je u to uskočio; i kada je u trenutku kada mu se razbistrila svest ugledao pred sobom rasečeni hrastov sto u potpuno mu nepoznatoj prostoriji, obnaženi mač u svojoj ruci i siromašne donove koji su mu aplaudirali, onda je pomislio da je vreme da krene kući. Ali, bilo je već kasno. Talas besa i odvratne, nedolične radosti oslobađanja od svega ljudskog već ga je bio oduzeo. On je još bio Zemljanin, izviđač, naslednik ljudi ognja i gvožđa, koji se nisu štedeli i koji nikoga nisu štedeli u ime velikog cilja. On nije mogao da postane Rumata Estorski, put puti dvanaest pokoljenja ratničkih predaka, proslavljenih pljačkama i pijanstvom. Ali, on više nije bio ni komunar. On više nije imao obaveza pred Eksperimentom. Njega su sada brinule samo obaveze pred samim sobom. On više nije sumnjao ništa. Bilo mu je jasno sve, apsolutno sve. Tačno je znao ko je kriv za sve, i tačno je znao šta hoće: da seče mačem, predaje

vatri, baca sa dvorskog stepeništa na koplja i vile gomile koja urla... Rumata se trgao i izvukao iz kanija mačeve. Sečivo je bilo izubljeno, ali čisto. Sećao se da se tukao sa nekim, ali sa kim to? I kako se sve to završilo?...

...Konje su propili. Siromašni donovi su nekuda nestali. Rumata je - toga se takođe sećao, odvukao barona kod sebe kući. Pampa don Bau je bio dobar, potpuno trezan i spreman da nastavi da se veseli - on jednostavno više nije mogao da stoji na nogama. Pored toga, on je zbog nečega smatrao da se upravo maločas oprostio od divne baronese i da se sada nalazi na borbenom pohodu protiv svog iskonskog neprijatelja, barona Kaskua, koji se jako izbezobrazio. ("Pomislite i sami, dragi moj, to ništavilo je rodilo iz bedra dečka dugog šest palaca i dalo mu ime Pampa...") "Sunce zalazi", izjavio je, posmatrajući goblen, koji je prikazivao izlazak sunca. "Mogli bismo da se proveselimo ove noći, blagorodni donovi, ali ratni podvizi zahtevaju i traže san. Ni kapi vina u pohodu. A i baronesa je bila nezadovoljna."

Šta? Krevet? Kakvi kreveti u čistom polju? Naš krevet to je konjska haša! Sa tim rečima je smakao sa zida nesrećni goblen, umotao se u njega preko glave i sručio u ugao sa svetiljkom. Rumata je naredio dečaku Unu da pored barona postavi kofu rasola i činiju sa marinadom. Dečak je imao ljutito, sanjivo lice. "Ala ste se udesili", gundao je. "Oči vam u raznim pravcima gledaju...".. "Ćuti, budalo", rekao je tada Rumata i... Nešto se posle toga desilo. Nešto jako loše, što ga je poteralo preko celog grada na ledinu. Nešto jako, jako loše, neoprostivo, sramno...

Setio se toga kada je već prilazio kući, i, setivši se, zaustavio se.

...Odgurnuvši Una, popeo se uz stepenice na sprat, otvorio vrata i upao kod nje kao gazda, i pri svetlosti noćne lampe ugledao belo lice, ogromne oči ispunjene užasom i gađenjem, i u tim očima - samoga sebe, kako se zanosi opuštene donje usne sa koje se slivala pljuvačka, oguljenih pesnica, u isprljanoj odeći, odvratnog i podlog gada plave krvi, i taj pogled ga je odbacio nazad, na stepenište, nadole, kroz vrata, na mračnu ulicu i još dalje, dalje, dalje što je moguće dalje...

Stegavši zube i osećajući da mu se unutar njega sve smrzlo i sledilo, tiho je otvorio vrata i na prstima ušao u hol. U uglu, kao gigantsko

morsko čudovište sisar, soptao je u mirnom snu baron. "Ko je to?" povikao je Uno, koji je dremao na klupi sa samostrelom na kolenima. "Tiho", prošaptao je Rumata. "Hajdemo u kuhinju. Kofu vode, sirćeta, novo odelo, brže ovamo!"

Dugo se, besno, sa uživanjem polivao vodom i brisao sirćetom, skidajući sa sebe noćnu prljavštinu. Uno, suprotno svom običaju ćutljiv, muvao se oko njega. I tek posle, pomažući donu da zakopča idiotske ljubičaste pantalone sa pređicama pozadi, obavestio ga je natmureno:

"Noćas, kada su odjurili, Kira je sišla dole i pitala da li se don vraćao ili nije; zaključila je, prema svemu da je nešto prisnila. Rekao sam joj, da se niste vraćali od kako ste juče otišli na stražu..."

Rumata je duboko uzdahnuo, okrenuvši se na drugu stranu. Ali, od toga mu nije bilo ništa lakše. Bilo mu je samo gore.

"...A ja sam probdeo celu noć sa samostrelom nad baronom. Bojao sam se da će onako pijan krenuti gore."

"Hvala ti, mali", jedva je uspeo da iscedi iz sebe Rumata.

Navukao je cipele, ušao u hol, postojao malo pred tamnim, metalnim ogledalom. Kaspiramid je delovao besprekorno. Iz ogledala ga je posmatrao kicoški obučen, blagorodni don sa licem istina malo izmorenim posle teškog noćnog dežurstva ali pristojnim u najvećoj mogućoj meri. Vlažna kosa, obuhvaćena zlatnim obručem, meko je i lepršavo padala po licu. Rumata je mahinalno popravio objektiv nad prekonosnicom. Dobre su scene mogli da posmatraju danas na Zemlji, pomislio je mračno.

U međuvremenu je svanulo. U prašnjave prozore je počelo da zaviruje sunce. Kapci su počeli da lupaju. Na ulici su se dovikivali zaspali glasovi. "Kako ste spavali, brate Kirisu?" ... "Neka je hvala gospodu, mirno, brate Tiko. Noć je prošla, i neka je hvala bogu." ... "A kod nas je neko pokušavao da kroz prozor upadne. Blagorodni don Rumata je, pričaju, noćas lumpovao." ... "Priča se da ima gosta." ... "Pa zar se sada lumpuje? Pri mladom kralju, sećam se, lumpovali su - nisu ni zapažali, kako su pri tome pola grada spalili." "Šta da vam kažem, brate Tiko. Neka je hvala bogu, što za suseda imamo takvog dona. Jedared godišnje lumpuje, pa i to je mnogo..."

Rumata se popeo gore, i zakucavši na vrata, ušao u kabinet. Kira je sedela u fotelji, kao i juče. Digla je oči i sa zebnjom i uznemirenošću

mu se zagledala u lice.

"Dobro jutro, mala moja", rekao je i prišao, poljubio joj ruke i seo u fotelju preko puta.

Stalno ga je ispitivački posmatrala, a onda ga je upitala.

"Jesi li umoran?"

"Da, malo. I moram opet da idem."

"Da ti priprelim nešto?"

"Ne treba, hvala. Uno će mi sve pripremiti. Jedino možda ako bi mi okovratnik namirisala..."

Rumata je osetio kako se među njima pojavljuje zid laži. Isprva tanak, a posle sve deblji i čvršći. Za ceo život, gorko je pomislio. Sedeo je, pritvorivši oči, dok je ona oprezno mirisala raznim parfemima njegov raskošni okovratnik, obraze čelo, kosu. Posle toga je rekla:

"Čak me i ne pitaš kako sam spavala."

"Kako, mila?"

"Usnila sam san. Shvataš li, strašan, jeziv san."

Zid je postao debeo, kao bedemi tvrđave.

"Na novom mestu je uvek tako", rekao je Rumata lažnim glasom. "A i baron je, sigurno, dole bio jako bučan."

"Da naredim da donesu doručak?" upitala ga je.

"Naredi."

"A kako vino voliš izjutra?" Rumata je otvorio oči.

"Naredi da donesu vode", rekao je. "Izjutra ne pijem ništa drugo."

Izišla je i čuo je kako je mirnim i zvonkim glasom razgovarala sa Unom. Posle se vratila, sela na naslon njegove fotelje i počela da mu priča svoj san, a on je slušao, dižući veđe i osećajući kako zid sa svakim trenutkom postaje sve deblji i čvršći i kako ga on zauvek odvaja od jedinog odista bliskog čoveka u ovom odvratnom svetu. I tada je iz zaleta udario po zidu celim telom.

"Kira", rekao je. "To nije bio san."

I ništa se naročito nije desilo.

"Jadni moj", rekla je Kira. "Pričekaj, sada ću da ti donesem rasola..."

5.

Do nedavno je dvor arkanarskih kraljeva bio jedan od najprosvećenijih u Imperiji. Na dvoru je bilo naučnika; u velikoj većini su to, (razume se) bili šarlatani, ali je među njima bilo i takvih, kao što su Bagir Kisenski, koji je otkrio sferičnost planete; glavni lekar Tata, koji je iskazao genijalnu misao o nastanku epidemija od malih, neprimetnih običnom oku, crvića koje raznose vetar i voda; alhemičar Sinda, koji je, kao i svi alhemičari, tražio način za pretvaranje gline u zlato, a koji je pronašao zakon očuvanja materije. Na arkanarskom dvoru bilo je i pesnika, uglavnom ništavila i laskavaca, ali su se među njima nalazili i takvi, kao što je bio Pepin Slavnik, autor istorijske tragedije 'Pohod na sever'; Curen Pravedni, koji je napisao preko pet stotina balada i soneta, koji su poslužili u narodu kao osnova za narodne pesme; tu je bio i Gur Literata, koji je stvorio prvi u istoriji Imperije svetski roman - tužnu istoriju princa, koji se zaljubio u predivnu varvarku. Na dvoru je bilo i odličnih glumaca, igrača, pevača. Odlični slikari su pokrivali zidove freskama koje nisu gubile svežinu svojih boja. Čuveni vajari ukrašavali su svojim delima dvorske parkove. Ne može se reći da su arkanarski kraljevi bili mecene prosvetavanja ili poznavaoци umetnosti. Jednostavno se to smatralo za nešto normalno, kao što su to bili ceremonija jutarnjeg oblačenja, ili raskošni gardisti kraj glavnog ulaza. Aristokratska trpeljivost je ponekad dolazila i do toga, da su neki naučnici i pesnici postajali zapaženi šrafići državnog aparata. Tako je pre samo pola stoleća, visokoučeni alhemičar Botsa, koji je zauzimao sada ukinut kao nepotreban položaj ministra ruda, osnovao nekoliko rudnika i proslavio Arkanar zadivljujućim legurama, čija je tajna bila izgubljena posle njegove smrti. A Pepin Slavni je sve do nedavno rukovodio državnom prosvetom, sve dok ministarstvo istorije i pismenosti, na čijem se čelu nalazio, nije bilo proglašeno za štetno jer je navodno razvraćalo umove običnih ljudi.

Dešavalo se, razume se i ranije, da su umetnika ili naučnika, koji nije odgovarao kraljevskoj ljubavnici, tupoj i sladostrasnoj osobi, prodavali u inostranstvo ili trovali arsenikom, ali se tek don Reba

prihvatio ozbiljno tog posla. Za vreme svog boravka na položaju svemoćnog ministra odbrane krune, on je u svetu arkanarske kulture izvršio takva pustošenja, da je izazvao nezadovoljstvo čak i nekih blagorodnih velmoža, koji su izjavili da je dvor postao dosadan i da se za vreme balova ne može čuti ništa drugo, do glupe spletke.

Bagir Kisenski optužen za ludilo koje se navodno graničilo sa državnim zločinom, bio je bačen u tamnicu i Rumata ga je na jedvite jade uspeo da oslobodi i prebaci u metropolu. Njegova opservatorija je izgorela, a učenici, koji su ostali među živima razbežali su se. Neočekivano se ispostavilo da je glavni dvorski lekar Tata, zajedno sa još pet drugih dvorskih lekara bio trovač, koji je po nalogu vojvode irukanskog radio protiv ličnosti kralja - za vreme mučenja sve je priznao i bio obešen na Kraljevskom trgu. Pokušavajući da ga spase, Rumata je razdelio trideset kilograma zlata, izgubio četiri agenta (blagorodne donove, koji nisu znali šta u stvari rade), umalo i sam nije bio uhvaćen, bio je ranjen za vreme pokušaja otmice, ali mu svejedno ništa nije pošlo za rukom. To je bio njegov prvi poraz, posle koga je konačno shvatio da don Reba nije slučajna figura. Saznavši nedelju dana kasnije da će alhemičar Sinda biti optužen za prikrivanje tajne filozofskog kamena od državne blagajne, Rumata je, besan zbog poraza, priredio kod kuće alhemičara zasedu, i sam je, obavivši lice crnom maramom, razoružao jurišnike, koji su došli po alhemičara, pobacao ih, uvezane, u podrum i te iste noći ispratio Sindu, koji ništa nije ni shvatio, u Soan, gde je ovaj slegavši ramenima nastavio da traga za filozofskim kamenom, pod prismotrom dona Kondora. Pesnik, Pepin Slavni se najednom postrigao i otišao u monahe, u usamljeni manastir. Curen Pravednik, raskrinkan zbog svoje zločinačke dvosmislenosti i aminovanja ukusima najnižih slojeva, bio je lišen časti i imanja - pokušao je da se buni, i sada je u krčmama čitao otvoreno neprijateljske balade, dva puta su ga do smrti pretukle patriotske ličnosti i tek je tada prihvatio predloge svog velikog prijatelja i poštovaoca don Rumate i otputovao u metropolu. Rumata ga je zauvek zapamtio, plavičasto-bledog od pijanstva, kako stoji, uhvativši se tankim rukama za konopce, na palubi broda koji se udaljavao i kako svojim zvonkim, mladim glasom čita svoj oproštajni sonet 'Kako list uvenuti pada na dušu'. Što se tiče Gura Literate, on je posle razgovora u kabinetu

don Rebe shvatio da arkanarski princ nije mogao da zavoli neprijateljske izrode, sam je bacio na Kraljevskom trgu svoje knjige na lomaču i sada je, povijen, mrtvačkog lica, stajao za vreme kraljevskih izlazaka u gomili dvorana i po jedva приметnom pokretu ruke don Rebe istupao napred i čitao stihove ultra patriotskog sadržaja, koji su izazivali tugu i zevanje. Glumci su sada prikazivali stalno jedan te isti komad: 'Pogibija varvara, ili maršal Toc, kralj Pic Prvi Arkanarski'. A pevači su najviše od svega voleli uglavnom koncerte za glas sa orkestrom. Oni slikari, koji su ostali živi, sada su crtali firme. Uostalom, dva ili tri slikara uspela su da ostanu pri dvoru i sada su crtali portrete kralja sa don Rebom, koji ga je sa poštovanjem pridržavao za lakat (raznovrsnost nije prihvatana: kralj je prikazivan kao dvadesetogodišnji lepotan u ratničkom odelu, a don Reba - kao zreo čovek sa značajnim izrazom lica).

Da, arkanarski dvor je bio dosadan. Ali i pored svega toga su velmože, besposleni blagorodni donovi, gardijski oficiri i lakomislene lepotice done - jedni iz častoljublja, drugi iz navike, treći iz straha - i nadalje svako jutro ispunjavali dvorske sale. Govoreći pošteno, mnogi od njih nisu ni zapazili nikakve promene. U koncertima i takmičenjima pesnika prošlosti oni su najviše od svega cenili pauze, za vreme kojih su blagorodni donovi diskutovali o osobinama svojih pasa, pričali viceve. Oni su još bili sposobni da izdrže kraću diskusiju o svojstvima suština sveta sa one strane pakla, ali su smatrali pitanja o formi planete i o uzročnicima epidemija za jednostavno nepristojna. Izvesnu nelagodnost je kod gardijskih oficira izazvao nestanak nekih slikara, među kojima su bili i majstori za prikazivanje obnaženih lepotica...

Rumata je stigao u dvorac sa malim zakašnjenjem. Jutarnji prijem je već bio otpočeo. Po salama su se muvali ljudi, čuo se ljutiti glas kralja i melodične komande ministra ceremonija, koji je rukovodio oblačenjem njegovog veličanstva. Dvorani su uglavnom diskutovali o noćasnjem događaju. Neki zločinac sa licem Irukanca prodro je te noći u dvorac, naoružan štiletom, ubio stražara i upao u spavaonicu njegovog veličanstva, gde ga je navodno uhvatio i razoružao lično don Reba, a na putu u Veselu Kulu ga je gomila odanih patriota rastrgla na komade. To je bio već šesti atentat tog meseca i zato sama činjenica atentata nije izazvala tako reći nikakvo interesovanje.

Diskutovalo se samo o detaljima. Rumata je saznao da se njegovo veličanstvo, kada je ugledalo ubicu, pridiglo na krevetu, zaklonivši svojim telom donu Midaru i izgovorilo istorijske reči: "Gub' se napolje, stoko!" Većina je verovala u istorijske reči, smatrajući da je kralj u ubici video lakeja. I, svi su se slagali u mišljenju da je don Reba, kao i uvek, bio spreman i neuporediv ni sa kim u borbi iz blizine. Rumata se u prijatnim izrazima složio sa tim mišljenjem i kao odgovor ispričao istoriju koju je izmislio tog časa o tome, kako je don Rebu napalo dvanaest razbojnika, od kojih je on trojicu ubio na mestu, dok je ostale naterao u bekstvo. Ta priča je bila saslušana sa velikim interesovanjem i odobravanjem, posle čega je Rumata kao slučajno primetio da mu je tu priču ispričao don Sera. Interesovanje je odmah nestalo sa lica prisutnih, jer je svako znao da je don Sera - čuvena budala i lažljivac. Dona Okanu niko nije ni spominjao. O tome ili još niko ništa nije znao, ili su se svi pravili da ništa ne znaju. Deleći komplimente i stežući ruke damama, Rumata se lagano kretao napred u prve redove doterane, namirisane gomile koja se obilato znojila. Blagorodno plemstvo je poluglasno razgovaralo. "Da, da, upravo ta kobila. Posekla se, ali neka budem proklet, ako je nisam izgubio na kocki te iste večeri don Keu." ... "A što se tiče bedara, blagorodni done, ona su odista neobičnog oblika. Kako je to rekao Curen... Hm-m-m... Brda prohladne pene... hm-m-m... ne, brežuljci prohladne pene... Sve u svemu, fantastična bedra." ... "A tada ja lagano otvaram prozor, uzimam kamu u zube i, zamislite samo, osećam, dragi moj, kako se rešetka poda mnom ugiba." ... "Lupio sam ga po zubima drškom mača, tako da se to sivo pseto dva puta preturilo preko glave. Možete da ga pogledate, eno ga, stoji tamo sa takvim izrazom lica kao da na to ima pravo." ... "...A don Tameo se isповраćao na pod, okliznuo i uleteo glavom pravo u kamin." ... "A tada joj monah kaže: 'Ispričaj mi, lepotice, tvoj san'... Ha-ha-ha!"

Užasno uvredljivo, pomislio je Rumata. Ako me sada ubiju, ova gomila prostačina će biti poslednje što ću videti u svom životu. Samo iznenadnost. Spašće me iznenadnost. Mene i Budaha. Uloviti trenutak i iznenada napasti. Iznenaditi, ne dati mu da otvori usta, ne dati mu da me ubije, jer ja odista nemam za šta da umrem.

Probio se do vrata spavaonice i, pridržavajući obema rukama

mačeve, lako savivši po etikeciji noge u kolenima, približio se kraljevoj postelji. Kralj je navlačio čarape. Ministar ceremonijala je, pritajivši disanje, pažljivo pratio pokrete veštih ruku dva sobara. Sa desne strane od razbacane postelje don Reba je nečujno razgovarao sa visokim, koščatim čovekom u vojnoj uniformi od sivog somota. To je bio otac Cupik, jedan od vođa arkanarskih jurišnika, pukovnik dvorske straže. Don Reba je bio iskusan dvoranin. Sudeći po njegovom licu, razgovarali su o nekakvim kobilama ili o dobročinstvima kraljeve rođake. A otac Cupik, kao vojnik i bivši bakalin, nije umeo da vlada svojim licem. Bio je natušten, grickao je usne, njegovi prsti na dršci mača su se skupljali i širili. Na kraju je najednom trgao obrazom, naglo se okrenuo i, kršeći sva pravila etikecije, krenuo iz spavaonice pravo na gomilu zapanjenih, od takvog nevaspitanja, dvorana. Don Reba je, smeškajući se sa izrazom izvinjavanja, bacio pogled na ovoga, a Rumata je, isprativši pogledom sivu figuru, pomislio: "Evo još jednog pokojnika." Znao je za trvenja između don Rebe i sivog rukovodstva. Istorija mrkog kapetana Ernesta Rema mogla je uskoro da se ponovi.

Čarape su bile navučene. Sobari su se, povinujući se melodičnim naređenjima ministra ceremonija, sa strahopoštovanjem, na vrhovima prstiju, prihvatili kraljevih cipela. Tada se kralj, odgurnuvši sobare nogama, tako naglo okrenuo prema don Rebi, da mu se stomak, nalik na dobro nabijenu vreću, premestio sa jednog na drugo koleno.

"Dojadili su mi već vaši atentati!" histerično je počeo da viče. "Atentati! Atentati! Atentati!.. Noću hoću da spavam, a ne da se borim protiv ubica! Zašto ne možete da uradite da atentate pokušavaju danju? Loš ste vi ministar, Reba! Još samo jedna takva noć, i narediću da vas zadave! (Don Reba se poklonio spustivši šaku na srce). Posle atentata me boli glava!"

Iznenada je začutao i tupo se zagledao u svoj stomak. Momenat je bio odgovarajući. Sobari su se zbunili. Trebalo je pre svega obratiti pažnju na sebe. Rumata je oteo sobaru iz ruke desnu cipelu, spustio se pred kraljem na koleno i počeo sa poštovanjem da navlači cipelu na debelu, svilom obavijenu nogu. To je bila jedna od najdrevnijih privilegija Rumate - da sopstvenim rukama obuva desnu nogu krunisanih ličnosti Imperije. Kralj ga je posmatrao značajnim

pogledom. U očima mu se pojavila iskra interesovanja.

"A, Rumata!" rekao je. "Još ste živi? A Reba mi je obećao da će vas zadaviti!" Počeo je da se kikoće. "On je loš ministar, taj Reba. Jedino što radi, to je da obećava. Obećao mi je da će uništiti otpor, a otpora je sve više. Nekakve sive idiote je dovukao u dvorac... Bolestan sam, a on je sve glavne lekare povešao."

Rumata je završio sa navlačenjem cipele i, poklonivši se, povukao se dva koraka unazad. Uhvatio je na sebi pažljivi pogled don Rebe i pohitao je da licu da visokomeran izraz.

"Jako sam bolestan", nastavio je kralj, "sve me boli. Hoću da se povučem. Odavno bih se već povukao, ali biste svi vi propali bez mene, ovnovi..."

Navukli su mu i drugu cipelu. Ustao je i odmah jeknuo, iskrivivši se i uhvativši se za koleno.

"Gde su lekari?" počeo je tužno da cmizdri. "Gde je moj dobri Tata! Obesili ste ga, budalo! A meni je od samog njegovog glasa bilo lakše! Ćutite, i sam znam da je bio trovač! I pljuckao sam na to! Šta sa tim, ako je trovač? On je bio le-kar! Shvatate li to, ubico? Lekar jednoga otruje, a drugoga izleči! A vi samo trujete! Najbolje bi bilo kada biste se i sami obesili! (Don Reba se poklonio, položivši šaku na srce i ostao u tom položaju.) Jer, sve ste povešali! Ostali su samo vaši šarlatani! I popovi, koji me napajaju svetom vodicom umesto lekovima... Ko će biti taj koji će mi napraviti miksturu? Ko će meni istrljati nogu mašču?"

"Gospodaru!" glasno je progovorio Rumata, i učinilo mu se da je u dvorcu sve zanemelo. "Dovoljno je da naredite, i najbolji lekar Imperije će biti u dvoru za pola sata!"

Kralj je zapanjeno počeo da ga posmatra. To je bio užasan rizik. Bilo bi dovoljno da don Reba da jedan mig... Rumata je fizički osetio, koliko ga pari očiju posmatra preko vrhova svojih strela - znao je on, zašto se pod tavanicom spavaonice nalaze nizovi okruglih otvora. Don Reba ga je takođe posmatrao sa izrazom učtivity, ali isto tako i dobroćudne radoznalosti.

"Šta to znači?" gadljivo je upitao kralj. "No naređujem, no, gde je taj vaš lekar?"

Rumata se sav napeo. Učinilo mu se da mu vrhovi strela već probijaju lopatice.

"Gospodaru", brzo je rekao, "naredite don Rebi da vam predstavi čuvenog lekara Budaha!"

Prema svemu, don Reba se ipak zbunio. Glavno je bilo rečeno, a Rumata je ostao živ. Kralj je prebacio pogled mutnih očiju na ministra odbrane krune.

"Gospodaru", nastavio je Rumata, sada se više nikuda ne žureći i ponašajući se na odgovarajući način. "Znajući za vaše odista nepodnošljive patnje i sećajući se duga moga roda pred vladarima, pozvao sam iz Irukana čuvenog, visokoučenog lekara doktora Budaha. Na žalost, put doktora Budaha je bio prekinut. Sivi vojnici poštovanog don Rebe su ga uhvatili prošle nedelje i za njegovu daljnju sudbinu zna samo don Reba. Smatram da se lekar nalazi negde u blizini, najverovatnije u Veseloj Kuli, i nadam se da se čudnovata mržnja don Rebe prema lekarima još nije na najsudbonosniji način odrazila na sudbinu doktora Budaha."

Rumata je ućutao, prestavši da diše. Čini se da se sve srećno završilo. Drži se, don Reba! Pogledao je ministra - i sledio se. Ministar odbrane krune uopšte nije bio zbunjen. On je klimnuo Rumati glavom sa lakim, roditeljskim prekorom. To Rumata nikako nije očekivao. Pa on je oduševljen, zapanjeno je pomislio Rumata. Zato se kralj ponašao upravo onako, kako je on i očekivao.

"Varalico!" zaurlao je. "Zadaviću te! Gde je doktor? Gde je doktor, pitam vas! Ćutati! Pitam vas, gde je doktor?"

Don Reba je iskoračio napred, ljubazno se smeškajući.

"Vaše veličanstvo", rekao je, "vi ste odista srećan vladar, jer imate tako mnogo vernih podanika, da oni čak ponekad smetaju jedan drugome u težnji da vam budu na usluzi. (Kralj ga je tupo posmatrao). Neću da sakrijem; kao i sve, što se dešava u vašoj zemlji, znao sam i za blagorodnu zamisao žustroga don Rumate. Neću da krijem da sam poslao u susret doktoru Budahu naše sive vojnike - jedino zbog toga, da bih sačuvao poštovanja dostojnog čoveka u godinama od slučajnosti dalekoga puta. Neću da krijem ni to, da nisam hitao da predstavim Budaha irukanskog, vašem veličanstvu..."

"Kako ste se usudili?" prekorno ga je upitao kralj.

"Vaše veličanstvo, don Rumata je mlad i isto tako neiskusn u politici, koliko je iskusan u blagorodnim porivima. On i ne zna na

kakve je sve niskosti sposoban vojvoda irukanski u svojoj besnoj zlobi protiv vašeg veličanstva. Ali, vi i ja to znamo, gospodaru, zar ne? (Kralj je klimao glavom.) I zbog toga sam smatrao za neophodno da prvo izvršim kratku istragu. Ja ne bih nikuda žurio, ali ako vi, vaše veličanstvo (nizak poklon kralju), i don Rumata (pokret glavom prema Rumati) insistirate, onda će se još danas posle ručka doktor Budah, vaše veličanstvo pojaviti pred vama, da otpočne sa lečenjem.

"A vi niste glupi, don Reba", rekao je kralj, porazmislivši malo. "Istraga - to nije loša stvar. To nikada ne može da smeta. Prokleti Irukanac..." Zastenjao je i ponovo se uhvatio za koleno. "Prokleta noga! No, znači posle ručka? Čekaćemo, čekaćemo."

I kralj je, oslanjajući se na rame ministra ceremonija lagano krenuo u prestonu dvoranu pored zapanjenog Rumate. Kada je nestao u gomili dorana koji su se sklanjali pred njim, don Reba se prijateljski osmehnuo Rumati i upitao ga:

"Vi, ako ne grešim, noćas dežurate kod spavaće sobe princa?"

Rumata se ćutke poklonio.

Rumata je bez ikakvog cilja lutao po beskonačnim hodnicima i prelazima dvora, mračnim, vlažnim, koji su zaudarali na vlagu i amonijak, pored raskošnih, tepisima ukrašenih soba, pored prašnjavih kabineta sa uskim prozorima na kojima su se nalazile rešetke, pored magacina prepunih raznih nepotrebnih stvari sa pozlatom koja je otpadala. Ovde ljudi gotovo da nije ni bilo. Retko je koji dvoranin rizikovao da poseti ovaj lavirint u zadnjem delu dvora, gde su kraljevski apartmani neprimetno prelazili u kancelarije ministarstva odbrane krune. Ovde je bilo lako zalutati. Svi su se sećali slučaja, kada je patrola garde, obilazeći dvorac, bila preplašena sumanutim povcima čoveka, koji je kroz rešetke pružao ispružene ruke. "Spasite me!" vikao je čovek. "Ja sam dobar! Ne znam kako da se odavde izvučem! Dva dana ništa nisam jeo! Oslobodite me odavde!" (Deset dana je između ministra finansija i ministra dvora vođena živa prepiska, posle čega je doneta odluka da se rešetka iseče, i tokom tih deset dana nesrećni sobar je hranjen mesom i hlebom, koji su mu doturani na vrhu koplja.) Osim toga, ovde je bilo dosta opasno. U tesnim hodnicima sudarali su se pripiti

gardisti koji su čuvali kralja i podnapiti jurišnici, koji su čuvali ministarstvo. Tukli su se očajnički, a kada bi tuča bila završena, razilazili su se, odnoseći ranjenike. Konačno, ovde je bilo i puno leševa. Za dva stoleća, ovde ih se nakupilo poprilično.

Iz duboke niše u zidu pojavio se jurišnik-stražar sa halebardom na gotovs.

"Zabranjeno je", mračno je rekao.

"Šta se ti u to razumeš, budalo!" nemarno je rekao Rumata, uklanjajući ga rukom.

Čuo je kako jurišnik neodlučno trupka nogama iza njega, i najednom je uhvatio samoga sebe u tome kako uvredljive reči i nemarni pokreti ispadaju kod njega nekako refleksno, da se on čak i ne trudi da glumi nadmenog gospodina, već da je to u velikoj meri odista i postao. Zamislio je sebe takvoga na Zemlji, i najednom je osetio gađenje i stid. Zašto ? Šta se to desilo sa mnom? Gde je nestalo vaspitano i gajeno od detinjstva poštovanje i poverenje prema sebi sličnima, prema čoveku, prema divnom biću, koje se zove 'čovek'? A meni više ništa ne može da pomogne, pomislio je sa užasavanjem. Jer, ja ih odista mrzim i prezirem... Ne sažaljevam ih, ne - mrzim ih i prezirem. Mogu koliko hoću da pravdam tupost i zverstvo ovoga momka, pored koga sam upravo prošao, socijalne uslove, strogo vaspitanje, sve šta hoću, ali ja sada jasno vidim da je to moj neprijatelj, neprijatelj svega što volim, neprijatelj mojih prijatelja, neprijatelj onoga što ja smatram za najsvetije. I ne mrzim ga teoretski, ne mrzim ga kao, kao 'tipičnog predstavnika', već ga mrzim lično, kao ličnost. Mrzim njegovo balavo lice, smrad njegovog neopranog tela, njegovu slepu vezu, njegovu zlobu prema svemu što prelazi granice polnih odnosa i pijančenja. Evo, on sada trupka, ta stoka, koju je još pre samo pola godine njegov debeli otac tukao, pokušavajući da ga privoli da trguje ubuđalim brašnom i ušećerenim džemom, sopće, bukovo drvo; pokušavajući da se priseti paragrafa loše nabubanih pravila i nikako ne može da se snađe da li treba da napadne blagorodnog dona halebardom, poviče 'straža!' ili jednostavno da odmahne rukom - jer, svejedno niko nikada neće saznati da je on ovuda prošao. I on će mahnuti na sve rukom, vratiće se u svoju nišu, gurnuće u usta komad kore za žvakanje i mljackaće, puštajući pljuvačku i cmokćući. I on ne želi da zna ništa na svetu, i

ne želi ni o čemu da misli. Misliti! A čime je pa bolji orao naš, don Reba? Da, razume se, njegova psihologija je komplikovanija i refleksi su mu složeniji, ali misli su mu nalik na ove pune amonijaka i zločina hodnike dvora, i on je isto tako nezadrživo odvratn - jezivi zločinac i pauk bez srama i stida. Došao sam ovamo da volim ljude, da im pomognem da se isprave, da vide nebo. Ne, loš sam ja izviđač, pomislio je kajući se. Ja sam istoričar koji ni za šta nije. I kada sam to samo uspeo da upadnem u močvaru, o kojoj je govorio don Kondor? Zar bog ima pravo na neko drugo osećanje, osim na sažaljenje?

Iza njega se začulo užurbano trupkanje čizama po hodniku. Rumata se okrenuo i spustio ruke na drške mačeva. Ka njemu je trčao don Ripat, držeći u ruci komad papira.

"Don Rumata!... Don Rumata!..." počeo je da viče još iz daljine promuklim šapatom.

Rumata je ostavio mačeve. Pritrčavši mu, don Ripat se osvrnuo i prošaptao mu jedva čujno na uvo:

"Tražim vas već čitav jedan sat. U dvoru je Vaga Točak! Razgovara sa don Rebom u ljubičastim odajama."

Rumata je čak za tren i zažmurio. Posle je, udaljivši se malo, rekao sa učtivim čuđenjem:

"Mislite na čuvenog razbojnika? Ali, on je ili pogubljen, ili je čak i sasvim izmišljen."

Poručnik je olizao suve usne.

"On postoji. U dvoru je... Mislio sam da će vas to interesovati."

"Najdraži moj don Ripate", podvlačeći reči, rekao je Rumata, "mene interesuju glasine. Spletke, Vicevi... Život je tako dosadan... Vi me, očigledno, pogrešno shvatate... (Poručnik ga je pogledao izbezumljenim očima). Razmislite i sami - šta se mene tiču prljave veze don Rebe, koga ja, uostalom, i suviše poštujem, da bih ga osuđivao? I onda, izvinite me, ali u žurbi sam... Čeka me jedna dama."

Don Ripat je ponovo olizao usne, nevešto se poklonio i postrance počeo da se udaljava. Rumati je najednom pala na pamet srećna misao.

"Uzgred budi rečeno, dragi moj", pozvao ga je, "kako vam se dopala sitna intriga, koju smo izveli jutros sa don Rebom?"

Don Ripat se spremno zaustavio.

"Jako smo zadovoljni", rekao je.

"Zar ne, bilo je to divno?"

"To je bilo fantastično! Sivi oficiri su obradovani, što ste konačno otvoreno prešli na našu stranu. Tako pametan čovek kao što ste vi, don Rumata, a muva se sa baronima, sa blagorodnim izrodima..."

"Dragi moj Ripate!" visokoparno je rekao Rumata, okrećući se da krene. "Vi zaboravljate, da sa visine mog porekla nema razlike čak ni između kralja i vas. Do viđenja."

Krenuo je širokim korakom po hodnicima, samouvereno skrećući u poprečne prolaze i ćutke uklanjajući sa puta stražare. On još nije shvatao šta će da uradi, ali je shvatao da je to odista začuđujući, redak slučaj. On mora da čuje razgovor između dva pauka. Nije tek onako don Reba obećavao za živog Vagu četrdeset puta više, nego za mrtvoga...

Iza ljubičastih zavesa u susret su mu krenula dva poručnika sa isukanim mačevima u rukama.

"Dobar dan, prijatelji", rekao je don Rumata, zaustavivši se među njima. "Ministar je u svom kabinetu?"

"Ministar je zauzet, don Rumata", rekao je jedan od poručnika.

"Sačekaću", rekao je Rumata i prošao kroz zavesu.

Ovde je vladala užasna pomrčina. Rumata se pipajući oko sebe probijao između fotelja, stolova i metalnih svetiljki. Nekoliko puta je jasno čuo nečije soptanje nad uvetom, i tada je osećao kako ga je zapahnuo miris belog luka i piva. Posle je ugledao slabu traku svetlosti, začuo poznati, unjkavi tenor poštovanog Vage i zaustavio se. Tog istog sekunda oštrica koplja mu se oprezno zabila između lopatica. "Tiše, budalo", rekao je besno, ali tiho. "To sam ja, don Rumata." Koplje se udaljilo. Rumata je privukao fotelju traci svetlosti, seo, ispruživši noge i zevnuo tako, da se to dobro čuje. A onda je počeo da posmatra.

Pauci su se susreli, Don Reba je sedeo napeto, nalaktivši se na sto isprepletenih prstiju. Sa desne strane mu je na gomili papira ležao težak nož za bacanje sa drvenom drškom. Lice ministra je bilo ozareno prijatnim, mada i malo sleđenim osmejkom. Dostojan poštovanja Vaga je sedeo na sofi, leđima okrenut Rumati. Ličio je na nekog starog čudaka-velmožu, koji je poslednjih trideset godina

proveo u svom dvoru van grada, a da nijednom nije izašao iz njega. "Moramo se ofrkestiti", govorio je, "i peglom im laćarno raskantati fajercage. Za to tumamo dvadeset dobrih fergajna. Bilo bi gotivno zigaraknuti baljuške. Ali, fergajni šukar dikljaju. Na tome i da tomujemo šatroviranje. To je naše komisovanje."

Don Reba je protrljao neobrijani podbradak.

"Puki", rekao je zamišljeno.

Vaga je slegao ramenima.

"To mi dikljamo. Ne tomujemo vam da se šegebedečite sa nama. Knjiži li?"

"Knjiži", odlučno je rekao ministar odbrane krune.

"Gilta", rekao je Vaga, dižući se.

Slušajući zapanjeno taj galimatijas, Rumata je otkrio na licu Vage raskošne brkove i špicastu sedu bradicu. Pravi plemić iz doba prethodne vladavine.

"Bilo mi je neobično prijatno što smo ovako lepo porazgovarali", rekao je Vaga.

Don Reba je takođe ustao.

"Razgovor sa vama je bio odista izuzetno prijatan", rekao je. "Po prvi put vidim tako smelog čoveka, kao što ste vi, poštovani..."

"I ja", glasom u kome se osećala dosada, rekao je Vaga. "Takođe sam zapanjen i ponosim se smelošću prvog ministra naše kraljevine."

Okrenuo je don Rebi leđa i krenuo prema izlazu, oslanjajući se na svoj štap - žezlo. Don Reba je, ne spuštajući sa njega zamišljeni pogled, rasejano stavio prste na dršku noža. Tog istog časa iza leđa Rumate je neko počeo ubrzano da diše, i dugačka mrka cev za izduvavanje strelica pojavila se pored njegovog uveta, uperena prema prorezu između zavesa. Jedan tren je don Reba stajao, kao da je nešto osluškivao, a onda je seo, izvukao iz fijeke svog pisaćeg stola gomilu raznih papira i udubio se u čitanje. Iza Rumatinih leđa neko je pljunuo, cev je nestala. Sve je bilo jasno. Pauci su se dogovorili. Rumata je ustao i, gazeći nečije noge, počeo da se probija ka izlazu iz ljubičastih odaja.

Kralj je ručao u ogromnoj sali iz dva dela. Sto, trideset metara dugačak, bio je postavljen za sto osoba; tu su bili sam kralj, don

Reba, osobe kraljevske krvi (dvadesetak punokrvnih ličnosti, proždrljivaca i pijanaca), ministri dvora i ceremonija, grupa aristokrata koji su po tradiciji pozivani (između ostalih tu je bio i Rumata), tuce barona sa blesavim baronetima, i na samom kraju stola - razna aristokratska sitnurijska, koja je na razne moguće načine došla do pozivnica za kraljevski ručak. Ti poslednji su, kada su im uručivane pozivnice i brojevi za fotelje, upozoravani: "Sedite nepokretno, kralj ne voli kada se gosti mnogo vrpolje. Ruke držite na stolu, on ne voli kada se ruke kriju ispod stola. Ne osvrćite se jer kralj ne voli kada mu se zvanice osvrću." Za svaki takav obed proždirana je ogromna količina prefinjene hrane, ispijana su čitava jezera starih vina, razbijana i uništavana gomila posuđa od čuvenog estorskog porculana. Ministar finansija se u jednom svom izveštaju kralju hvalio da jedan jedini obed njegovog veličanstva staje isto koliko i polugodišnje izdržavanje Soanske Akademije nauka.

Očekujući kada će ministar ceremonija pod zvuke truba tri puta izgovoriti: "Za sto!" Rumata je stajao u gomili dvorana i po deseti put slušao priču don Tamea o kraljevskom ručku, kome je on, don Tameo, imao tu čast da prisustvuje prvih pola godine. "...Nalazim svoju fotelju, stojimo, ulazi kralj, seda, sedamo i mi. Ručak teče svojim tokom. I najednom, zamislite samo dragi moji donovi, osećam da je poda mnom mokro... Mokro! Niti da se okrenem, niti da se promeškoljim, niti rukom da opipam ispod sebe - ne usuđujem se. Ali, ipak sam iskoristio jedan trenutak, spustio sam ruku pod sebe i - šta mislite? Odista - mokro! Omirisao sam prste - ne, ne miriše ni na šta posebno. Šta je sada to? U međuvremenu je ručak bio završen, svi ustaju, a ja se, zamislite samo, dragi moji blagorodni donovi, ne usuđujem da ustanem... Vidim da ka meni ide kralj - kralj! - ali nastavljam i dalje da sedim na mestu, kao neki tamo baron-tupoglavac, koji ne zna za etikeciju. Njegovo veličanstvo mi prilazi, milostivo se smeška i stavlja mi ruku na rame. 'Dragi moj don Tameo', govori mi, 'mi smo već ustali i idemo da gledamo balet, a vi još sedite. Šta vam je, da vam nije kojim slučajem pozlilo?'... 'Vaše veličanstvo', govorim ja, 'odsecite mi glavu, ali poda mnom je mokro...' Njegovo veličanstvo se izvolele nasmejati i naredilo mi je da ustanem. Ustao sam i - šta mislite? Unaokolo su svi počeli da se

kikoću. Blagorodni donovi, ja sam ceo ručak presedeo na torti od ruma! Njegovo veličanstvo se izvoleo smejati. 'Reba, Reba', rekao je na kraju, 'to su sve vaše šale! Izvolite očistiti blagorodnog dona, isprljali ste mu pevalo!' Don Reba je, pučkajući od smeha, izvukao kamu i počeo da čisti tortu sa mojih pantalona. Možete li da zamislite kako sam se osećao, dragi blagorodni donovi? Neću da krijem, tresao sam se od straha pri pomisli da će mi se don Reba, ponižen pred svima, ipak osvetiti. Na sreću, sve se dobro završilo. Uveravam vas, blagorodni donovi, to je bio najsrećniji trenutak u mom životu! Kako se samo smejaо kralj! Kako je bilo zadovoljno njegovo veličanstvo!"

Dvorani su se kotali. Uostalom, takve šale su bile normalne za kraljevim stolom. Zvanice su puštane da sednu u paštete, na fotelje sa podrezanim nožicama, na guščija jaja. Sedali su ponekad i na otrovane igle. Kralj je voleo da se zabavlja. Rumata je najednom pomislio: zanimljivo, a kako bih se ja ponašao na mestu tog idiota? Bojim se da bi kralj onda morao da traži drugog ministra odbrane, a Institut bi u tom slučaju morao da pošalje u Arkanar drugog čoveka. I, sve u svemu, treba biti na oprezi. Kada naš orao, don Reba...

Zagrmele su trube, melodično je zapevao ministar ceremonijala, ušao je ramljući kralj, i svi su počeli da sedaju. Po uglovima sale, oslonivši se na mačeve dvorukaše, nepokretno su stajali gardisti na straži. Rumata je imao ćutljive susede. Sa desne strane je fotelju ispunjavala mešina natmurenog proždrljivca don Pife, supruga čuvene lepotice, a sa leve strane je besmisleno u prazan tanjir zurio Gur Literata. Gosti su zamrli, posmatrajući kralja. Kralj je gurnuo za okovratnik sivu salvetu, bacio pogled na jela i dohvatio kokošju nogu. Samo što ju je zagrizao zubima, a stotinak noževa se zvekećući spustilo u tanjire i stotinak ruku se ispružilo prema tanjirima. Sala se ispunila mljackanjem i zvucima sisanja, počelo je da klokoće vino. Gardistima, koji su nepomično stajali oslonjeni na mačeve dvorukaše, počeli su halapljivo da se pomiču brci. Svojevremeno je Rumata na tim ručkovima osećao mučninu. Sada se već bio navikao.

Sećući kamom ovnujsku lopaticu, bacio je pogled udesno i odmah se okrenuo: don Pifa se bio nadneo nad ispečenog jarca i radio kao neki automat za kopanje zemlje. Na tanjiru nisu ostajale čak ni kosti.

Rumata je zaustavio dah i na dušak iskapio čašu irukanskog vina. Posle je bacio pogled ulevo. Gur Literata je nešto muvao viljuškom u tanjiriću sa salatam.

"Šta novo pišete, oče Gur?" upitao je Rumata poluglasno.

Gur se trgao.

"Pišem?... Ja?... Ne znam... Mnogo toga."

"Stihovi?"

"Da... stihovi..."

"Stihovi su vam odvratni, oče Gur. (Gur ga je čudnovato pogledao).

Da, da, vi niste pesnik."

"Nisam pesnik... Ponekad mislim - ko sam ja? I čega se bojim? Ne znam."

"Gledajte u tanjir i nastavite da jedete. Reći ću vam ko ste vi. Vi ste genijalni prozaik, osnivač novog i najplodotvornijeg puta u literaturi (Na Gurovim obrazima se pojavilo rumenilo). Kroz jedno stotinak, godina, a možda i pre, vašim stopama će krenuti desetine literata."

"Neka im je bog u pomoći!" otelo se Guru.

"A sada ću vam reći čega se bojite."

"Bojim se tame."

"Neznanja?"

"Neznanja takođe. U neznanju smo u vlasti aveti. Ali, najviše od svega se bojim tame, jer je u tami sve podjednako sivo."

"Odlično rečeno, oče Gur. Uzgred budi rečeno, da li još može da se dobije vaše poslednje delo?"

"Ne znam... A neću ni da znam."

"Za svaki slučaj da znate; jedan primerak se nalazi u metropoli, u biblioteci imperatora. Drugi se čuva u Muzeju rariteta u Soani. A treći je kod mene."

Gur je drhtavom rukom sipao u svoj tanjir kašiku želea.

"Ja... ne znam..." tužno je pogledao Rumatu, ogromnim, upalim očima. "Hteo bih da čitam... pročitam..."

"Sa zadovoljstvom ću vam pozajmiti..."

"I onda?..."

"I onda ćete mi vratiti."

"I posle ću vam vratiti!" resko je rekao Gur.

Rumata je odmahnuo glavom.

"Don Reba vas je jako naplašio, oče Gur."

"Preplašio... Da li ste ikada morali da spaljujete sopstvenu decu? Šta vi znate o strahu, blagorodni done?..."

"Savijam glavu pred onim što ste morali da preživite, oče Gur. Ali vas iz dubine duše osuđujem zbog toga što ste se predali."

Gur Literata je najednom počeo da šapuće tako tiho, da ga je Rumata jedva čuo kroz mljackanje i buku glasova:

"A čemu sve to?... Šta je to istina?... Princ Haar je odista voleo prelepu Jainevnioru bakarne boje kože... Imali su i decu... Znam njihovog unuka... Ona je odista otrovana... Ali, objasnili su mi da je sve to laž... Objasnili su mi da je istina - ono, što je u korist kralja... Sve ostalo je laž i zločin. Celog života sam pisao samo laži... I tek sada pišem istinu..."

Najednom je ustao i glasno, zapevajući, povikao:

Velik je i slavan, kao večnost

Kralj sa imenom - Blagorodstvo!

I povukla se sada beskonačnost.

Ustupivši svoje prvo mesto!

Kralj je prestao da žvaće i tupo se zagledao u njega. Gosti su uvukli glave u ramena. Samo se don Reba smeškao i nekoliko puta je nečujno lupio dlanom o dlan. Kralj je ispljunuo kosti iz usta na čaršav i rekao:

"Beskonačnost!... Tačno je. I odista, ustupila je mesto... Pohvalno. Možeš da jedeš."

Mljackanje i razgovori su se nastavili. Gur je seo.

"Lako je i slatko govoriti istinu u lice kralju", rekao je sipljivim glasom. Rumata je oćutao.

"Daću vam primerak vaše knjige, oče Gur", rekao je. "Ali, pod jednim uslovom. Odmah ćete početi da pišete sledeću knjigu."

"Ne", rekao je Gur. "Kasno je. Neka Kiun piše. Otrovan sam. I, sve u svemu, mene to više ne interesuje. Sada hoću samo jedno - da naučim da pijem. A ne mogu... Želudac me boli..."

Još jedan poraz, pomislio je Rumata. Zakasnio je.

"Slušajte, Reba", najednom je progovorio kralj. "A gde je lekar? Obećali ste mi posle ručka lekara."

"Ovde, je, vaše veličanstvo", rekao je don Reba. "Naređujete li da ga dovedu?"

"Naređujem li? Nego šta! Kada bi vas toliko bolelo koleno, urlali biste

kao svinja!... Dajte ga ovamo što pre!"

Rumata se zavalio na naslon fotelje i pripremio se da gleda. Don Reba je digao ruke iznad glave i lupio prstom o prst. Vrata su se otvorila, i u salu je, neprekidno se klanjajući, ušao pogureni čovek u godinama, dugoj mantiji, ukrašenoj slikama srebrnih pauka, zvezda i zmija. Pod rukom je nosio pljosnatu, izduženu torbu. Rumata je bio zapanjen: zamišljao je Budaha sasvim drugačije. Nije mogao mudrac i humanista, autor sveobuhvatnog 'Traktata o otrovima' da ima tako nemirne, izbledele očice, usne koje su drhtale od straha, jedan, molećivi osmejak na licu. Ali, setio se Gura Literate. Verovatno je istraga nad osumnjičenim irukanskim špijunom vođena u duhu literarnog razgovora u kabinetu don Rebe. Uzeti i povući Rebu za uvo, pomislio je slatko. Dovući ga u mučilište. Reći dželatima: "Evo, ovo je irukanski špijun, koji se preobukao u našeg slavnog ministra, a kralj je naredio da se od njega izvuče gde se nalazi pravi ministar. Otpočnite svoj posao, i teško vama, ako izdahne ranije nego za nedelju dana..." Čak se prikrio rukom, da mu niko ne vidi lice. Odista, čudovišna je stvar mržnja...

"No, no, priđi ovamo, doktore", rekao je kralj. "Ala si mi ti glavonja. No, no, čučni, čučni, kada ti se kaže!"

Nesrećni Budah je počeo da se spušta. Lice mu se iskrivilo od užasa.

"Još, još", podsmevao se kralj. "Još jedared! Još! Kolena te ne bole, izlećio si svoja kolena. A zube, pokaži mi zube! Eh, kada bih ja takve imao... I ruke su ti jake, čvrste. Zdrav si, zdrav, iako si glavonja... No, hajde, golupčiću, leći, zašto stojiš..."

"Va-vaše veličanstvo... iz-izvolite mi pokazati nogu. Nogu..." začuo je Rumata. Digao je oči.

Lekar je čučao pred kraljem i oprezno mu stezao nogu.

"Ehe... Ehe!" rekao je kralj. "Šta ti je sada? Ne hvataj je! Ako si se prihvatio da je lećiš, onda je i leći!"

"Sve mi je jasno, vaše veličanstvo", promrmlija je lekar i počeo brzo da pretura po svojoj torbi.

Gosti su prestali da žvaću. Aristokračići na drugom kraju stola su se čak pridigli i ispružili vratove, goreći od radoznalosti.

Budah je izvukao iz torbe nekoliko kamenih flašica, otvorio ih i prinoseći nosu jednu po jednu, poređao ih u nizu po stolu. Posle je

uzeo kraljev pehar i nalio ga do polovine vinom. Praveći pokrete obema rukama nad peharom i prošaptavši nekakve kletve, brzo je sasuo u vino sadržinu svih svojih flašica. Po sali je počeo da se širi miris amonijaka. Kralj je stegao usne, zavirio u pehar i iskrivivši nos, pogledao don Rebu. Ministar se osmehnuo. Dvorani su prestali da dišu.

Šta on to radi, začuđeno je pomislio Rumata, pa starac pati od podagre! Šta je on to tamo izmešao? U traktatu je jasno rečeno: trljati otekne zglobove travaricom sa trodnevnom otrovom bele zmije Ku. Možda je to za trljanje?

"Je li ovo za trljanje?" upitao je kralj, sa strahom posmatrajući pehar.

"Ne, vaše veličanstvo", rekao je Budah, koji je već malo došao k sebi. "To je lek koji treba popiti."

"Po-piti?" kralj se naduo i zabacio u fotelju. "Ne želim da pijem. Trljaj."

"Kako hoćete, vaše veličanstvo", pokorno je rekao Budah. "Ali, usuđujem se da vam kažem, da od trljanja neće biti nikakve koristi."

"Zbog nečega svi trljaju", sa gađenjem je rekao kralj. "A ti hoćeš da u mene sipaš ovu gadost."

"Vaše veličanstvo", rekao je Budah, gordo se uspravivši. "Ovaj lek znam samo ja! Izlečio sam njim strica vojvode Irukanskog. Što se tiče trljanja, lekari koji su vas tako lečili nisu vas izlečili..."

Kralj je pogledao don Rebu. Reba se smeškao.

"Ti si bitanga", rekao je kralj lekaru neprijatnim glasom. "Seljačina. Glavonja odvratni." Uzeo je pehar... "Kada te odalamim ovim peharom po zubima..." Zavirio je u pehar. "A ako mi bude muka?"

"Moraće da se ponovi, vaše veličanstvo", tužno je rekao Budah.

"No, dobro, bog neka je sa nama", rekao je kralj i već prineo pehar ustima, kada ga je najednom odmakao, tako da se malo tečnosti prosulo na čaršav na stolu. "No, popij prvo sam! Znam ja vas, Irukance, vi ste i svetog Miku Varvarima predali! Pij, kada ti se kaže!" Budah je sa uvređenim izrazom lica uzeo pehar i otpio nekoliko gutljaja.

"No, kako je?" upitao je kralj.

"Gorko, vaše veličanstvo", prigušenim glasom je izgovorio Budah.

"Ali moraćete da popijete."

"Mora-ti, mo-ra-ti..." počeo je da gundā kralj. "I sam znam šta moram

da radim. Daj to ovamo. No, eto, pola pehara je popio dograbio je..." U jednom dahu je ispraznio pehar. Duž stola su se začuli povici saučešća - i najednom se sve smirilo. Kralj kao da se skamenio otvorenih ustiju. Iz očiju su počele da mu liju suze. Pocrveneo je, a zatim poplaveo. Ispružio je nad stolom ruku, grozničavo nešto hvatajući prstima. Don Reba mu je brzo strpao u ruku kiseli krastavac. Kralj je ćutke bacio krastavac u lice don Rebi i ponovo ispružio ruku.

"Vina..." prodahtao je.

Neko je pojurio, dodao bokal. Kralj je, besno okrećući oči, glasno klokotao. Crvene struje su mu se slivale na belu košulju. Kada je bokal bio prazan, kralj ga je bacio u Budaha, ali ga je promašio.

"Strvino!" rekao je neočekivanim basom. "Zašto si me ubio? Malo su vas vešali! Crkao, da bog da!"

Zaćutao je i počeo da pipa koleno.

"Boli!" počeo je da cmizdri pređašnjim glasom. "I ipak boli!"

"Vaše veličanstvo", rekao je Budah. "Da bi se bolest izlečila, potrebno je piti ovu miksturu svakodnevno najmanje nedelju dana..."

U kraljevom grlu je nešto zapištalo.

"Napolje!" zaurlao je. "Svi napolje!"

Dvorani su, obarajući fotelje, u gomili potrčali ka vratima.

"Na-po-lje!..." urlao je besno kralj. Obarajući posuđe sa stola.

Istrčavši iz sale, Rumata je uleteo iza neke teške draperije da se kliberi. Iza susedne draperije takođe se čuo kikot - neko se smejavao štucajući, gubeći dah, pišteći.

6.

Dežurstvo kraj spavaonice princa otpočinjalo je u ponoć, i Rumata je odlučio da ode kući, da vidi da li je tamo sve u redu i da se presvuče. Ulice su bile pogružene u čarobnu tišinu, krčme su bile zatvorene. Na raskrscima su stajale, zveckajući gvožđem, grupe jurišnika sa fenjerima u rukama. Jurišnici su ćutali i kao da su nešto očekivali. Nekoliko puta su prilazili Rumati, zagledali se u njega i, prepoznavši ga, isto ga tako ćutke propuštali. Kada je do kuće preostajalo još jedno pedesetak koraćaji, za njim je krenula grupa nekakvih sumnjivih ličnosti. Rumata se zaustavio, počeo da larma kanijama i maćevima, i ovi su zaostali, ali se tog istog ćasa u pomrćini začulo kako je zaškipala tetiva samostrela. Rumata je brzo krenuo dalje, držeći se zidova, okrenuo ključ u bravi, stalno osećajući da su mu leđa nezašćićena i sa olakšanjem uleteo u hol.

U holu su se okupile sve sluge, naoružane ćime je ko mogao. Ispostavilo se da je neko već u više mahova pokušavao da prodre kroz vrata. Rumati se to nije dopalo. "A kako bi bilo da ne idem?" pomislio je. "Ćavo neka ga nosi, tog princa."

"Gde je baron Pampa?" upitao je.

Uno, uzbuđen do krajnosti, sa samostrelom o ramenu, odgovorio mu je da se baron probudio još u podne, popio sav raso koji je bio u kući i ponovo otišao da se veseli. Posle je, snizivši glas, izvestio da je Kira jako uznemirena i da je ne jednom pitala za gazdu.

"Dobro", rekao je Rumata i naredio slugama da se postroje.

Slugu je bilo šest, ne računajući kuvaricu - to su sve bili ljudi koji su prošli kroz sito i rešet, koji su umeli da se tuku po ulicama. Sa sivima se oni, razume se, neće sukobljavati, preplašiće se gneva svemoćnog ministra, ali protiv odrpanaca noćne armije mogu da se izbore, tim pre što će razbojnici te noći tražiti lak plen. Dva samostrela, ćetiri halebarde, teški mesarski noževi, metalne kape, vrata po obićaju okovana gvožđem... Ili da možda ipak ne ide?

Rumata se popeo gore i na prstima ušao u Kirinu sobu. Kira je spavala obućena, skupivši se kao maće na neraspremljenom krevetu. Rumata je postojao nad njom sa svetiljkom u ruci. Da ide ili

ne? Užasno bi želeo da ode. Pokrio je pledom, poljubio u obraz i vratio se u kabinet. Mora da ide. Ma šta se dešavalo, izviđač mora da bude u centru događaja. I historičari će od toga imati koristi. Osmehnuo se, skinuo sa glave obruč, pažljivo izbrisao jelenskom kožicom objektiv i ponovo ga stavio na glavu. Posle je pozvao Una i naredio mu da mu donese vojnu uniformu i očišćeni metalni šlem. Ispod košulje, direktno na majicu navukao je, ježeći se od hladnoće, metalnoplastičnu košulju, napravljenu u obliku metalne oklopne košulje (ovdašnje metalne košulje su dobro branile od mača i od noža, ali ih je strela samostrela probijala kao od šale). Zatežući opasač sa metalnim ukrasima, rekao je Unu:

"Slušaj me, mali. Tebi verujem više nego svima ostalima. Ma šta se ovde desilo, Kira mora ostati živa i neozleđena. Neka izgori kuća, neka sav novac opljačkaju, ali Kiru mi čuvaj. Odvedi je ako treba po krovovima, po podrumima, kako god hoćeš, ali je sačuvaj. Jesi li me shvatio?"

"Shvatio sam", rekao je Uno. "Ne bi trebalo danas da idete..."

"Slušaj me. Ako se ne vratim kroz tri dana, povedi Kiru i odvedi je u sajvu, u Štucavu šumu. Znaš li gde je to? No, eto, u Štucavoj šumi ćeš pronaći Pijani Brlog, ta koliba se nalazi u blizini samoga puta. Koga god upitaš - pokazaće ti. Samo pazi koga pitaš. Tamo ćeš naći jednog čoveka, zove se otac Kabani. Ispričaćeš mu sve. Jasno?"

"Jasno. Samo, bilo bi bolje da nikuda ne idete..."

"I ja bi to najviše voleo. Ali ne mogu: služba... No, pazi."

Lupio je dečaku čvrgu u nos i osmehnuo se na njegov nevešti osmejak. Dole je održao govor slugama, izašao kroz vrata i ponovo se našao u pomrčini. Iza njegovih leđa zagrmlele su reze.

Prinčeve odaje su se u sva doba loše čuvale. Lako je moguće da upravo zbog toga nikada niko nije ni pokušavao da napadne arkanarske prinčeve. A posebno se niko nije interesovao za sadašnjeg princa. Nikome na svetu nije bio potreban ovaj jedan plavooki dečak, koji je ličio na bilo koga, samo ne na svoga oca. Dečak se dopao Rumati. Vaspitavan je jako loše, i zbog toga je bio snalažljiv, nije bio surov, nije podnosio - prema svemu instinktivno - don Rebu, voleo je naglas da peva raznovrsne pesmice na reči Gurena i da se igra brodovima. Rumata je poručivao za njega iz metropole knjige sa slikama, pričao mu o zvezdanom nebu i jednom

za svagda osvojio dečaka pričom o letećim brodovima. Za Rumatu, koji je retko kada imao veze sa decom, desetogodišnji princ je predstavljao suprotnost svim slojevima ove divlje zemlje. Upravo iz takvih običnih, plavookih dečaka, jednakih u svim slojevima, izrastali su kasnije i zverstva, i neznanje, i pokornost, a u njima, u toj deci, nije bilo nikakvih ni tragova, ni začetaka svih tih gadosti. Ponekad je mislio kako bi to bilo divno, kada bi sa planete nestali svi ljudi stariji od deset godina.

Princ je već spavao. Rumata je primio dežurstvo - postojao je malo sa gardistom koga je smenjivao kraj dečaka koji je spavao, izvršavajući složene pokrete obnaženim mačem koje je zahtevala etikecija, po tradiciji proverio da li su svi prozori zatvoreni, da li su dadilje na svojim mestima, da li u svim odajama gore svetiljke, vratio se u predsoblje, odigrao sa gardistom partiju domina i zainteresovao se šta misli blagorodni don o onome što se odigrava u gradu. Blagorodni don, veoma pametan čovek, duboko se zamislio i rekao da mu se čini da se običan narod priprema za praznovanje dana svetog Mike.

Kada je ostao sam, Rumata je primakao fotelju prozoru, smestio se udobnije i počeo da posmatra grad. Prinčeve odaje su se nalazile na bregu, i danju se odavde grad video kao na dlanu sve do samoga mora. Ali, sada je sve nestajalo u pomrčini, samo su se videle raštrkane svetlosti - tamo gde su na raskrsnicama stajali i čekali signal jurišnici sa buktinjama. Grad je spavao, ili se pretvarao da spava. Bilo bi interesantno saznati da li su stanovnici grada osećali da im se primiče nešto odista užasno? Ili su, kao blagorodni, pametni don, smatrali da se neko priprema za praznovanje dana svetog Mike? Dve stotine hiljada muškaraca i žena. Dve stotine hiljada kovača, majstora za izradu oružja, mesara, bakalina, juvelira, domaćica, prostitutki, monaha, menjača, vojnika, skitnica, preživelih knjigočataca se sada vrtelo u zagušljivim, smrdljivim od stenica posteljama: spavali su, ljubili se, prebrojavali u glavama dobitke, plakali, škripali zubima od besa ili uvrede... Dve stotine hiljada ljudi! bilo je u njima nešto zajedničko za došljaka sa Zemlje. Sigurno je to bilo to, što svi oni još nisu bili u pravom smislu te reči ljudi, već zameci, komadi iz kojih će tek krvava stoleća istorije isklesati jedared pravog, ponositog i slobodnog čoveka. Oni su bili pasivni, nezasići i

neverovatno, fantastično egoistični. Psihološki su svi bili još robovi - robovi vere, robovi sebi sličnima, robovi strasti, robovi koristoljublja. I, ako se voljom sudbine neko od njih rađao ili postajao gospodin, on nije znao šta da radi sa svojom slobodom. On je ponovo hitao da što pre postane rob - rob bogatstva, rob neprirodnih viškova, rob raskusnih prijatelja, rob svojih robova. Ogromna većina njih nije bila ni za šta kriva. Oni su bili suviše pasivni a istovremeno i suviše velike neznalice. Njihovo ropstvo zasnivalo se na pasivnosti i neznanju, a pasivnost i neznanje su ponovo i ponovo rađali ropstvo. Kada bi svi bili jednaki, ruke bi se čoveku opustile i on ne bi imao čemu da se nada. Ali, oni su ipak bili ljudi, nosioci iskre razuma. I stalno su se čas ovde, čas tamo pojavljivale i raspaljivale u njima vatrice užasno daleke i neizbežne budućnosti. Palile su se, bez obzira na sve. Bez obzira na njihovo navodno ništavilo. Bez obzira na ugnjetavanje. Bez obzira na to, što su gaženi čizmama. Bez obzira na to, što nisu bili potrebni nikome na svetu i što su svi na svetu bili protiv njih. Bez obzira na to, što su u najboljem slučaju mogli da računaju na prezrivo, nerazumljivo sažaljenje...

Oni nisu znali da budućnost radi za njih, da je budućnost bez njih nemoguća. Oni nisu znali da u ovom strašnom svetu jezivih aveti prošlosti oni predstavljaju jedinu realnost budućnosti, da su oni - ferment, vitamin u organizmu društva. Ako se uništi taj vitamin, društvo će početi da truli, otpočeće socijalni skorbut, mišići će oslabiti, oči će prestati jasno da vide, zubi će početi da ispadaju. Nijedna država ne može da se razvija bez nauke - uništiće je susedi. Bez umetnosti i opšte kulture država gubi sposobnost za samokritičnost, počinje da pomaže pogrešne tendencije, počinje svakog časa da rađa licemere i podlace, razvija u građanima potrošački duh i samouverenost i na kraju krajeva ipak postaje žrtva pametnijih suseda. Mogu se koliko god čovek hoće proganjati knjigočatci, zabranjivati nauke, uništavati umetnosti, ali ranije ili kasnije ljudi se moraju trgnuti i uz škripu zuba otvarati put svemu, što je tako omrznuo vlastoljubivim glupcima i neznalicama. I, ma koliko da prezirali znanje ti sivi ljudi, što se nalaze na vlasti, oni ništa ne mogu da urade protiv istorijske objektivnosti, oni mogu samo da je koče, ali ne i da je zaustave. Prezirući i bojeći se znanja, oni ipak neizbežno počinju da potpomažu to znanje da bi ostali na vlasti.

Ranije ili kasnije oni moraju da dozvole otvaranje univerziteta, naučnih udruženja, moraju da stvaraju istraživačke centre, opservatorije, laboratorije, moraju da stvaraju kadrove ljudi misli i znanja, ljudi koje oni više nisu u stanju da kontrolišu, ljudi potpuno drugačije psihologije, potpuno drugačijih potreba, a ti ljudi ne mogu da postoje i tim pre da funkcionišu u pređašnjoj atmosferi niskog koristoljublja, šćardžijskih sitnih interesa, tupog samozadovoljstva i čisto telesnih potreba. Njima je potrebna nova atmosfera - atmosfera sveopšteg i sveobuhvatnog znanja, koja će biti ispunjena stvaralačkom napetošću; njima su potrebni pisci, umetnici, kompozitori, i sivi ljudi, koji se nalaze na vlasti, prinuđeni su da čine i takve ustupke. Oni, koji se protive, biće uništeni od strane lukavijih i veštijih suparnika u borbi za vlast, ali onaj, ko čini te ustupke, neizbežno i paradoksalno, protiv svoje volje rije na taj način sam sebi grob. Jer pogibeljan je za neprosvećene egoiste i fanatike porast kulture naroda u celom dijapazonu - od prirodno naučnih istraživanja do sposobnosti čoveka da se divi muzici... A posle toga dolazi epoha gigantskih socijalnih potresa, praćenih neviđenim dotle razvojem nauke i povezanim sa tim najširim procesom intelektualizacije društva; epoha kada sivilo nije poslednju bitku, koja po surovosti vraća čovečanstvo u srednji vek, i sivilo gubi tu bitku i u društvu, slobodnom od klasnog ugnjetavanja, nestaje kao realna snaga, zauvek.

Rumata je posmatrao zamrli u pomrčini grad. Negde tamo, u smrdljivom sobičku, skupivši se na jednom ležaju, goreo je u groznici unakaženi otac Tara, a brat Nanin je sedeo kraj njega za naherenim stočićem, pijan, veseo i besan, i završavao svoj 'Traktat o glasinama', sa uživanjem maskirajući birokratskim pasusima svoj podsmeh nad sivim životom. Negde tamo je slepo lutao u pustim raskošnim odajama Gur Literata, sa užasom osećajući kako bez obzira na sve, iz dubine njegove rastrzane, izgažene duše nastaju pod pritiskom nečeg nepoznatog i probijaju se u svest jarki svetovi, puni predivnih ljudi i potresnih osećanja. I negde tamo je bog zna kako prekraćivao noć potučen, oboren na kolena doktor Budah, proganjan, ali ipak živ... Braćo moja, pomislio je Rumata. Vaš sam, mi smo put vaše puti! Najednom je snažno osetio, da on nije nikakav bog, što u dlanovima čuva iskrice razuma, već brat, koji pomaže

bratu, sin koji spasava oca. "Ubiću don Rebu." ... "Zašto?" ... "On ubija moju braću." ... "On ne zna šta radi." ... "On ubija budućnost." ... "On nije kriv, on je dete svoga doba." ... "To jest, hoćeš da kažeš da ne zna da je kriv? Ali zar je malo stvari koje on ne zna? Ja znam da je on kriv." ... "A šta ćeš uraditi sa ocem Cupikom? Otac Cupik bi dao mnogo što šta, kada bi neko ubio don Rebu. Ćutiš? Mnoge bi tada morao da ubiješ, zar ne?" ... "Ne znam, možda i mnoge. Jednog za drugim. Sve one, koji dignu ruku na budućnost." ... "To se već dešavalo. Trovali su otrovom, bacali bombe koje su sami pravili. I ništa se nije menjalo." ... "Ne, ipak se menjalo. Na taj način je stvarana strategija revolucije." ... "Ti ne moraš da stvaraš strategiju revolucije. Ti jednostavno hoćeš da ubiješ." ... "Da, hoću." ... "A umeš li to?" ... "Juče sam ubio dona Okanu. Znao sam da je ubijam još onda, kada sam krenuo kod nje sa perom za uvetom. I žalim samo što sam je ubio a da od toga nema nikakve koristi. Tako da su me takoreći već naučili da ubijam." ... "A to je loše. To je opasno. Sećaš li se Sergeja Kožina? A Džordža Lenija? A Sabine Kriger?" Rumata je prešao dlanom po oznojenom čelu. Eto tako, misliš, misliš, razmišljaš - i na kraju izmisliš barut...

Skočio je i širom otvorio prozor. Skupine plamičaka u mračnom gradu počele su da se pokreću, rasule se i krenule u lancu, pojavljujući se i nestajući među nevidljivim zgradama. Nekakav zvuk se pojavio nad gradom - udaljeno, više glasno urlanje. Planula su dva požara i ozarila susedne krovove. Nešto je počelo da plamti u luci. Događaji su počeli da se odvijaju. Kroz nekoliko časova biće jasno šta označava savez sivih i noćnih armija, neprirodan savez trgovaca i bandita sa velikog puta, biće jasno šta to želi don Reba i kakvu je novu provokaciju smislio. Ili, govoreći jednostavnije: saznaće se koga to danas kolju. Najverovatnije je da je otpočela noć dugih noževa, pokolj sivog rukovodstva ko je je suviše diglo nos, barona koji se nalaze u gradu a takođe i najnezgodnijih aristokrata. Šta li sada radi Pampa, pomislio je. Samo da ne spava - odbraniće se već, on nekako...

Nije uspeo da dovrši misao. O vrata su sa pomamnim povicima: "Otvorite! Dežurni, otvorite!" počeli da lupaju pesnicama. Rumata je otvorio rezu. U prostoriju je uleteo poluobučeni, modar od straha čovek, uhvatio Rumatu za okovratnik košulje i počeo da vuče,

drhteći:

"Gde je princ? Budah je otrovao kralja! Irukanski špijuni su digli ustanak u gradu! Spasavajte princa!"

To je bio ministar dvora, čovek glup i krajnje odan. Odgurnuvši Rumatu, on je pojurio u prinčevu spavaću sobu. Počele su da ciče žene. A kroz vrata su već nadirali, isturivši napred zarđale halabarde, jurišnici u sivim košuljama, oznojenih njuški. Rumata je izvukao mačeve.

"Nazad!" rekao je hladno.

Iza njegovih leđa, iz spavaće sobe začuo se kratak, prigušeni vapaj. Loše stoje stvari, pomislio je Rumata. Ništa ne shvatam. Odskočio je u ugao i zagradio se stolom. Jurišnici su, teško dašćući, ispunili sobu. Nakupilo ih se jedno petnaestak. Napred se progurao poručnik u sivoj, tesnoj uniformi, sa mačem u ruci.

"Don Rumata?" upitao je, gubeći dah. "Uhapšeni ste. Predajte mi svoje mačeve."

Rumata se uvređeno nasmejao.

"Uzmite ih", rekao je, bacajući pogled na prozor.

"Uhvatiti ga!" dreknuo je oficir.

Petnaest uhranjenih trutova sa sekirama - to i nije baš previše za čoveka koji vlada veštinama borbe, pogotovu još ako se uzme u obzir da će se za njih ovde znati tek za tri stoleća. Gomila je naletela i odbila se nazad. Na podu je ostalo nekoliko sekira, dva jurišnika su se zgrčila i, oprezno pritiskajući na želuce uganute ruke, povukli se u zadnje redove. Rumata je u potpunosti vladao kružnom odbranom, kada se pred napadačima kao svetlucava zavesa počeo da vrti čelik i kada se činilo da je nemoguće probiti se kroz tu zavesu. Jurišnici su se, teško dašćući, neodlučno zgledali. Zaudarali su na pivo i beli luk. Rumata je odmakao sto i oprezno prišao prozoru. Neko iz zadnjih redova je bacio nož, ali je promašio. Rumata se ponovo nasmejao, stavio nogu na ragastov i rekao:

"Ako pokušate još jednom - ruke ću početi da vam sečem. Poznajete me dobro."

Poznavali su ga. Jako su ga dobro poznavali, i nijedan od njih se nije ni pomerio sa mesta, bez obzira na psovke i naredbe oficira, koji se, uzgred budi rečeno, takođe držao jako oprezno. Rumata je stao na ragastov, nastavljajući i dalje da preti mačevima, i tog istog časa ga

je iz pomrčine, iz dvorišta, udarilo u leđa teško kolje. Udarac je bio strašan. On nije probio metalnoplastičnu košulju, ali je oborio Rumatu sa ragastova i bacio ga na pod. Mačeve Rumata nije ispustio, ali koristi od njih više nije bilo. Gomila se odmah sručila na njega. Svi zajedno su bili teški sigurno više od jedne tone, ali su smetali jedan drugome i njemu je ipak pošlo za rukom da stane na noge. Udario je pesnicom nečije mokre usne, neko je kao zec počeo da mu pišti pod rukom, a on je udarao i udarao laktovima, pesnicama, ramenima (odavno se nije osećao tako slobodno), ali nije mogao da ih smakne sa sebe. Na jedvite je jade, vukući za sobom gomilu tela, prišao vratima, usput se saginjući i odbacujući jurišnike koji su se hvatali za njega. Posle je osetio jak udarac u rame i pao je na leđa, dok su se pod njim koprcali prignječeni, ponovo je ustao, nanoseći kratke, ali jake udarce, od kojih su jurišnici, razmahujući rukama i nogama, teško udarali o zidove, već se videlo pred njim unakaženo od straha lice poručnika, koji je ispred sebe ispružio ispražnjeni samostrel, ali su se upravo tog časa vrata otvorila, i u susret su mu krenule nove oznojene njuške. Nabacili su mrežu na njega, stegli konopce na nogama i oborili ga na pod. Odmah je prestao da se brani, čuvajući snagu. Jedno vreme su ga udarali čizmama - usredsređeno, ćutke, uživajući pri tome. Posle su ga dograbili za noge i povukli. Dok su ga vukli pored otvorenih vrata spavaće sobe, uspeo je da vidi ministra dvora, prikovanog za zid kopljem, i gomilu okrvavljenih čaršava na postelji. "Pa ovo je prevrat!" pomislio je. "Jadno dete..." Povukli su ga niz stepenice, i tada je izgubio svest.

7.

Ležao je na brežuljku prekrivenim travom i posmatrao oblake, koji su plovili po dubokom, plavom nebu. Osećao se divno i mirno, ali na susednom brežuljku se nalazio jezivi bol. On je bio van njega a istovremeno i u njemu, naročito u desnom boku i potiljku. Neko je dreknuo: "Je li crkao, šta li? Glave ću vam poskidati!" I tada se sa neba sručila masa ledene vode. Odista je ležao na leđima i gledao u nebo, samo ne na brežuljku već u bari i nebo nije bilo sivo, već olovno crno, obasjano nečim crvenim. "Ništa", rekao je drugi glas. "Živ je, očima koluta." To sam ja živ pomislio je. To oni o meni. To ja kolutam očima. Ali, zašto se to podsmevaju? Jesu li to možda odlučili da govore ljudski? Pored njega je neko počeo da se meškolji teško počeo da šljapka po vodi. Na nebu se pojavila silueta glave u špicastoj kapi.

"No, blagorodni done, hoćete li sami krenuti, ili da vas vučemo?"

"Odvežite mi noge", ljutito je rekao Rumata, osećajući oštar bol u razbijenim usnama. Prešao je jezikom po njima. No, i to su mi usne. Valjuške, a ne usne.

Neko je počeo da se muva oko njegovih nogu, bezobzirno ih vukući i cimajući. Oko njega su poluglasno vođeni razgovori.

"Dobro ste ga udesili..."

"Nego šta, samo što nije kidnuo... Začaran je, strele se od njega odbijaju..."

"Znao sam jednog takvog, možeš i sekirom da ga tučeš, ništa mu nije."

"To je sigurno bila nekakva seljačina..."

"No, seljačina..."

"U tome i jeste stvar. A ovaj je blagorodne krvi."

"Majka te ubila!... Ala ste čvorove zavezali, ne možeš da se snađeš... Dajte svetlost ovamo."

"A ti to nožem."

"Joj, braćo, ne odvezujte ga. Ako ponovo počne da zamahuje na nas... Umalo mi glavu nije razmrskao."

"Dobro, neće valjda početi..."

"Vi, braćo, kako hoćete, a ja sam ga kopljem tukao odista. Pa tako sam i oklope probijao."

Zapovednički glas iz pomrčine je dreknuo:

"Hoćete li već jednom?"

Rumata je osetio da su mu noge slobodne, napeo se i seo. Nekoliko nabijenih, niskog rasta jurišnika ga je ćutke posmatralo kako se pretura po bari. Rumata je stegao vilice od stida i poniženja. Počeo je da pomera lopaticama. Ruke su mu bile vezane za leđima, i to tako, da čak nije shvatao gde su mu laktovi, a gde šake. Sakupio je svu snagu, trzajem ustao na noge i takoreći odmah izgubio svest od jezivog bola u boku. Jurišnici su počeli da se smeju.

"Ovaj sigurno neće pobeći", rekao je jedan.

"Da, neće, majka ga ubila..."

"Šta je done, nije slatko? a?"

"Dosta lupetanja", progovorio je iz pomrčine zapovednički glas.

"Dođite ovamo, don Rumata."

Rumata je krenuo prema glasu, osećajući kako se zanosi. Odnekud se pojavio čovek sa bakljom, krenuo ispred njega. Rumata je prepoznao mesto: to je bilo jedno od mnogobrojnih dvorišta ministarstva odbrane krune, negde kraj kraljevskih konjušnica. Brzo je shvatio - ako ga povedu nadesno, onda ga znači vode u Kulu, u mučilište. Ako ga povedu nalevo - onda ga znači vode u kancelariju. Protresao je glavom. Ništa, pomislio je. Kada sam živ, onda ćemo se još znači boriti. Skrenuli su ulevo. Neće znači odmah, pomislio je Rumata. Biće prvo istraga. Jeziva stvar. Ako je već stvar stigla i do istrage, za šta onda mogu da me optuže? Čini mi se da je jasno. Pozivanje trovača Budaha, trovanje kralja, zavera protiv krune... Lako je moguće čak i ubistvo princa. I, razume se, špijunaža u korist Irukana, Soana, varvara, barona, Svetog Ordena i tako dalje i tako dalje... Odista je čudno kako sam uopšte i živ. Znači, još je nešto smislila ona bela gljiva.

"Ovamo", rekao je čovek zapovedničkim glasom.

Otvorio je niska vrata, i Rumata je, povivši se, ušao u ogromnu prostoriju osvetljenu tucetom baklji. Na sredini, na izlisanom tepihu sedeli su i ležali uvezani okrvavljeni ljudi. Neki od njih bili su već ili mrtvi, ili bez svesti. Gotovo svi su bili bos, u iscepanim spavaćicama. Duž zidova, nemarno se oslanjajući na sekire i

halebarde, stajali su jurišnici crvenih lica, svirepi i samozadovoljni - pobjednici. Pred njima se šetkao - sa rukama na leđima - oficir sa mačem, u sivoj uniformi jako umašćenog okovratnika. Rumatin saputnik, čovek u crnoj kabanici, prišao je oficiru i nešto mu šapnuo na uvo. Oficir je klimnuo glavom, sa interesovanjem pogledao Rumatu i nestao iza cvetnih zavesa na suprotnom kraju prostorije. Jurišnici su takođe sa interesovanjem posmatrali Rumatu. Jedan od njih, zrikav je rekao:

"A ovaj don ima dobar kamičak."

"Odličan kamen, nema šta", složio se drugi. "Za kralja bi mogao da bude. I obruč je od žeženog zlata."

"Sada smo mi sami kraljevi."

"Da mu ga smaknemo?"

"Pre-ki-nuti!" tiho je rekao čovek u crnoj kabanici. Jurišnici su ga, ništa ne shvatajući, pogledali:

"Ko nam se to još sada sručio na glavu?" rekao je zrikavi jurišnik.

Čovek sa kabanicom mu je, ne odgovarajući, okrenuo leđa, prišao Rumati i stao pored njega. Jurišnici su ga neprijateljski odmeravali od glave do nogu.

"Pa da to nije kojim slučajem pop?" rekao je jurišnik sa okom. "Ehej, pope, hoćeš li u čelo?"

Jurišnici su počeli da se klibere. Zrikavi jurišnik je pljunuo na dlan, prebacujući sekiru iz ruke u ruku i krenuo prema Rumati. Oh, ala ću mu dati sada, pomislio je Rumata, lagano povlačeći unazad desnu nogu.

"Koga sam uvek mlatio", nastavio je jurišnik, zaustavljajući se pred njim i razgledajući čoveka u crnom, "to su bili neki popovi, razni tamo knjigočatci i majstori. Dešavalo se recimo..."

Čovek u kabanici je digao ruku dlanom nagore. Nešto je zazviždalo pod tavanicom. Ž-ž-ž! Zrikavi jurišnik je ispustio sekiru i preturio se na leđa. Iz sredine čela mu je virila kratka strela sa gustim perima iz samostrela. Zavladao je tišina. Jurišnici su se povukli, bacajući poglede prema tavanici. Čovek u kabanici je spustio ruku i naredio:

" Skloniti crkotinu, brzo!"

Nekoliko jurišnika je potrčalo, dograbilo ubijenog za noge i povuklo ga odatle. Iza zaves se pojavio oficir mahnuo im rukom da priđu.

"Hajdemo, don Rumata", rekao je čovek u kabanici.

Rumata je krenuo prema zavesi, zaobilazeći gomilu zarobljenika. Ništa ne shvatam, razmišljao je. Iza zavese, u pomrčini neko ga je dohvatio, pretresao, smakao sa opasača prazne kanije i gurnuo na svetlost.

Rumata je odmah shvatio gde se našao. To je bio dobro mu poznati kabinet don Rebe u ljubičatim odajama, Don Reba je sedeo na istom mestu i u istovetnoj pozi, napeto se ispravivši, stavivši laktove na sto sa prepletenim prstima. A starac pati od šuljeva, najednom je sa sažaljenjem pomislio Rumata. Sa desne strane od don Rebe sedeo je otac Cupik, važan, usredsređen, stegnutih usana, a sa leve - dobroćudno nasmejan debeljko sa našivcima kapetana na sivom mundiru. U kabinetu nije bilo više nikoga. Kada je Rumata ušao, don Reba je tiho i nežno rekao:

"A evo, prijatelji, i blagorodnog don Rumate."

Otac Cupik se sa potcenjivanjem iscerio, a debeljko je dobroćudno klimnuo glavom.

"Naš stari, i veoma principijelan neprijatelj", rekao je don Reba.

"Kada je neprijatelj - obesite ga", promuklo je rekao otac Cupik.

"A kakvo je vaše mišljenje, brate Aba?" upitao je don Reba, blagonaklono se okrenuvši debeljku.

"Znate li... Ja čak nekako..." Brat Aba se zbunjeno nekako dečački osmehnuo, raširivši kratke ručice. "Nekako mi je, znate li, svejedno. Ali, možda ga ipak ne treba vešati?.. Možda ga treba spaliti, šta mislite don Reba?"

"Da, u pravu ste", zamišljeno je rekao don Reba.

"Shvatate li", nastavio je brat Aba, ljubazno se smeškajući Rumati, "veša se šljam, sitna riba... A mi kod naroda moramo da sačuvamo poštovanje prema klasama. Ipak ste vi potomak drevnog roda, istaknuti irukanski špijun... Irukanski, čini mi se, i ne grešim valjda?" Uzeo je sa stola list papira i blizoruko se zagledao u njega. "Ah, uz to još i soanski... Tim pre!"

"Ako treba da se spali, onda neka se spali", složio se otac Cupik.

"Dobro", rekao je don Reba. "Dogovorili smo se. Spaliti."

"Uostalom, čini mi se da bi don Rumata mogao da olakša svoju sudbinu. Da li me shvatate, don Reba?"

"Ne baš sasvim moram da priznam..."

"Imovina! Moj blagorodni done, imovina! Rumata - to je fantastično

bogat rod!"

"U pravu ste, kao i uvek", rekao je don Reba. Otac Cupik je zevnuo, prikrivši usta rukom, i bacio krišom pogled na teške draperije sa desne strane od stola.

"Pa šta, da počnemo onda po svim propisima", sa uzdahom je rekao don Reba.

Otac Cupik je još gledao prema draperijama. Bilo je očigledno da je nešto čekao i videlo se da se uopšte nije interesovao za saslušanje. U čemu li je suština ove komedije? - razmišljao je Rumata. Šta sve ovo znači?

"No, dragi moj blagorodni done", rekao je don Reba, obraćajući se Rumati, "bilo bi odista jako interesantno čuti vaše odgovore na neka pitanja koja nas jako interesuju."

"Odvežite mi ruke", rekao je Rumata.

Otac Cupik se trgao i sumnjičavo počeo da žvaće nešto praznim ustima. Brat Aba je brzo odmahnuo glavom.

"A?" rekao je don Reba i pogledao prvo brata Abu, a posle oca Cupika. "Shvatam vas, dragi moji. Ali, uzimajući u obzir određene okolnosti, koje don Rumata verovatno shvata..." Bacio je pogled na čitav niz otvora pod tavanicom. "Odvežite mu ruke", rekao je, ne dižući glas.

Neko je nečujno prišao sa leđa. Rumata je osetio kako su mu nečiji, čudnovati meki, vešti prsti dotakli ruke, začula se škripa presecanih konopaca. Brat Aba je sa neočekivanom, za njegovu korpulenciju, spretnošću izvukao ispod stola ogroman borbeni samostrel i stavio ga ispred sebe na papire. Ruke Rumate su se, kao bičevi, sručile kraj tela. Gotovo da ih nije ni osećao.

"No, da počnemo", bodro je rekao don Reba. "Vaše ime, rod, zvanje?"

"Rumata, iz roda Rumata Estorskih. Blagorodni plemić od dvadeset i drugog kolena unazad."

Rumata se osvrnuo, seo na sofu i počeo da masira zglavke šaka. Brat Aba ga je, uzbuđeno sopćući, uzeo na nišan svojim samostrelom.

"Vaš otac?"

"Moj blagorodni otac bio je imperatorski savetnik, odani sluga i lični prijatelj imperatora."

"Da li je živ?"

"Umro je."

"Odavno?"

"Pre jedanaest godina."

"Koliko vam je godina?"

Rumata nije uspeo da odgovori. Iza ljubičaste draperije začuo je nekakav šum, brat Aba se nezadovoljno osvrnuo. Otac Cupik, je, zloslutno se smeškajući, lagano ustao.

"No, to je sve, dragi moji!" rekao je veselo i zburado istovremeno.

Iza draperija su iskočila tri čoveka, koje Rumata nikako nije očekivao ovde da vidi. Otac Cupik prema svemu, takođe. To su bili grdosijemonasi u crnim mantijama sa kapuljačama navučenim na oči. Oni su brzo i nečujno pritrčali ocu Cupiku i uzeli ga za laktove.

"A... na..." promrmljao je otac Cupik. Lice mu je namah prekrilo samrtno bledilo. Nema sumnje, očekivao je nešto sasvim drugo.

"Šta vi mislite, brate Aba?" mirno je upitao don Reba, naginjući se prema debeljku.

"No, razume se!" odlučno je odgovorio ovaj. "Razume se!"

Don Reba je načinio slab pokret rukom. Monasi su digli oca Cupika i isto tako nečujno koračajući, odneli ga kroz draperije. Rumata se gadljivo namrštiio. Brat Aba je protrljao meke šake i bodro rekao:

"Sve se odlično završilo, šta vi mislite, don Reba?"

"Da, nije loše", složio se don Reba. "Ali, da nastavimo. No, koliko vam je godina, don Rumata?"

"Trideset i pet."

"Kada ste stigli u Arkanar?"

"Pre pet godina."

"Odakle?"

"Pre toga sam živeo u Estoru, u svom zamku."

"A kakav je bio cilj tog vašeg dolaska?"

"Okolnosti su me naterale da napustim Estor. Tražio sam prestonicu, koja bi po svom sjaju mogla da se uporedi sa prestonicom metropole."

Osetio je kako su ruke konačno počele da mu gore. Rumata je strpljivo i uporno nastavio da masira otekne zglavke.

"A, kakve su to bile okolnosti?" upitao je don Reba.

"Ubio sam u dvoboju člana carske porodice."

"Tako znači? A koga to?"

"Mladog vojvodu Ekinu."

"Zašto ste se tukli?"

"Žena", kratko je odgovorio Rumata.

Stekao je utisak da sva ta pitanja apsolutno ništa ne znače. Da je to ista takva igra, kao i diskusija o načinu pogubljenja. Sva trojica nešto očekuju. Ja čekam da mi se ruke povrate. Brat Aba - budala - čeka kada će mu se na kolena sručiti zlato iz blagajne dona Rumate. Don Reba takođe nešto čeka... Ali monasi, monasi! Odakle u dvoru manasi? Pa uz sve to još tako vešti, borbeni momci?

"Ime žene?"

No, i to su mi pitanja, pomislio je Rumata. Gluplja je odista nemoguće i smisliti. Pokušaću da ih malo razdrmam...

"Dona Rita", odgovorio je.

"Nisam očekivao da ćete odgovoriti. Zahvaljujem vam se."

"Na usluzi."

Don Reba se poklonio.

"Da li ste imali prilike da budete u Irukanu?"

"Ne."

"Jeste li sigurni u to?"

"Vi takođe."

"Mi hoćemo istinu!" poučno je rekao don Reba.

Brat Aba je klimnuo glavom. "Istinu i samo istinu!"

"Aha", rekao je Rumata. "A meni se učinilo..." Zaćutao je.

"Šta vam se to učinilo?"

"Učinilo mi se da hoćete da prigrabite moju naslednu imovinu. Odista, ne mogu da zamislim, don Reba, na koji to način imate nameru da dođete do nje?"

"A poklon? A poklon?" povikao je brat Aba.

Rumata se nasmejao što je mogao drskije.

"Ti si budala, brate Aba, ili kako se već ono zvaše... Odmah se vidi da si trgovac. Zar ne znaš da majorat ne može biti predat u tuđe ruke?"

Videlo se da se brat Aba užasno razbesneo, ali se ipak uzdržavao.

"Ne biste smeli da razgovarate takvim tonom", meko je rekao don Reba.

"Hoćete istinu?" pobunio se Rumata. "Evo vam istine, najčistije istine

i samo istine: brat Aba je - budala i trgovac."

Ali, brat Aba je uspeo da se savlada.

"Čini mi se da smo se udaljili od predmeta našeg razgovora", rekao je smeškajući se. "Šta vi mislite, don Reba?"

"U pravu ste, kao i uvek", rekao je don Reba. "Blagorodni done, a da li ste ikada bili u Soanu?"

"Bio sam u Soanu."

"Zašto?"

"Da posetim Akademiju nauka."

"Čudnovati cilj za mladog čoveka vašeg položaja."

"To je moj kapric."

"A da li poznajete generalnog sudiju Soana, don Kondora?"

Rumata je postao oprezan.

"To je stari prijatelj naše porodice."

"Blagorodan čovek, zar ne?"

"Ličnost dostojna poštovanja."

"A da li znate da je don Kondor učesnik zavere protiv njegovog veličanstva?"

Rumata je digao glavu.

"Zapamtite jednom za uvek, don Reba", rekao je visokomerno. "Za nas, staro plemstvo metropole, svi ti Soani i Irukani, pa i Arkanar, bili su, a uvek će i ostati vazali imperatorske krune." Prebacio je nogu preko noge i okrenuo se.

Don Reba ga je zamišljeno posmatrao.

"Bogati ste?"

"Mogao bi da kupim ceo Arkanar, ali me pomijare ne interesuju..."

Don Reba je uzdahnuo.

"Srce će mi prepući od tuge", rekao je. "Preseći tako slavno stablo tako čuvenoga roda! Bio bi to pravi zločin da ga ne diktiraju državne potrebe."

"Manje mislite na državu", rekao je Rumata, "a više na sopstvenu kožu."

"U pravu ste", rekao je don Reba i lupio prstom o prst.

Rumata je brzo napeo i ponovo opustio mišiće. Prema svemu, telo mu je počelo da radi. Iza draperija su ponovo iskočila tri monaha. Sa istom neulovljivom brzinom i veštinom, koji su svedočili o ogromnom iskustvu, oni su opkolili brata Abu, koji se još umilno smeškao,

dograbili ga i zavrnuili mu ruke za leđa.

"Joj-jej-jej-jej!..." počeo je da urla brat Aba. Debelo lice mu se iskrivilo od bola.

"Brže, brže, ne gnjavite!" sa gađenjem je rekao don Reba.

Debeljko se besno opirao, dok su ga vukli iza draperija. Čulo se kako urla i pišti, a posle je najednom zaurlao jezivim glasom koji je bilo nemoguće prepoznati, i odmah se smirio. Don Reba je ustao i oprezno ispraznio samostrel. Rumata ga je zapanjeno posmatrao.

Don Reba se šetkao po prostoriji, zamišljeno češkajući leđa strelom iz samostrela. "Dobro, dobro", mrmljao je gotovo nežno. "Odlično!..." Kao da je bio zaboravio na Rumatu. Koraci su mu postajali sve brži, usput je mahao strelom, kao dirigentskom palicom. Posle se najednom naglo zaustavio ispred stola, odbacio strelu, oprezno seo i rekao, smeškajući se čitavim licem:

"Kako sam ih samo, a?... Niko nije ni 'a' rekao!... Kod vas, čini mi se, ne bi mogli baš tako..."

Rumata je ćutao.

"Da-a..." otegao je don Reba oduševljeno. "Odlično! No pa šta, sada bismo mogli da porazgovaramo, don Rumata... A možda vi i niste don Rumata? A možda čak niste ni don? A?..."

Rumata je oćutao, posmatrajući ga sa interesovanjem. Bled, sa crvenim žilicama na nosu, drhti od uzbuđenja, želi, i to užasno želi da poviče, lupkajući dlanom o dlan: "A ja znam! A ja znam!" A ništa ti u stvari ne znaš, kućkin sine. A ako jednom i saznaš, jednostavno nećeš poverovati. No, govori, govori, slušam te.

"Slušam vas", rekao je.

"Vi niste don Rumata", rekao je don Reba. "Vi ste samozvanac." Strogo je posmatrao Rumatu. "Rumata Estorski je umro pre pet godina i sahranjen je u porodičnoj grobnici svoga roda. I sveci su već odavno smirili njegovu buntovnu, i da budemo otvoreni, ne baš previše čistu dušu. No, kako ćemo, hoćete li sami da priznate, ili da vam pomognem?"

"Sam ću priznati", rekao je Rumata. "Zovem se Rumata Estorski i nisam navikao da se sumnja u moje reči."

Da pokušam da te malo razljutim, pomislio je. Bok me boli, a inače bih te dobro povukao za nos.

"Vidim da ćemo morati da nastavimo razgovor na drugom mestu",

zloslutno je rekao don Reba.

Sa licem su mu se dešavale najčudnovatije promene. Nestao je prijatan osmejak, usne su mu se stegle u pravu liniju. Čudnovato i jezivo je počela da mu se pomera koža na čelu. Da, pomislio je Rumata, takvog čoveka odista možeš i da se preplašiš.

"Vi odista patite od šuljeva?" upitao ga je sa saučešćem u glasu.

U očima don Rebe je promaklo nešto, ali izraz lica mu se nije promenio. Napravio se kao da pitanje nije čuo.

"Loše ste iskoristili Budaha", rekao je Rumata. "On je odličan stručnjak. Bio je..." dodao je značajno.

U bezbrojnim očima je ponovo nešto promaklo. Aha, pomislio je Rumata, Budah je znači još živ... Smestio se udobnije i obuhvatio rukama koleno.

"Znači, odbijate da priznate?" rekao je don Reba.

"A šta to?"

"To da ste samozvanac."

"Poštovani Reba", rekao je Rumata poučno, "takve se stvari dokazuju. Jer, vi me vređate!"

Lice don Rebe postalo je sladunjavo.

"Dragi moj don Rumata", rekao je. "Izvinite, za sada ću još da vas nazivam tim imenom. No, eto, ja obično nikada i ništa ne dokazujem. Dokazuju tamo, u Veseloj Kuli. I za to imamiskusne, dobro plaćene stručnjake, koji pomoću vodenice za meso svetoga Mike, cipela gospoda boga, rukavica velikomučenice Pate ili recimo stolice... ehe, izvinite, fotelje Toca-Osvajača, mogu da dokažu šta god žele. Da bog postoji, i da boga nema. Da ljudi koračaju rukama i da ljudi stoje na boku. Da li me shvatate? Vi to možda i ne znate, ali postoji čitava nauka o dobijanju dokaza. Prosudite i sami: zašto da vam dokazujem ono, što i sam znam? I, uz sve to, ništa vam se neće desiti ako priznate..."

"Meni ne", rekao je Rumata. "Ali vama može da se desi."

Don Reba je jedno vreme razmišljao.

"Dobro", rekao je. "Očigledno je da ću ipak morati da otpočnem ja. Dajte da pogledamo gde je sve i u čemu je bio zapažen don Rumata Astorski za pet godina svog zagrobnog života u Arkanarskoj kraljevini. A posle ćete mi objasniti smisao svega toga. Slažete li se?"

"Ne bih želeo da dajem obećanja koja ne mogu da ispunim", rekao je Rumata, "ali vas slušam sa interesovanjem."

Don Reba je, počevši da pretura po svom pisaćem stolu, izvukao odatle list punijeg papira i, podigavši veđe, bacio pogled na njega.

"Neka vam je znano", počeo je on, prijateljski se češkajući, "neka vam je znano, da sam ja, ministar odbrane arkanarske krune, preduzeo akcije protiv takozvanih knjigočataca, učenih i drugih nekorisnih i štetnih po državu ljudi. Te moje akcije naišle su na čudnovatu kontraakciju. Dok mi je sav narod koji je listom, jednim porivom, kralju, a takođe arkanarskim tradicijama odan, pomogao: predavao one koji su se prikrili, sam presuđivao, ukazivao na sumnjive, koji su umakli mojoj pažnji - u to isto doba je neko nepoznati, ali veoma energičan pri tome, krao ispred našeg nosa i prebacivao van granica naše kraljevine, najteže, najopasnije i najodvratnije zločince. Tako su nam umakli: bezbožni astrolog Bagir Kisenski; zločinac-alhemičar Sinda, koji je povezan, kako je to dokazano, sa nečistom silom i irukanskim vlastima; odvratan pamfletista Curen koji remeti mir, kao i niz drugih, nižih rangom od njega, zločinaca. Negde je nestao poludeli čarobnjak i mehaničar Kabani. Neko je utrošio čitavu gomilu zlata, da bi onemogućio gnev narodni u odnosu na bogomrske špijune i trovače, bivše glavne lekare njegovog veličanstva. Neko je, pri odista fantastičnim okolnostima, koje nas teraju da se ponovo prisetimo neprijatelja roda ljudskog, oslobodio iz zatvora čudovišnog razvratnika i trovača narodnih duša, atamana seljačke pobune Aratu Grbatog..." Don Reba se zaustavio i, pokrećući kožu na čelu, značajno pogledao Rumatu. Rumata se, podigavši glavu prema tavanici, maštalački osmehnuo. Aratu Grbatog je oteo on, doletevši po njega helikopterom. Na čuvare je to ostavilo fantastičan utisak. Na Aratu, uzgred budi rečeno takođe. A ipak sam junačina, pomislio je. Dobro sam radio.

"Da znate i to", nastavio je don Reba, "da se spomenuti ataman Arata sada nalazi na čelu pobunjenika u istočnim oblastima metropole, obilno pri tome prolivajući blagorodnu krv i ne osećajući nestašicu ni u novcu, ni u oružju."

"Verujem", rekao je Rumata. "Odmah mi se učinilo da je odlučan čovek."

"Znači, priznajete?" istog časa ga je upitao don Reba.

"Šta to?" začudio se Rumata.

Jedno vreme su gledali jedan drugome u oči.

"Nastavljam", rekao je don Reba. "Za spasavanje tih razvratnika vi ste, don Rumata, po mojim skromnim i nepotpunim proračunima, potrošili najmanje tri puda zlata. Ne govorim o tome, da ste se pri tome zaveć oskrnavili družeći se sa nečistom silom. Ne govorim takođe ni o tome, da za sve vreme vašeg boravka u granicama Arkanarske države niste dobili iz svojih estorskih poseda nijednu bakarušu, a i zašto bi? Zašto snabdevati novcem pokojnika, pa makar i najrođenijeg? Ali, to vaše zlato!"

Otvorio je kutiju, koja se nalazila pod papirima na stolu i izvukao iz nje pregršt zlatnika koji su bili sa profilom Paca Šestog.

"Već bi i samo ovo zlato bilo dovoljno da vas spalimo na lomači!" zavapio je. "To je đavolsko zlato! Ljudske ruke nisu u stanju da proizvedu metal takve čistoće!"

Bušio je Rumatu pogledom. Da, velikodušno je pomislio Rumata, tu je on odista jak. Na to odista nismo ni mislili. I, mora se priznati, to je on prvi primetio. To treba uzeti u obzir... Reba se najednom ponovo pokunjió. U njegovom glasu su se čule očinske note pune saučešća:

"I sve u svemu, vi se ponašate dosta neoprezno, don Rumata. Stalno sam se brinuo za vas... Kakav ste samo duelant, kakav kavgadžija! Sto dvadeset i šest dvoboja za pet godina! I nijedan mrtav... Na kraju krajeva, iz toga su mogli da se izvuku barem neki zaključci. Ja sam ih, barem izvukao. I ne samo ja. Ove noći na primer, brat Aba - o pokojnicima ne valja govoriti loše, ali to je bio odista jako surov čovek, jedva sam ga podnosio, moram to da priznam... No, eto, brat Aba je izdvojio za vaše hapšenje ne najveštije borce, već one najdeblje i najjače. I bio je u pravu. Nekoliko iščašenih ruku, nekoliko prignječenih vratova, izbijene zube, da ne računamo... i vi ste ovde! A niste mogli da ne znate da se borite za svoj život. Vi ste majstor. Vi ste, više nego sigurno najbolji mač imperije. Vi ste, u to nema sumnje, prodali dušu đavolu, jer čovek samo u paklu može da nauči te neverovatne, kao iz bajke, načine borbe. Ja sam čak spreman da dozvolim, da vam je ta veština bila data sa tim, da ne ubijate nikoga. Iako je teško pretpostaviti zašto bi đavolu bio potreban takav uslov. Ali, neka se u

tome snalaze naši skolastici..."

Prekinulo ga je skičanje praseta. Nezadovoljno je bacio pogled prema ljubičastim draperijama. Iza draperija su se tukli. Čuli su se tupi udarci, pištanje: "Pustite! Pustite!" i još nekakvi promukli glasovi, psovke, povici na nepoznatom narečju. Posle se draperija sa treskom prekinula i pala. U kabinet je uleteo i pao na kolena nekakav čovek, ćelav, okrvavljene brade, divlje iskolačenih očiju. Iza draperije su se pojavile ogromne šape, dograbile čoveka za noge i povukle ga nazad. Rumata ga je prepoznao: to je bio Raduh. Divlje je urlao:

"Prevarili su me!... Prevarili su me!... Pa to je bio otrov! I zašto samo?..."

Odvukli su ga u pomrčinu. Neko u crnom je brzo prihvatio i nanovo zakačio draperiju. U tišini koja je zavládala iza draperije začuli su se odvratni zvuci - neko je povraćao. Rumata je shvatio.

"Gde je Budah?" upitao je resko.

"Kao što vidite, desila mu se nezgoda", odgovorio je don Reba, ali se videlo da je zbunjen.

"Ne varajte me", rekao je Rumata. "Gde je Budah!"

"Ah, don Rumata", rekao je don Reba, odmahujući glavom. Odmah se oporavio. "Šta će vam Budah? Da nije kojim slučajem vaš rođak? Jer, vi ga nikada niste čak ni videli!"

"Slušajte me Reba", rekao je Rumata besno. "Ne šalim se! Ako se Budahu bilo šta desi, crćićete kao pas. Zadaviću vas."

"Nećete uspeti", brzo je rekao don Reba. Bio je bled.

"Budala ste, Reba. Vešt ste intrigant, ali još ništa ne shvatate. Nikada u životu se još niste prihvatili tako opasne igre kao što je ova. Čak i ne znate koliko je opasna."

Don Reba se skupio za stolom, oči su mu gorele kao ugljevlje. Karte su otvarane. Sada je odlučivano ko će biti gazda u igri. Rumata se napeo, spreman na skok. Nikakvo oružje - ni koplje, ni strela - ne ubija momentalno. Ta misao se jasno videla na fizionomiji don Rebe. Starac koji je patio od šuljeva hteo je da živi.

"No, šta vam je, odista", rekao je plačljivim glasom. "Posedeli smo, porazgovarali... Pa živ je vaš Budah, smirite se, živ je i zdrav. On će još i da me leči. Ne treba padati u vatru."

"Gde je Budah?"

"U Veseloj Kuli."

"Potreban mi je."

"Meni je takođe potreban, don Rumata."

"Slušajte Reba", rekao je Rumata, "ne ljutite me. I prestanite da se pretvarate. Vi me se bojite. I pravilno radite. Budah pripada meni, da li vam je jasno? Meni!"#

Sada su obojica stajali. Reba je bio strašan. Posiveo je usne su mu se grčevito tresle, nešto je mrmljao pljujući oko sebe.

"Balavče!" prosiktao je. "Ja se nikoga ne bojim! Ja sam taj, koji može da te zgazi kao pijavicu!"

Najednom se okrenuo i trgao goblen, koji mu je visio iza leđa. Pojavio se široki prozor.

"Gledaj!"

Rumata je prišao prozoru. On je gledao na trg pred dvorom. Već je počinjalo da sviće. U sivo nebo se dizao dim požara. Na trgu su ležali leševi. A u centru trga se crneo nepokretan kvadrat. Rumata se zagledao. To su bili konjanici, koji su stajali u nestvarno preciznom poretku, u dugačkim crnim kabanicama, u crnim kapuljačama, koje su im skrivale oči, sa crnim trouglastim štitovima na levoj ruci i sa dugačkim kopljima u desnicama.

"Mo-lim!" rekao je don Reba glasom koji je od zvanjao. Tresao se. "Smirena deca gospoda našega, konjica Svetog Ordena. Iskrkala se noćas u arkanarskoj luci da bi ugušila varvarsku pobunu noćnih bandita Vage Točka koji su se udružili sa trgovcima, koji su zaboravili šta su! Ustanak je ugušen. Sveti Orden vlada gradom i zemljom, od sada Arkanarskom oblašću Ordena..."

Rumata se nervozno počeošao po potiljku. To je već nešto pomislio je. Eto za koga su, znači, popločavali put nesrećni trgovci. To je odista prava provokacija! Don Reba je svečano iskezio zube.

"Mi se još ne poznajemo", nastavio je tim istim ulagivačkim glasom. "Dozvolite da vam se predstavim; namesnik Svetog Ordena u arkanarskoj oblasti, episkop i borbeni magistar rab božji Reba!"

A mogao sam da se setim, pomislio je Rumata. Tamo, gde vlada sivilo, na vlast uvek dolaze crni. Eh, istoričari, repom vas treba po glavi... Stavio je ruke na leđa i počeo da se njiše sa prstiju na petu.

"Sada sam premoren", rekao je gadljivo. "Hoću da spavam. Da se okupam u vreloj vodi i sperem sa sebe krv i bale vaših glavoseča. Sutra... ili tačnije, danas... recimo jedan sat posle izlaska sunca, doći

ću u vašu kancelariju. Naređenje za oslobođenje Budaha mora da me već čeka."

"Ima ih dvadeset hiljada!" povikao je don Reba, pokazujući prstom kroz prozor.

Rumata se namrgodio.

"Malo tiše, molim vas", rekao je. "I zapamtite, Reba: odlično znam da vi niste nikakav episkop. Vidim vas skroz. Običan ste izdajnik i nevešti, jeftini intrigant..." Don Reba je olizao usne, oči su mu postale nekako staklaste. Rumata je nastavio: "Nemilosrdan sam. Za svaku podlost učinjenu mene ili mojim prijateljima odgovaraćete mi lično. Uzmite u obzir da vas mrzim. Podnosiću vas, ali ćete morati da naučite da mi se na vreme sklanjate sa puta. Jeste li me shvatili?"

Don Reba je rekao brzo, sa osmehom i izrazom krivca:

"Želim samo jedno. Želim da budete uz mene, don Rumata. Ne mogu da vas ubijem. Ne znam zašto, ali ne mogu."

"Bojite me se", rekao je Rumata.

"Da, bojim vas se", složio se don Reba. "Možda ste čak i satana. Možda ste i sin boga. Ko to zna? A možda ste čovek iz moćnih prekomorskih zemalja: priča se da takve postoje... Čak i ne pokušavam da bacim pogled u bezdan, koji vas je izbacio na površinu. Vrti mi se u glavi, i osećam da padam u jeres. Ali, i ja mogu vas da ubijem. U bilo kom trenutku. Sada. Sutra. Juče Shvatate li to?"

"To me ne interesuje", rekao je Rumata.

"A šta onda? Šta vas interesuje?"

"Ništa me ne interesuje", rekao je Rumata. "Jednostavno se zabavljam. Nisam ni đavo, a nisam ni bog, ja sam kavaljer Rumata Estorski, koji je opterećen kapricima i predrasudama i koji je naviknut na slobodu u svakom smislu. Da li ste zapamtili?"

Don Reba se već bio osvestio. Obrisao je znoj maramicom i prijatno se osmehnuo.

"Cenim vašu upornost", rekao je. "Na kraju krajeva, vi takođe težite nekim idealima. I ja poštujem te ideale, iako ih ne shvatam. Drago mi je što smo se objasnili. Lako je moguće da ćete mi jednom izložiti svoje poglede, i nije isključeno da ćete me naterati da revidiram svoje stavove. Ljudi su skloni da prave greške. Možda grešim i težim pogrešnom cilju, radi koga ne bi vredelo raditi tako usrdno i

nekoristoljubivo, kao što to ja radim. Ja sam čovek širokih pogleda, i lako mogu da zamislim, da ću jednom raditi rame uz rame sa vama..."

"Videćemo", rekao je Rumata i krenuo ka vratima. No, pravi gmizavac! - pomislio je. I to mi je neki saradnik. Rame uz rame...

Grad je obuzeo neopisivi užas. Crvenkasto jutarnje sunce osvetljavalo je puste ulice, ruševine koje su se još dimile, odvaljene kapke, provaljena vrata. U prašini su se krvavo presijavali komadići stakla. Nebrojena jata vrana spustila su se na grad, kao na čisto polje. Na trgovima i raskrsnicama po dvojica i trojica stajali su konjanici u crnom i lagano su okretali u sedlima tela, gledajući kroz proreze u nabijenim na čelo kapuljačama. Sa stubova zabijenih u zemlju na brzu ruku, visila su na lancima ugljenisana tela nad ugašenim lomačama. Činilo se da u gradu nije ostalo ništa čitavo - samo vrane koje su graktale i zaposlene ubice u crnom.

Pola puta je Rumata prešao zatvorenih očiju. Gubio je dah, mučno ga je bolelo pretučeno telo. Jesu li to ili to nisu ljudi? Šta je u njima uopšte ljudsko? Jedne kolju direktno na ulicama, drugi sede po svojim domovima i pokorno čekaju da i oni dođu na red. I svaki misli: bilo koga drugoga, samo ne mene. Hladnokrvno zverstvo onih koji kolju, i hladnokrvna pokornost onih koji su klani. Hladnokrvnost - to je ono najstrašnije. Deset ljudi stoji, premrevši od užasa, i pokorno čeka, a jedan prilazi, odabira žrtvu i hladnokrvno je kolje. Duše tih ljudi pune su podlosti, i svaki čas pokornog iščekivanja ih zagađuje sve više i više. Evo, sada se u tim pritajenim domovima nevidljivo rađaju podlaci, doušnici, ubice, hiljade ljudi, obuzetih strahom za ceo život, nepoštedno će učiti strahu svoju decu i decu svoje dece. Ne mogu više, ponavljao je Rumata samome sebi. Još malo, pa ću poludeti i postati isti takav, još malo, i prestaću sasvim da shvatam zašto sam uopšte i došao ovamo... Potrebno je odležati, okrenuti se od svega toga, smiriti se...

"...Krajem godine vode - ta i ta godina po novom kalendaru - centrifugalni procesi u drevnoj Imperiji su postali jači. Iskoristivši to, Sveti Orden, koji je u suštini predstavljao interese najreakcionarnijih grupa feudalnog društva, koje su ne birajući sredstva težile da zaustave disipaciju..." A kako su zaudarali leševi koji su goreli na

stubovima, znate li to? A da li ste ikada videli голу ženu sa rasparanim želucom, kako leži u uličnoj prašini? A da li ste videli gradove, u kojima ljudi ćute i u kojima grakću samo vrane? Vi, dečaci i devojčice, koji se još niste ni rodili, pred školskim stereovizorom u školama Arkanarske Komunističke Republike?

Udario je grudima u nešto tvrdo i oštro. Pred njim se nalazio crni konjanik. Dugačko koplje sa širokim, pedantno zaoštrenim vrhom upereno u Rumatine grudi. Konjanik ga je ćutke gledao crnim prorezima u kapuljači. Ispod kapuljače su se videla samo usta sa tankim usnicama i malim podbradkom. Nešto treba uraditi, pomislio je Rumata. Samo, šta? Oboriti ga sa konja? Ne, konjanik je u međuvremenu lagano počeo da zamahuje kopljem da bi naneo udarac. Ah, da! .. Rumata je mlitavo digao levu ruku i zavrnuo na njoj rukav, pokazujući gvozdenu brazletu, koju je dobio kada je izlazio iz dvora. Konjanik se zagledao, digao koplje i odjahao. "U ime gospoda", rekao je muklo, sa stranim akcentom. "U ime njegovog", promrmljao je Rumata i krenuo dalje pored drugog konjanika, koji je pokušavao da dohvati kopljem vešto izrezbarenu drvenu figuru veselog đavolčića, koja se videla pod samim krovom zgrade. Iza poluodvaljenih kapaka na drugom spratu pomolilo se polumrtno od užasa debelo lice - prema svemu, jednog od trgovaca, koji su pre samo tri dana za kriglon piva oduševljeno urlali: "Ura don Reba!" sa uživanjem slušajući bat potkovanih čizama po ulicama. Eh, sivilo, sivilo... Rumata se okrenuo na drugu stranu.

A kako li je kod mene kući? - setio se najednom i ubrzao korak. Poslednji blok zgrada pred kućom je pretrčao. Kuća je bila ćitava. Na stepenicama su sedela dva monaha, sa smaknutim kapuljaćama izloživši suncu svoje loše izbrijane glave. Ugledavši ga, ustali su. "U ime gospoda", rekli su u horu. "U ime njegovog", odazvao se Rumata. "Šta vam je potrebno?" Monasi su se poklonili, sklopivši ruke na grudima. "Došli ste, i mi sada odlazimo", rekao je jedan od njih. Sišli su sa stepenica i lagano krenuli odatle, pogurivši se i zabivši ruke u rukave. Rumata je gledao za njima i setio se da je hiljadama puta video na ulicama te smirene figure u dugaćkim crnim mantijama. Samo se ranije za njima po prašini nisu vukle kanije teških maćeva. Propustili su ih, ah, kako su ih samo propustili! - pomislio je. Kakva je to odista bila zabava za blagorodne donove - prikaćiti se za nekog

usamljenog monaha i pričati jedan drugome, preko njegove glave pikantne priče. A ja sam, budala, pretvarajući se da sam pijan, išao za njima, smejao se što sam jače mogao i tako se radovao što Imperija nije obuzeta ako ničim drugim, a ono religioznim fanatizmom... A šta je tu moglo da se uradi? Da, šta je tu odista moglo da se uradi?

"Ko je to?" upitao je drhtavi glas.

"Otvori Muga, ja sam", rekao je Rumata tiho.

Zagrmele su reze, vrata su se odškrinula, i Rumata se provukao u hol. Ovde je sve bilo kao i obično, i Rumata je odahnuo sa olakšanjem. Stari, sedi Muga je, odmahujući glavom, sa uobičajenim poštovanjem pružio ruke da prihvati šlem i mačeve.

"Kako je Kira?" upitao je Rumata.

"Kira je gore."

"Odlično", rekao je Rumata, oslobadajući se opasača sa mačevima.

"A gde je Uno? Zašto me nije dočekao?"

Mugo je prihvatio mač.

"Uno je ubijen", rekao je mirno. "Leži u sobi za poslugu."

Rumata je zatvorio oči...

"Uno je ubijen..." ponovio je. "Ko ga je ubio?"

Ne sačekavši odgovor, otišao je u prostoriju za poslugu. Uno je ležao na stolu, pokriven do pojasa čaršavom, ruke su mu bile složene na grudima, oči širom otvorene, usta zgrčena. Potištene sluge su stajale oko stola i slušale kako monah u uglu nešto mrmlija. Kuvarica je jecala. Rumata je, ne spuštajući pogleda sa lica dečaka, počeo neposlušnim prstima da smiče prsluk.

"Gadovi..." rekao je. "Kakvi su to samo gadovi!"

Zanjihao se, prišao stolu, zagledao u mrtve oči, digao čaršav i odmah ga ponovo spustio.

"Da, prekasno je", rekao je. "Prekasno... Beznadežno... Ah, gadovi! Ko ga je ubio? Monasi?"

Okrenuo se prema monahu, jednim trzajem ga digao i nadneo mu se nad lice.

"Ko ga je ubio?" rekao je. "Vaši? Govori!"

"Nisu monasi", tiho je za njegovim leđima progovorio Muga. "Sivi vojnici..."

Rumata je još neko vreme gledao u mršavo lice monaha, u njegove

zenice, koje su se lagano širile. "U ime gospoda..." prodahtao je monah. Rumata ga je pustio, seo na klupu kraj Unovih nogu i zaplakao. Plakao je, prekrivši lice dlanovima i slušao monotoni glas Muge. Muga je pričao kako su posle druge straže počeli da lupaju na vrata u ime kralja i kako je Uno vikao da ih niko ne otvara, ali su ipak morali da ih otvore, jer su sivi pretili da će potpaliti kuću. Upali su u hol, pretukli i vezali sluge, a posle su počeli da se penju gore. Uno, koji je stajao kraj vrata koja su vodila u odaje, počeo je da puca iz samostrela. Imao ih je dva, i uspeo je da opali dva puta, ali je jednom promašio. Sivi su počeli da bacaju noževe, i Uno je pao. Povukli su ga nadole i počeli da gaze nogama i tuku sekirama, ali su tada u kuću ušli crni monasi. Ubili su dva siva, a ostale su razoružali, stavili im omče oko vrata i odvukli ih na ulicu.

Glas Muge je umukao, ali je Rumata još dugo sedeo, oslonivši se laktovima na sto kraj Unovih nogu. Posle je teško ustao, obrisao rukavom suze koje su mu se zadržale u bradi koja je narasla za dva dana, poljubio dečaka u ledeno čelo, i, jedva pokrećući noge, počeo da se penje uz stepenice.

Bio je polumrtav od umora i potresa. Na jedvite jade savladavši stepenice, prošao je kroz salon, stigao do postelje i stenjući sručio se na jastuke. Dotrčala je Kira. Bio je tako izmučen, da nije mogao čak ni da joj pomogne da ga svuče. Svukla mu je sa nogu visoke cipele, a onda je, plačući nad njegovim oteklim licem, smakla sa njega pocepani mundir, metaloplastičnu košulju i još malo poplakala nad njegovim pretučanim telom. Tek tada je osetio da je premoren. Kira ga je brisala sunderom zamočenim u sirće, a on je, ne otvarajući oči, šištao kroz stegnute usne i mrmljao: "A mogao sam da ga smaknem... Pored njega sam stajao. Sa dva prsta sam mogao da ga prignječim... zar je to život, Kira? Da otputujemo odavde... To je Eksperiment nada mnom, a ne nad njima." Nije čak ni zapažao da govori ruski. Kira ga je preplašeno posmatrala staklastim od suza očima i samo ga je ćutke ljubila u obraze. Posle ga je pokrila pohabanim ćebićima - Uno tako nije ni uspeo da kupi nova - i potrčala dole, da pripremi kuvano vino, a on je skliznuo sa kreveta i stenjući od bola koji ga je lomio, krenuo bosim nogama u kabinet, otvorio u stolu tajnu fijoku, počeo da pretura po apoteci, pronašao nekoliko tableta sporamina. Kada se Kira vratila sa posudom koja se

dimila na teškom srebrnom poslužavniku, ležao je na leđima i osećao kako bol prolazi, kako se buka u glavi smiruje i kako mu se telo ispunjava novom snagom i bodročću, Ispraznivši kotlić, počeo je da se oseća dobro, pozvao je Mugu i naredio mu da mu pripremi odelo.

"Ne idi, Rumata", rekla je Kira. "Ne idi. Ostani kod kuće."

"Moram, mala moja."

"Bojim se, ostani... Ubiće te."

"Šta ti je? I zašto bi me ubili? Oni me se boje." Ponovo je počela da plače. Plakala je tiho, bojažljivo, kao da se bojala da će se naljutiti. Rumata ju je posadio sebi na kolena i počeo da joj miluje kosu.

"Najstrašnije je već prošlo", rekao je. "A uz sve to, spremali smo se da odemo odavde..."

Smirila se, priljubivši se uz njega. Muga je, odmahujući glavom ravnodušno stajao kraj njih, držeći spremne gazdine pantalone sa zlatnim praporcima.

"Ali, prethodno ovde treba uraditi još mnogo stvari", nastavio je Rumata. "Noćas su mnogi ubeđeni. Potrebno je saznati ko je ostao živ, a ko je ubijen. I moram pomoći da se spasu oni, koje se oni spremaju da ubiju."

"A ko će tebi pomoći?"

"Srećan je onaj, ko misli na druge... A uz sve to, tebi i meni pomažu moćni ljudi."

"Ne mogu da mislim na druge", rekla je. "Vratio si se jedva živ. Vidim: tukli su te. Una su ubili. Šta su radili tvoji moćni prijatelji? Zašto ih nisu omeli da ubijaju? Ne verujem... Ne verujem..."

Pokušala je da se oslobodi, ali ju je on čvrsto držao.

"Šta da se radi", rekao je. "Ovoga puta su malo zakasnili. Ali, sada nas oni ponovo posmatraju i bde nad nama. Zašto mi danas ne veruješ? Jer, uvek si mi verovala. I sama si videla: vratio sam se jedva živ, a pogledaj me samo sada!..."

"Neću da te gledam", rekla je, krijući lice. "Ne želim ponovo da plačem."

"Ipak, pogledaj me! Nekoliko ogrebotina! Sitnice... Najstrašnije je za nama. Barem za tebe i mene. Ali, postoje divni, dobri ljudi, za koje ovaj užas još nije završen. I ja moram da im pomognem."

Duboko je uzdahnula, poljubila ga u vrat i tiho se oslobodila iz

njegovog zagrljaja.

"Dođi večeras", zamolila je. "Hoćeš li doći?"

"Svakako!" vrelo je obećao. "Doći ću rano i sigurno neću biti sam. Čekaj me na ručak."

Udaljila se, sela u fotelju i stavivši ruke na kolena, posmatrala kako se oblači. Rumata je, mrmljajući ruske reči navukao pantalone sa praporcima (Mugo je odmah čučnuo pokraj njega i počeo da kopča mnogobrojne pređice i dugmad), ponovo je preko čiste majice navukao blagoslovenu oklopnu košulju i, na kraju rekao sa vidnim očajanjem u glasu:

"Mala, shvati već jednom, shvati molim te, da moram da idem - šta da radim? Ne mogu da ne idem!"

Najednom je rekla zamišljeno:

"Ponekad ne mogu da shvatim zašto me ne tučeš."

Rumata, koji je upravo zakopčavao košulju sa raskošnom čipkom, najednom kao da se skamenio.

"To jest, kako to - zašto te ne tučem?" zbunjeno je upitao. "Zar tebe čovek može da tuče?"

"Ti nisi jednostavno dobar, divan čovek", nastavila je ne slušajući ga.

"Ti si uz sve to još i čudnovat. Kao da si pravi arhanđel... Kada si sa mnom, postajem hrabra. Sada sam, eto smela... Jednom ću te obavezno upitati za jednu stvar. Hoćeš li mi, ne sada, već kasnije, kada sve prođe - da li ćeš mi ispričati sve o sebi?"

Rumata je dugo ćutao. Muga mu je pružio narandžasti dugački prsluk, sa crvenim trakama. Rumata ga je sa gađenjem navukao i čvrsto se opojasio.

"Da" rekao je konačno. "Jednom ću ti ispričati sve o sebi, mala moja."

"Čekaću te", rekla je ozbiljno. "A sada idi, ne obraćaj više na mene pažnju."

Rumata joj je prišao, čvrsto poljubio u usta svojim ispucanim nateklim usnama, a posle je smakao sa ruke gvozdenu brazletu i pružio joj je.

"Stavi je na levu ruku", rekao je. "Danas u našu kuću više ne bi trebalo da dolaze, ali ako dođu - pokaži im ovo."

Gledala je za njim dok je odlazio i tačno je znao šta misli: "Znam, možda si đavo, a možda sin boga, ili čovek iz prekomorskih zemalja

iz bajki, ali bio ko bio - ako se ne vratiš, umreću." I zbog toga što je ćutala, bio joj je beskrajno zahvalan pošto mu je bilo jako teško da ode, činilo mu se - kao da se sa smaragdne sunčane obale bacao glavom u smrdljivu, ustajalu baru.

8.

Do kancelarije episkopa arkanarskog Rumata je krenuo kroz dvorišta. Prolazio je prikradajući se kroz tesne avlije probijajući se kroz veš koji se sušio, provlačio se kroz rupe u tarabama, ostavljajući na zarđalim ekserima raskošne trake i komade dragocениh soanskih čipki, četvoronoške je prelazio preko krompirišta. Ipak mu nije uspelo da umakne budnom oku crne vojske. Kada je promakao u krivu uličicu, koja je vodila ka gradskom đubrištu, sudario se sa dva mračna, podnapita monaha.

Rumata je pokušao da ih zaobiđe - monasi su izvukli mačeve i preprečili mu put. Rumata se prihvatio drški mačeva - monasi su zazviždali u prste, pozivajući pomoć. Rumata je počeo da se povlači prema prolazu, iz koga se maločas izvukao, ali mu je u susret najednom iskočio maleni, hitar čovečuljak neupadljivog lica. Zadevši Rumatu ramenom, pritrčao je monasima i nešto im rekao, posle čega su monasi, podvivši mantije nad debelim nogama u ljubičastim čarapama počeli da beže i nestali su iza kuća. Mali čovečuljak je, ne osvrćući se, krenuo za njima.

Jasno, pomislio je Rumata. Agent telohranitelj. Čak se i ne krije. Episkop arkanarski misli na sve. Interesantno, čega se on više boji - mene, ili se više boji za mene? Isprativši pogledom agenta krenuo je prema đubrištu. Đubrište je izlazilo na dvorište kancelarije bivšeg ministarstva odbrane krune, i kako se on nadao, tu kontrole nije bilo: Uličica je bila pusta. Ali, već su tiho škriputali kapci, lupkala vrata, čuo se plač bebe, neko se došaptavao. Iza naherene tarabe oprezno se pomolilo izmučeno, mršavo, pocrnelo od gari lice. Rumatu su posmatrale preplašene, upale u duplje oči.

"Oprostite blagorodni done, i izvinite što vas uznemiravam. Da li bi blagorodni don mogao da mi kaže šta se dešava u gradu? Ja sam kovač Kiku, po nadimku Hromi, trebalo bi da odem u kovačnicu, ali se bojim..."

"Ne idi", posavetovao ga je Rumata. "Monasi se ne šale. Kralja više nema, vlada don Reba, episkop Svetog Ordena. Tako da će ti biti bolje da sediš sa mirom."

Posle svake njegove reči kovač je brzo klimao glavom, oči su mu se punile tugom i očajanjem.

"Orden, znači..." mrmljao je. "Ah, đavo ga odneo... Izvinite, blagorodni done. Orden, znači... Jesu li to sivi, šta li?"

"Ne", rekao je Rumata, posmatrajući ga sa interesovanjem. "Sivi su potučeni. To su monasi."

"Gle, molim te!" rekao je kovač. "Sive su, znači takođe... Alal vera neka je Ordenu! Sive su pobili - to je već samo po sebi dobro. Ali, eto, što se tiče nas, blagorodni done, šta će sa nama biti, šta mislite? Hoćemo li se snaći? Pod Ordenom?"

"A zašto da ne?" rekao je Rumata. "Orden takođe mora da jede i pije. Snaći ćete se već nekako."

Kovač je živnuo.

"I ja smatram da ćemo se snaći. Sada je najvažnije - barem ja tako mislim - ne diraj, pa niko neće ni tebe dira ti, zar ne?"

Rumata je odmahnuo glavom.

"Ne", rekao je. "One koji su mirni, njih najpre i kolju."

"I to je takođe tačno", uzdahnuo je kovač. "Ali, gde čovek da se dene... Sam sam kao prst, i osam balavaca mi se za čakšire drži. Eh, majko moja mila, kada bi barem mog majstora preklali! On je sivi, bio je njihov oficir. Šta mislite, blagorodni done, da li su mogli da ga prekolju? Dužan sam mu pet zlatnika."

"Ne znam", rekao je don Rumata. "Lako je moguće da su ga i preklali. Bolje će biti, kovaču, da razmisliš o nečem drugom. Sam si kao prst, a takvih usamljenih prstiju kao što si ti u gradu ima jedno desetak hiljada."

"Pa?" upitao je kovač.

"No, razmišljaj", ljutito je rekao Rumata i krenuo dalje.

Đavola će on bilo šta smisliti. Rano je za njega još da misli. A na prvi pogled bi se čoveku učinilo da nema ničeg jednostavnijeg od toga: deset hiljada takvih kovača, a uz to još i razjarenih, mogli bi koga hoćeš da smlave. Ali, stvar je upravo u tome što nisu razjareni. Samo su prestrašeni. Svako je za sebe, samo je bog za sve.

Žbunje na ivici poljane je najednom počelo da se pomera, u uličici se stvorio don Tameo. Ugledavši Rumatu, radosno je povikao, poskočio i zanoseći se krenuo mu u susret, pružajući ruke izmazane blatom.

"Moj blagorodni done!" povikao je. "Kako se samo radujem! Vidim, i

vi ste takođe krenuli u kancelariju?"

"Razume se, moj blagorodni done", odgovorio je Rumata vešto izbegavši zagrljaj.

"Smem li da vam se pridružim, blagorodni done?"

"Smatraču za posebnu čast, blagorodni done."

Poklonili su se jedan drugome. Bilo je više nego očigledno da don Tameo nije bio u stanju da se zaustavi, kako je počeo da pije od jučerašnjeg dana. Izvukao je iz širokih žutih čakšira predivnu staklenu čaturicu.

"Hoćete li, blagorodni done?" ljubazno je ponudio.

"Zahvaljujem vam se", rekao je Rumata.

"Rum!" izjavio je don Tameo. "Pravi rum iz metropole. Dao sam za njega čitav zlatnik."

Spustili su se do đubrišta, i stegavši prstima noseve, počeli da zaobilaze gomile đubreta, leševe pasa i smrdljive bare, po kojima su gamizali ogromni beli crvi. U jutarnjem vazduhu jasno se čulo neprekidno brujanje milijardi smaragdnh zonzara.

"Čudnovato", rekao je don Tameo, zatvarajući čaturicu. "Nikada ranije nisam bio ovde."

Rumata je oćutao.

"Don Reba me je uvek oduševljavao", rekao je don Tameo. "Bio sam ubeđen da će na kraju uspeti da svrgne bednog monarha, pokazati nam nove puteve i otvoriti pred nama blistave perspektive." Sa tim rečima je, isprskavši se jako, uleteo nogom u žuto-zelenu baru i uhvatio se za Rumatu da ne bi pao. "Da!" nastavio je, kada su obojica stigli na čvrsto tlo. "Mi, mlada aristokratija, uvek ćemo biti sa don Rebom! Došlo je, konačno, do popuštanja. Razmislite i sami, don Rumata, već čitav jedan sat hodam po uličicama i vrtovima, a da nisam sreo još ni jednog jedinog sivog. Zbrisali smo sivo đubre sa lica zemlje, kako se samo sada slatko i slobodno diše, u preporođenom Arakanaru! Umesto grubih trgovaca, tih odvratnih gadova i seljačina, ulice su ispunjene slugama gospodnjim. Video sam: neki plemići se već otvoreno šetaju pred svojim kućama. Sada ne moraju da se boje, da će ih nekakva tamo protuva u kecelji isprljati đubretom koje prenosi svojim taljigama. I više nećemo morati da pravimo sebi put između jučerašnjih mesara i bakalina. Ozareni blagoslovom velikog Svetog Ordena, prema kome sam uvek gajio

najveće poštovanje, i to neću da krijem, koji me je oduvek oduševljavao, postići ćemo neviđeni napredak, kada se nijedan seljak neće usuditi da digne pogled na plemića bez dozvole koju će mu potpisati okružni inspektor Ordena. Upravo zbog toga nosim službenu belešku."

"Odvratni zadah", rekao je Rumata.

"Da, užasan", složio se don Tameo, zatvarajući čaturicu. "Ali zato, kako se sada slobodno diše u preporođenom Arkanaru! I cene vina su pale..."

Na kraju je don Tameo osušio čaturicu do dna, bacio je, i postao jako uzbuđen. Dva puta je pao, a drugi put je odbio da se čisti, izjavivši da je grešan, prijav od prirode i da želi da se upravo takav pojavi u kancelariji. Svaki čas je otpočinjao da na sav glas citira svoju službenu belešku. "Jako rečeno!" uzvikivao je. "Uzmite, na primer, ovo mesto, blagorodni donovi: da smrdljive seljačine... Kako je, a? Kakva misao!" Kada su stigli do stražnjeg dvorišta kancelarije, bacio se na prvog monaha i, obliven suzama, počeo da ga moli da mu oprostí grehe. Poluzadavljeni monah se besno branio, pokušavao da zove u pomoć, ali ga je don Tameo uhvatio za mantiju, i obojica su se sručili u gomilu otpadaka. Rumata ih je ostavio i udaljavajući se, još je dugo čuo isprekidano zviždanje i povike: "Da smrdljive seljačine... Blagoslov!... Svim srcem!... Nežnost sam osećao, shvataš li ti to, seljačka njuško?"

Na trgu pred ulazom, u senci kvadratne Vesele Kule, nalazio se odred monaha-pešaka, naoružanih zastrašujućim čvornovitim močugama. Leševi su bili uklonjeni. Jutarnji vetar na trgu je dizao žute stubove prašine. Pod širokim kupastim krovom kule, graktale su i svađale se kao i uvek vrane - tamo su sa balvana visili leševi glavama okrenutim nadole. Kula je pre dve stotine godina sagradio predak pokojnog kralja isključivo u vojne svrhe. Kula je bila sagrađena na čvrstom trospratnom temelju, gde su se za slučaj opsade čuvale zalihe hrane. Kasnije je kula bila pretvorena u tamnicu. Ali, zemljotres je porušio sve unutrašnje prolaze, i tamnica je morala da bude premeštena u podzemlje. Svojevremeno se jedna arkanarska kraljica potužila svom gospodaru, da ne može da se veseli zbog kuknjave zatvorenika koji su tamo mučeni. Njen suprug je tada naredio da u kuli od jutra do večeri svira vojni orkestar. Tako

je kula i dobila svoje ime. Odavno je već ličila na pust i prazan kameni skelet, odavno su već ćelije za saslušanje bile preseljene u nanovo otvorene, najdonje spratove temelja, odavno već nije svirao nikakav orkestar, a građani su je još zvali Veselom kulom.

Obično je oko Vesele Kule bilo pusto. Ali, danas je ovde sve živnulo. U kulu su vodili, vukli po zemlji jurišnike u iscepanim sivim uniformama, vašljive skitnice u ritama, poluobučene, prestrašene građane, devojčure koje su jezivo pištale, u grupama su terali u kulu natmurene protuve iz noćne armije, koji su se stalno osvrтали oko sebe. I istovremeno su iz nekih skrivenih otvora izvlačili leševe, trpali ih na taljige i odvozili negde van grada. Red plemića i bogatih građana, koji je otpočinjao kraj vrata kancelarije, posmatrao je sa strahom i zebnjom tu jezivu gungulu.

U kancelariju su puštani svi, a neki su čak i stražarno privođeni. Rumata je uspeo da se ugura unutra. Zaudaralo je kao na smetlištu. Za širokim stolom, opkoljen raznim spiskovima, sedeo je činovnik žuto-belog lica, sa velikim guščijim perom zadenutim za klempavo uvo. Sledeći po redu, blagorodni don Keu, naduveno se šepureći brkovima, rekao je svoje ime.

"Skinite kapu", bezbojnim glasom je rekao Činovnik, ne dižući pogled sa papira.

"Rod Keu ima privilegiju da nosi šešir čak i u prisustvu samoga kralja", naduveno je izjavio don Keu.

"Pred Ordenom niko nema nikakve privilegije", istim bezbojnim glasom rekao je činovnik.

Lice don Kea se nalilo krvlju, ali je kapu ipak skinuo. Činovnik je prevlačio po spisku dugačkim žutim noktom.

"Don Keu... don Keu...", mrmlijao je. "Don Keu... Kraljevska ulica, zgrada dvanaest?"

"Da", dubokim i ljutim glasom rekao je don Keu. "Broj četiri stotine osamdeset i pet, brate Tibak."

Brat Tibak, koji je sedeo za susednim stolom debeo, sav modar u licu, potražio je nešto u papirima, obrisao sa čela znoj i monotonim glasom pročitao, pridigavši se malo:

"Broj četiri stotine osamdeset i pet, don Keu, Kraljevska ulica, zgrada dvanaest, jer se podsmevao imenu njegovog preosveštenstva, episkopa arkanarskog don Rebe, na dvorskom balu pretprošle

godine, treba da dobije tri tuceta batina po golim stražnjim delovima tela sa ljubljnjem cipele njegovog preosveštenstva."

Brat Tibar je seo.

"Idite onim hodnikom", rekao je činovnik bezbojnim glasom, "batine su desno, cipela levo. Sledeći..."

Na najveće Rumatino čuđenje, don Keu nije protestovao. Prema svemu, on se već nagledao svega dok je čekao u redu. Samo je podrignuo, dostojanstveno ufitiljio brkove i otišao u hodnik. Sledeći, gigantski don Pifa, koji se tresao od sala, već je stajao bez kape na glavi.

"Don Pifa..." počeo je da ponavlja činovnik, prevlačeći prstom po spisku. "Mlečna ulica, zgrada dva?" Don Pifa je ispustio iz sebe nekakav grleni zvuk.

"Broj pet stotina i četiri, brate Tibak."

Brat Tibak je ponovo obrisao znoj i ponovo se pridigao.

"Broj pet stotina i četiri, don Pifa, Mlečna, dva ništa nije skrivio pred njegovim preosveštenstvom - a to znači da je čist."

"Don Pifa", rekao je činovnik, "primite znak čišćenja." Sagao se, izvukao iz sanduka koji se nalazio kraj njegove fotelje gvozdenu brazletu i pružio je blagorodnom Pifi. "Nositi na levoj ruci, pokazati na prvi zahtev vojnika Ordena. Sledeći..."

Don Pifa je ispustio grleni zvuk i udaljio se, razgledajući brazletu. Činovnik je već ponavljao sledeće ime. Rumata je bacio pogled na red. Tu je bilo mnogo poznatih lica. Neki su bili odeveni uobičajeno kicoški, drugi su se namerno obukli što su mogli skromnije, ali su svi do jednoga bili izmazani blatom. Negde u sredini reda je glasno, tako da ga svi čuju, don Sera već treći put za poslednjih pet minuta proglašavao: "Ne vidim, zašto čak i blagorodni don ne bi primio par batina od njegovog preosveštenstva!"

Rumata je sačekao da sledećeg upute u hodnik (to je bio poznati trgovac ribom, on je dobio pet batina bez ljubljenja cipele zbog ravnodušnosti), a onda se probio do stola i bezobzirno stavio dlan na papire pred činovnika.

"Izvinite, molim vas", rekao je. "Potrebno mi je naređenje za oslobođenje doktora Budaha. Ja sam don Rumata."

"Don Rumata... don Rumata..." počeo je da mrmlja ovaj i, odgurnuvši Rumatinu šaku, počeo je da prevlači noktom po spisku.

"Šta to radiš, stara mastiljaro!" podviknuo je don Rumata. "Potrebno mi je naređenje za oslobođenje!"

"Don Rumata... don Rumata..." Izgledalo je da je bilo nemoguće zaustaviti taj automat. "Ulica Kotlova, zgrada osam. Broj šesnaest, brate Tibak."

Rumata je osetio da su za njegovim leđima svi pritajili disanje. Pa i on se sam, iskreno rečeno, nije osećao baš najlagodnije. Oznojen i ljubičastog lica, brat Tibak je ustao.

"Broj šesnaest, don Rumata, ulica Kotlova osam za specijalne zasluge pred Ordenom dobija posebnu blagodarnost njegovog preosveštenstva i izvoljeva dobiti naređenje o oslobađanju doktora Budaha, sa kojim Budahom može da radi šta hoće - veza akt šest - sedamnaest - jedanaest."

Činovnik je odmah izvukao taj list ispred spiskova i pružio ga Rumati. "Kroz žuta vrata, drugi sprat, soba šest, pravo hodnikom desno pa levo", rekao je. "Sledeći..."

Rumata je bacio pogled na list. To nije bilo naređenje za oslobađanje doktora Budaha. To je bila dozvola za dobijanje propusnice za peto specijalno odeljenje kancelarije, gde je trebalo da podigne naređenje za sekretarijat tajnih poslova.

"Šta si mi to dao, bukvo jedna?" upitao je Rumata. "Gde je naređenje?"

"Kroz žuta vrata, drugi sprat, soba šest, pravo hodnikom, desno pa onda levo", ponovio je činovnik.

"Pitam, gde je naređenje?" zaurao je Rumata.

"Ne znam... ne znam... Sledeći!"

Nad samim uvetom Rumata je začuo nekakvo soptanje, i nešto meko i vrelo mu se navalilo na leđa. Sklonio se malo u stranu. Ka stolu se ponovo probijao don Pifa.

"Ne ide", rekao je plačljivim glasom.

Činovnik ga je pogledao mutnim pogledom.

"Ime? Zvanje?" upitao je.

"Ne ide", ponovio je don Pifa, cimajući brazletu, koja jedva da je mogla da mu stane na tri debela prsta.

"Ne ide... ne ide..." promrmljao je činovnik i najednom je privukao debelu knjigu, koja je ležala na desnom kraju stola. Knjiga je delovala zloslutno u crnom zamašćenom povezu. Nekoliko sekundi

je don Pifa zapanjeno posmatrao knjigu, a posle se najednom trgao i, ne progovorivši ni jednu jedinu reč, pojurio ka izlazu. U redu su počeli da galame: "Ne zadržavajte se, brže!" Rumata se takođe udaljio od stola. Ovo je odista užas, pomislio je. No, ja ću vam... Činovnik je počeo da čita u prostranstvo: "Ako navedeni znak čišćenja ne može da stane na levi zglavak ruke očišćenog, ili ako očišćeni nema levi zglavak kao takav..." Rumata je obišao sto, spustio obe ruke u sanduk sa brazlatama, zagrabio koliko je mogao i krenuo napolje.

"Ehej, ehej", bezizražajno mu se obratio činovnik. "A na osnovu čega?"

"U ime gospoda!" značajno je rekao Rumata, bacivši pogled preko ramena. Činovnik i brat Tibak su u isti mah ustali i u jedan glas odgovorili: "U ime njegovo." Ljudi u redu gledali su za Rumatom sa zavišću i divljenjem.

Izašavši iz kancelarije, Rumata je lagano krenuo prema Veseloj Kuli, stavljajući usput brazlete na levu ruku. Imao ih je ukupno devet, a na levu ruku je mogao da ih stavi samo pet. Ostale četiri Rumata je stavio na desnu ruku. Na prepad je hteo da me uhvati episkop arkanarski, mislio je. Neće od svega toga ništa ispasti. Brazlete su zveckale na svakom koraku, Rumata je u ruci držao na prvi pogled veoma važan papir - akt šest-sedamnaest-jedanaest, ukrašen raznobojnim pečatima. Monasi, na koje je usput nailazio, bilo da su išli pešice ili jahali - brzo su mu ustupali put. U gomili se na pristojnoj razdaljini čas pojavljivao, čas opet nestajao neprimetni agent - telohranitelj. Rumata je nemilosrdno mlatarajući kanijama mačeva, uspeo da se na kraju probije do vrata, besno se izdrao na stražara koji je krenuo na njega, i, prošavši kroz dvorište, počeo da se spušta niz stepemce, izlizane i okrunjene, u tminu ozarenu bakljama koje su se dimile. Ovde su se nalazile najčuvenije tajne bivšeg ministarstva odbrane krune - kraljevska tamnica i istražne ćelije.

U zasvođenim hodnicima, na svakih deset koračaja, iz zardalog metalnog prstena u zidu virila je smrdljiva baklja. Pod svakom bakljom su se u niši, nalik na pećinu, crnela vrata, sa rešetkama na prozorčetu. To su bili ulazi u tamničke prostorije, koji su spolja bili zatvoreni teškim metalnim rezama. Hodnici su bili puni. Gurali su se, trčali, vikali, naređivali... Zveketale su reze, lupala vrata, nekoga su

tukli i taj neko je urlao, nekoga su vukli i taj se otimao, nekoga su gurali u ćeliju koja je i bez toga bila prepunjena, nekoga su opet pokušavali da izvuku iz ćelije i nisu mogli, a on je uralo: "Nisam ja, nisam ja!" i hvatao se za susede. Lica monaha na koje je nailazio bila su do krajnosti poslovna. Svi su nekuda hitali, svako je obavljao posao od izuzetnog značaja. Rumata je, pokušavajući da se snađe gde se šta nalazi, lagano prolazio hodnikom za hodnikom, spuštajući se sve niže i niže; na donjim spratovima bilo je već mirnije. Ovde su, sudeći po razgovorima, polagali ispite apsolvanti. Patriotske škole. Polugoli momci u kožnim pregačama u gomilama su stajali pred vratima ćelija za mučenje, prelistavali umašćena uputstva i povremeno odlazili da piju vodu iz velike bačve sa lončetom na lancu. Iz ćelija su dopirali užasni jauci, zvuci udaraca, zaudaralo je na palež. I razgovori, razgovori!...

"Kostolom ima jedan veliki šraf gore, i on se eto slomio. A zar sam ja kriv? Pretukao me je. 'Bukovo drvo', kaže mi, 'evo ti', kaže, 'pet po stražnjici i dođi ponovo!'..."

"A ne bi bilo loše saznati ko tuče, možda naš brat student i tuče. I dogovoriti se unapred, skupiti pet groša po glavi i strpati mu u džep..."

"Kada je masti mnogo, zubac ne vredi usijavati, on će se svejedno u salu ohladiti. Ti mašice uzmi i salo malo ukloni..."

"Pa čizme gospoda boga su za noge, one su široke i na klinovima su, a rukavice velikomučenici su - na šrafova, to je specijalno za ruke, da li si me shvatio?"

"Da precrkneš od smeha, braćo! Ulazim, gledam - i šta mislite, ko je u lancima? Fika Ridi, mesar iz naše ulice, za uši me je stalno, kada je bio pijan, vukao. No, drži se, mislim, sada ću se ja malo zabaviti..."

"A Pekora Guba, kako su ga monasi jutros odvukli, još se nije vratio. Nije čak ni na ispit došao."

"Eh, trebalo je vodenicu za meso da primenim, a ja, blesan, udario ga šipkom po boku i rebro mu slomio. Tada me je otac Kin dograbio za slepoočnicu, čizmom me dokačio pod rebra, i to tako tačno, braćo, da vam moram reći - svetlost više nisam video, i sada me još boli. 'Šta mi', kaže, 'materijal kvariš?'"

Pazite, pazite, prijatelji moji, mislio je Rumata, lagano okrećući glavu na sve strane. To nije teorija. To još niko od ljudi nije video. Pazite,

slušajte, snimajte... i cenite, i volite, đavo vas sve odneo, svoje doba i klanjajte se senima onih, koji su prošli kroz sve to! Gledajte pažljivo te njuške, mlade tupe, ravnodušne, koje su se navikle na sva moguća sredstva, i ne okrećite nos, vaši sopstveni preci nisu bili ništa bolji...

Zapazili su ga. Desetak pari očiju koje su odista svašta videle, počele su da zure u njega.

"Eno ga, don stoji. U licu je ubledeo."

"He... Pa zna se, blagorodni nisu na to navikli..."

"Vodu, kažu, treba u takvom slučaju dati, ali je lanac kratak, ne može da stigne..."

"Ništa, ništa, doći će već k sebi..."

"Meni bi takvoga... Takvog ma šta da pitaš, odmah sve odgovara..."

"Vi braćo tiše, jer ako nas grune... Koliko samo brazleta ima... I papir uz to još."

"Kako nas samo posmatra... Da se udaljimo braćo, što dalje od greha..."

U grupi su krenuli sa mesta, otišli u senku i odatle počeli da blešte opreznim očima pauka. No, dosta je od mene, pomislio je Rumata. Već je hteo da uhvati za mantiju monaha koji je tada prolazio, ali je odmah primetio trojicu, koji nisu nikuda jurili, koji su radili stojeći na mestu. Oni su palicama tukli dželata: prema svemu zato što je loše radio.

"U ime gospoda", tiho je rekao, zveknuvši svojim brazletama.

Monasi su spustili palice, pogledali ga.

"U ime njegovo", rekao je najviši.

"No, očevi", rekao je Rumata, "odvedite me do nadzornika hodnika."

Monasi su se zgedali. Dželat je brzo otpuzao i sakrio se iza bačve sa vodom.

"A šta će ti on?" upitao je najviši monah.

Rumata mu je ćutke prineo papir licu, podržao ga malo i spustio.

"Aha", rekao je monah. "No, danas sam ja nadzornik hodnika."

"Odlično", rekao je Rumata i savio papir u trubu. "Ja sam don Rumata. Njegovo preosveštenstvo mi je poklonilo doktora Budaha. Idi i dovedi mi ga."

Monah je strpao ruku pod kapuljaču i počeo da se češe.

"Budah?" rekao je razmišljajući. "Koji je taj Budah? Razvratnik, šta

li?"

"Ne", rekao je drugi monah. "Razvratnik je - Rudah. Njega su noćas oslobodili. Sam otac Kin ga je otkovao i napolje izveo. A ja..."

"Gluposti, gluposti!" nestrpljivo je rekao Rumata, lupkajući se papirom po kuku. "Budah. Kraljevski trovač..."

"A-a..." rekao je nadzornik. "Znam. On je već sigurno na kolcu... Brate Paka, otidi-der do dvanaeste, po gledaj. A ti, hoćeš li da ga izvedeš?" obratio se on Rumati.

"Razume se", rekao je Rumata. "Moj je."

"Onda papir izvoli dati ovamo. Papir će u predmet da ide", Rumata mu je dao papir.

Nadzornik je počeo da vrti papir u rukama, razgledajući pečate, a onda je rekao oduševljeno:

"No, i pišu ljudi! Ti, don, stani malo u stranu, pričekaj, sada smo zauzeti... Ehej, a gde li je onaj nestao?"

Monasi su počeli da se osvrću, tražeći dželata koji je pogrešio. Rumata se udaljio. Dželata su izvukli iza bačve, ponovo položili na pod i počeli poslovno, bez suviše surovosti da tuku. Kroz pet minuta se iza zaokreta pojavio monah, vukući za sobom na konopcu mršavog, potpuno sedog starca u tamnoj odeći.

"Evo ga, to je Budah!" radosno je povikao monah još iz daljine. "I uopšte nije na kolcu, živ je Budah, zdrav! Malo je, istina, onemoćao, odavno već, prema svemu, gladan sedi..."

Rumata im je krenuo u susret, oteo konopac iz ruku monaha i smakao omču sa starčevog vrata.

"Vi ste Budah Irukanski?" upitao je.

"Da", rekao je starac, gledajući ga iskosa.

"Ja sam Rumata, pođite za mnom i ne zaostajte." Rumata se okrenuo prema monasima. "U ime gospoda", rekao je.

Nadzornik je ispravio leđa i, spustivši motku, odgovorio izgubivši dah: "U ime njegovo."

Rumata je pogledao Budaha i konstatovao je da se starac drži za zid i da jedva stoji na nogama.

"Loše mi je", rekao je, bolešljivo se smeškajući. "Izvinite, blagorodni done."

Rumata ga je uzeo pod ruku i poveo. Kada su monasi nestali sa vidika, zaustavio se, izvukao iz fiole tabletu sporamina i pružio je

Budahu. Budah ga je upitno pogledao.

"Progutajte ovo", rekao mu je Rumata. "Odmah će vam biti lakše."

Budah je, oslanjajući se i dalje o zid uzeo tabletu, pogledao je, pomirisao, digao kosmate veđe, posle je oprezno stavio na jezik, i počeo da cmokće usnama.

"Gutajte, gutajte", sa osmejkom na licu rekao je Rumata.

Budah je progutao.

"Hm-m-m", progovorio je. "Smatrao sam da znam sve o lekovima."

Začutao je, osluškujući samoga sebe. "Hm-m-m-m!" rekao je.

"Interesantno! Sušena slezina vepra 'Y'? lako nije, ukus nije na trulež."

"Hajdemo", rekao je Rumata.

Krenuli su hodnikom, popeli se stepenicama, prošli još jedan hodnik i popeli se uz jedno stepenište. I tada se Rumata zaustavio kao ukopan. Najednom je dobro mu poznat urlik odjeknuo pod tamničkim svodovima. Negde u nedrima ove tamnice urlao je svom snagom, prosipajući oko sebe najčudovišnije psovke i prokletstva, psujući boga, svece, pakao, Sveti Orden, don Rebu i još mnogo što-šta drugo, najbliži mu prijatelj, baron Pampa don Bau-no Suruga-no-Gata-no-Arkanarski. Ipak je uleteo baron, pomislio je Rumata, kajući se. Sasvim sam zaboravio na njega. A on na mene ne bi zaboravio... Rumata je brzo smakao sa ruke dve brazlete, nabacio ih na mršave ruke doktora Budaha i rekao:

"Penjite se gore, ali napolje ne izlazite. Čekajte me negde po strani. Ako počnu da vam dosađuju, pokažite brazlete i ponašajte se što drskije možete."

Baron Pampa je urlao, kao atomski ledolomac u polarnoj magli. Eho je odjekivao pod svodovima. Ljudi u hodnicima su se smirili, prisluškujući otvorenih ustiju. Mnogi su odmahivali od sebe palcem, terajući od sebe nečastivog. Rumata se skotrljao niz dva stepeništa, obarajući sa nogu monahe na koje je nailazio, praveći sebi put kanijama mačeva kroz gomilu apsolenata i jednim udarcem noge otvorio vrata ćelije, iz koje se čulo urlanje. U svetlosti baklje, ugledao je svog prijatelja Pampu: moćan baron bio je potpuno nag razapet na zidu glavom okrenutom nadole. Lice mu je bilo pocrnelo od krvi koja je navrla u njega. Za malenim stočićem je sedeo, začepivši prstima uši, pogureni činovnik, a sav oznojeni dželat, nalik na zubara,

premetao je po metalnom laboru nekakve instrumente koji su zveckali.

Rumata je pažljivo zatvorio vrata za sobom, prišao dželat sa leđa i lupio ga drškom mača po potiljku. Dželat se trgao, uhvatio za glavu i seo u labor. Rumata je izvukao iz kanije mač i presekao sto sa papirima, za kojim je sedeo činovnik. Sve je bilo u najboljem mogućem redu. Dželat je sedeo u laboru, ječeći, a činovnik je brzo četvoronoške pobegao u ugao i tamo legao. Rumata je prišao baronu, koji ga je radoznalo-radosno posmatrao odozdo nagore, uhvatio lanac, koji je držao baronove noge, i sa dva poteza rukama ga iščupao iz zida. Posle je oprezno postavio barona na noge. Baron je ćutao, skamenivši se u čudnovatoj pozi, a onda se trgao i oslobodio ruke.

"Mogu li da poverujem", ponovo je počeo da grmi, kolutajući svojim zakrvavljenim očima, "da ste to vi, moj blagorodni prijatelju? Konačno sam vas našao!"

"Da, to sam ja", rekao je Rumata. "Hajdemo što pre odavde, dragi moj, ovde vam nije mesto."

"Piva!" rekao je baron. "Ovde negde je bilo pivo." Prošetao se po ćeliji, vukući za sobom ostatke lanca i ne prestajući da larma. "Pola noći sam jurcao po gradu! Đavo ga odneo, rekli su mi da ste uhapšeni, i pobio sam gomilu ljudi! Bio sam više nego siguran da ću vas naći u ovoj tamnici! A, evo ga!"

Prišao je dželat i odgurnuo ga, kao prašinu, zajedno sa laborom. Pod laborom se nalazilo burence. Baron je pesnicom izbio dance, digao bure i prevrnuvši ga nad sobom, digao glavu. Struja piva je počela da mu se sliva u usta. Kakva je ovo lepota, razmišljao je Rumata, nežno posmatrajući barona. Čovek bi još mogao da pomisli da je to bik, glupavi bik bez mozga, ali on me je tražio, hteo je da me spase, i došao je, sigurno ovamo, u tamnicu sam po mene... Ne, ima ljudi i u ovom svetu, neka je proklet... Kako je sve dobro ispalo!

Baron je ispraznio bure i bacio ga u ugao, gde je od straha drhtao činovnik. U uglu je nešto zapištalo.

"No, eto", rekao je baron, brišući bradu nadlanicom. "Sada mogu da krenem sa vama. Čini mi se da nije važno što sam go?"

Rumata se osvrnuo, prišao dželat i smakao sa njega pregaču.

"Za sada uzmite ovo", rekao je.

"U pravu ste", rekao je baron, vezujući pregaču oko pasa. "Bilo bi odista nezgodno da dođem kod baronese potpuno go..."

Izašli su iz ćelije. Niko se nije usuđivao da ih zaustavi, hodnik je postajao pust na dvadeset koračaja ispred njih.

"Sve ću ih razneti u komade", urlao je baron. "Zaposeli su moj zamak! I posadili tamo nekakvog oca Arimu! Ne znam kakav je on otac, ali njegova deca će, kunem se gospodom, uskoro postati siročići. Đavo ga odneo, dragi moj, zar ne nalazite da je ovde tavanica začuđujuće niska? Svu sam glavu izubijao..."

Izašli su iz kule. Promakao im je ispred očiju i nestao u gomili agent-telohranitelj. Rumata je dao znak Budahu da krene za njim. Gomila kraj vrata se razmakla, kao da ju je neko presekao mačem. Čulo se kako jedni viču da je pobegao važan državni zločinac, a drugi, da: "Eto ide Goli Đavo, čuveni estorski dželat-ubica."

Baron je izašao na sred trga i tamo se zaustavio, mršteći se od jake sunčeve svetlosti. Trebalo je požuriti. Rumata se brzo osvrnuo.

"Negde ovde je bio moj konj", rekao je baron. "Ehej, konja ovamo!"

Kraj stuba za vezivanje konja, gde su trupkali konji Ordena, svi su se uzmuvali.

"Ne toga!" dreknuo je baron. "Eno onoga tamo - Šarca!"

"U ime gospoda!" sa zakašnjenjem je povikao Rumata i povukao preko glave opasač sa desnim mačem.

Preplašeni monah u izmašćenoj rizi priveo je baronu konja.

"Dajte mu nešto, don Rumata", rekao je baron, teško uskačući u sedlo.

"Stoj, stoj!" povikali su kod kule.

Preko trga, zamahujući močugama, trčali su monasi. Rumata je gurnuo baronu u ruke mač.

"Pohitajte, barone", rekao je.

"Da", rekao je Pampa. "Treba pohitati. Onaj Arima će mi isprazniti podrum. Čekam vas kod sebe sutra ili prekosutra, dragi moj. Šta da prenesem baronesi?"

"Poljubite joj ruku", rekao je Rumata. Monasi su bili već sasvim blizu.

"Brže, brže, barone!..."

"Ali, da li ste vi barem bezbedni?" uznemireno ga je upitao baron.

"Jesam, đavo ga odneo, jesam! Napred!"

Baron je poterao konja galopom, pravo na gomilu monaha. Neko je

pao na zemlju, neko je počeo da urla, digla se prašina, počela su da topću kopita po kamenim pločama i - baron je nestao. Rumata je gledao u uličicu, gde su sedeli, ništa ne shvatajući, monasi oboreni sa nogu, kada mu je jedan ulagivački glas prošaptao nad samim uvetom:

"Dragi, moj blagorodni done, zar vam se ne čini, da ste sebi dozvolili malo previše?"

Rumata se osvrnuo. U lice mu je sa napetim osmejkom u očima gledao don Reba.

"Previše?" ponovio je Rumata. "Ja ne znam tu reč - 'previše'." Najednom se setio don Sere. "I sve u svemu ne vidim zašto jedan blagorodni don ne bi pomogao drugome, koji se našao u nezgodi."

Pored njih su, podigavši koplja, teško prokaskali konjanici - krenuli su u poteru. Lice don Rebe se najednom nekako promenilo.

"No, dobro", rekao je. "Nećemo više o tom... Oh, vidim ovde visokoučenog doktora Budaha... Odlično izgledate, doktore. Moraću da napravim reviziju u svojoj tamnici. Državni zločinci, čak i kada su pušteni na slobodu, ne smeju da izlaze iz tamnice - njih moraju da iznose iz nje."

Doktor Budah je, kao slep, krenuo pravo na njega. Rumata je brzo stao između njih.

"Uzgred budi rečeno, don Reba", rekao je, "kakav je vaš odnos prema ocu Arimi?"

"Prema ocu Arimi?" Don Reba je visoko digao veđe. "Odlični oficir. Zauzima istaknuti položaj u mojoj episkopiji. A u čemu je stvar?"

"Kao verni sluga vešeg preosveštenstva", klanjajući se zlorado je rekao Rumata, "hitam da vas obavestim da možete smatrati da je taj istaknuti položaj sada upražnjen."

"Ali, zašto?"

Rumata je bacio pogled prema uličici, gde se još nije smirila žućkasta prašina. Don Reba je takođe bacio pogled u tom pravcu. Lice mu je postalo zabrinuto.

Bilo je već prošlo podne, kada je Kira pozvala blagorodnog gospodina i njegovog visokoučenog prijatelja za sto. Doktor Budah je, umivši se, presvukavši se u čisto, pedantno izbrijan, ostavljao odista izvanredan utisak. Pokreti su mu bili spori i dostojanstveni,

umne sive oči gledale su oko sebe blagonaklono, pa čak i nekako snishodljivo. On se pre svega izvinuo Rumati za svoju naglost na trgu. "Ali, morate me shvatiti", rekao je. "To je strašan čovek. To je pravi vukodlak, koji je došao na svet samo zahvaljujući božijoj grešci. Lekar sam, ali me nije stid da priznam da bih ga, kada bi mi se za to pružila prilika, sa zadovoljstvom ubio. Čuo sam da je kralj otrovan. I sada mi je jasno čime je otrovan (Rumata se trgao). Taj Reba je došao kod mene u ćeliju i zatražio da mu načinim otrov, koji bi delovao kroz nekoliko časova. Razume se, odbio sam da to učinim. On mi je onda pripretilo mučenjima - a ja sam mu se nasmejao u lice. Tada je to ništavilo pozvalo dželate, i oni su mu doveli sa ulice desetak dečaka i devojčica starih oko deset godina. Postavio ih je ispred mene, otvorio svoju torbu sa travama i objavio da će na toj deci isprobati jedan po jedan moje lekove, sve dok ne pronađe ono što mu je potrebno. Eto, tako je bio otrovan kralj, don Rumata..." Budahove usne počele su da se tresu, ali je uspeo da se smiri. Rumata je, delikatno se okrenuvši na drugu stranu, klimnuo glavom. Jasno, razmišljao je. Sve je jasno. Iz ruku svog ministra kralj ne bi uzeo čak ni krastavac. I ništavilo je podmetnulo kralju nekakvog šarlatana, kome je obećana titula glavnog lekara ako izleči kralja. I jasno je, zašto je don Reba počeo da likuje, kada sam ga raskrinkao u kraljevskoj spavaonici: teško je odista bilo smisliti zgodniji način da se kralju podmetne lažni Budah. Sva odgovornost padala je na Rumatu Estorskog, irukanskog špijuna i zaverenika. Mi smo obična štenad, pomislio je. U Institutu treba uvesti specijalan kurs feudalnog spletkarenja. I uspeh treba meriti u rebama. Čak možda najbolje u decirebama. Uostalom, to i nije važno...

Prema svemu, doktor Budah je bio jako gladan. Ali, on je odlučno odbio hranu životinjskog porekla i svoju pažnju je usredsredio na salate i piroške sa slatkim. Ispio je čašu estorskog vina, oči su mu se zacaklile, na obrazima mu se javilo zdravo rumenilo. Rumata nije mogao da jede. Pred očima su mu pucketale i čađile se purpurne baklje, odasvud je zaudaralo na spaljeno meso, a u grlu mu je stajala knedla veličine pesnice. I zato, čekajući da se gost najede, on je stajao kraj prozora, vodeći učtivi razgovor, lagan i miran, da ne smeta gostu dok jede.

Grad je lagano počinjao da dolazi k sebi. Na ulici su se pojavili ljudi,

glasovi su postajali sve glasniji, čulo se lupkanje čekića i zvuk drveta koje se cepa - sa krovova i zidova smicane su mnogobožačke figure. Debeli, ćelavi trgovac prošao je sa buretom piva - da ga prodaje po dva groša za kriglu na trgu. Građani su se snalazili. U kapiji preko puta, čeprkajući prstom po nosu, brbljao je sa debelom gazdaricom mali agent - telohranitelj. Pod prozorom su nešto kasnije prošle taljige, natovarene čak do prvog sprata. Rumata u prvi mah nije shvatio kakve su to taljige, a posle je ugledao sive i crne ruke i noge koje su virile ispod asura, i brzo je prišao stolu.

"Suština čoveka", lagano žvaćući govorio je Budah, "sastoji se u njegovoj zadivljujućoj sposobnosti da se privikne na sve. Nema u prirodi ničega, na šta čovek ne bi mogao da se privikne. Ni konj, ni pas, ni miš ne poseduju tu osobinu. Verovatno je bog, stvarajući čoveka, bio svestan toga na kakve ga muke osuđuje i upravo mu je zato dao tako ogromnu snagu i strpljenje. Teško je reći da li je to dobro ili loše. Ali, kada čovek ne bi posedovao takvo strpljenje i izdržljivost, svi dobri ljudi bi već odavno poginuli i na svetu bi ostali samo zli i bezdušni. Sa druge strane, navika da trpi i da se snalazi pretvara ljude u beslovesne životinje, koje se ničim, osim anatomijom, ne razlikuju od životinja, pa ih čak i prevazilaze u svojoj nezaštićenosti. I svaki novi dan rađa novi užas zla i nasilja..."

Rumata je bacio pogled na Kiru. Sedela je preko puta Budaha i slušala ga netremice, poduprevši obraz pesnicom. Oči su joj bile tužne: prema svemu, sažaljevala je ljude.

"Verovatno ste u pravu, poštovani Budahu", rekao je Rumata. "Ali uzmite na primer mene. Evo, ja sam - običan blagorodni don (Budahu je visoko čelo počelo da se mršti, oči su mu zapanjeno i veselo počele da postaju okrugle), i jako volim učene ljude, to je plemstvo duha. I nikako ne mogu da shvatim zašto vi, čuvari i jedini posednici najvišeg znanja, zašto ste vi tako beznadežno pasivni? Zašto bez ikakvog roptanja dozvoljavate da vas preziru, bacaju u tamnice, spaljuju na lomačama? Zašto odvajate smisao svog života - sticanje znanja - od praktičnih potreba života - borbe protiv zla?"

Budah je odmakao od sebe prazan tanjir od pirošaka. "Postavljate mi čudnovata pitanja, don Rumata", rekao je. "Interesantno je da mi je ta ista pitanja postavljao i blagorodni don Hugo, čuvar kreveta našeg vojvode. Poznajete li ga? Tako sam i mislio... Borba protiv zla!

No, šta je to zlo? Svako može da ga poima na svoj način. Za nas, učene ljude, zlo se sastoji u neznanju, ali crkva uči da je neznanje bogatstvo, a da sve zlo dolazi od znanja. Za seljaka je zlo - porez i suša, za trgovca hlebom je suša odlična stvar. Za robove je zlo - pijan i surovi gazda, za zanatliju - zelenaš. Pa šta je onda zlo, protiv koga se treba boriti, don Rumata?" tužno je bacio pogled na slušaoce. "Zlo je nemoguće uništiti. Nijedan čovek nije u stanju da smanji njegovu količinu u svetu. On može malo da poboljša svoju sopstvenu sudbinu, ali uvek na račun pogoršanja sudbine drugih. I uvek će postojati kraljevi, manje ili više surovi, baroni, manje ili više divlji, i uvek će postojati neprosvećeni narod, koji se divi svojim ugnjetačima i mrzi svoje oslobodiocce. I sve to samo zbog toga, što rob mnogo bolje shvata svog gospodara, pa makar on bio i najsuroviji, nego svog oslobodioca, jer svaki rob može odlično da zamisli samoga sebe na mestu svog gospodara, ali malo ko može da zamisli samoga sebe na mestu nekoristoljubivog oslobodioca. Takvi su ljudi, don Rumata, i takav je naš svet."

"Svet se stalno menja, doktore Budah", rekao je Rumata. "Mi znamo za doba, kada kraljevi nisu ni postojali..."

"Svet ne može večito da se menja", usprotivio se Budah, "jer ništa nije večito, pa čak ni promene... Mi ne znamo zakone savršenstva, ali se savršenstvo ranije ili kasnije ipak postiže. Pogledajte, na primer, kako je uređeno naše društvo. Kako raduje oko taj jasan, geometrijski pravilan sistem! Dole se nalaze seljaci i zanatlije, nad njima je plemstvo, posle sveštenstvo, i - na kraju dolazi kralj. Kako je sve to samo smišljeno, kakva je to stabilnost kakav harmonijski poredak! Šta treba još da se menja u tom šlifovanom kristalu, koji je izašao iz ruku nebeskog juvelira? Ne postoje zgrade stabilnije i jače od piramidalnih, to će vam reći svaki arhitekta." Digao je poučno prst. "Žito, koje se prosipa iz vreće, ne pada na zemlju u ravnom sloju, već stvara takozvanu konusnu piramidu. Svako zrno se hvata za drugo, trudeći se da se ne otkotrlja dole. Isto tako i čovečanstvo. Ako ono hoće da bude celina, ljudi moraju da se hvataju jedni za druge, neizbežno stvarajući pri tome piramidu."

"Zar vi odista smatrate da je ovaj svet savršen?" začudio se Rumata.

"Posle susreta sa don Rebom, posle tamnice..."

"Razume se moj mladi prijatelju. Mnoge stvari mi se ne dopadaju u

ovom svetu, mnoge stvari bih hteo da vidim promenjene... Ali, šta da radim? U očima viših sila savršenstvo izgleda sasvim drugačije nego u mojim. Kakvog smisla ima da se drvo žali što ne može da se kreće, pa makar ono i želelo da pobegne od sekire drvoseče?"

"A šta ako bismo mogli da promenimo najviše zamisli?"

"Za to su sposobne samo najviše sile..."

"Ali ipak, zamislite da ste bog..."

Budah se nasmejao.

"Kada bih mogao da zamislim da sam bog, onda bih to i bio!"

"No, a kada bi ste imali mogućnost da posavetujete boga?"

"Imate bogatu maštu", sa zadovoljstvom je rekao Budah. "To je dobro. Pismeni ste? Odlično! Sa zadovoljstvom bih vas obučavao..."

"Laskate mi... No, šta biste mi odista posavetovali? Šta bi, prema vama, trebalo da uradi svemogući, da biste vi rekli: sada je svet dobar i ništa ne treba menjati?"

Budah se sa odobravanjem smeškajući, zavalio na naslon fotelje i skrstio ruke na stomaku. Kira ga je posmatrala sa nestrpljenjem.

"Pa šta", rekao je, "izvolite. Rekao bih svemogućem: 'Stvaraoče, ne znam tvoje planove, ali ti možda i ne želiš da ljudi budu dobri i srećni. Zaželi to onda! To je tako jednostavno postići. Daj ljudima dovoljno hleba, mesa i vina, daj im krovove nad glavom i odeću. Neka nestanu glad i nemaština, a istovremeno i sve što razjedinjuje ljude."

"I to bi bilo sve?" upitao je Rumata.

"Čini vam se da je to malo?"

Rumata je odmahnuo glavom.

"Bog bi vam odgovorio: 'Neće to biti u korist ljudi. Jer, najjači iz sveta vašeg oteli bi slabima ono što sam im ja dao, i slabi bi i nadalje ostali siromasi.'"

"Zamolio bih boga da zaštiti slabe: 'Urazumi surove vladare', rekao bih."

"Surovost je sila. Izgubivši surovost, vladari bi jednostavno izgubili silu, i tako bi ih zamenili drugi surovi ljudi."

Budah je prestao da se smeška.

"Kazni surove", rekao je čvrstim glasom, "da jaki ne mogu da budu surovi prema slabima."

"Čovek se rađa slab. Jak postaje onda, kada oko njega nema nikog

ko bi bio jači od njega. Kada budu kažnjeni svi surovi među jakima, njihovo mesto će zauzeti najjači među slabima. Takođe surovi. Tako će morati da se kažnjavaju svi, a ja to ne želim."

"Ti bolje znaš od mene, svemogući. Učini onda, da ljudi dobiju sve i ne otimaju jedan drugome ono što si im ti dao."

"Ni to neće biti dobro za ljude", uzdahnuo je Rumata, "kada dobiju sve zabadava, bez napora, iz ruku mojih, onda će zaboraviti rad, prestaće da shvataju život i pretvoriće se u moje domaće životinje, koje ću morati da hranim i večito odevam."

"Ne daj im sve najednom", žustro je rekao Budah. "Daj im pomalo, postepeno!"

"Postepeno će ljudi i sami uzeti sve što im je potrebno."

Budah se nasmejao.

"Da, vidim da to nije baš tako jednostavno", rekao je. "Nikako nisam ranije mislio na sve to..." Nagao se napred. "Uostalom, postoji još jedna mogućnost. 'Učini da ljudi najviše od svega vole rad i znanje, da rad i znanje postanu jedini smisao njihovog života!'"

Da, i to smo imali nameru da pokušamo, pomislio je Rumata. Masovna hipnoindukcija, pozitivna remoralizacija. Hipnoaparati na tri ekvatorijalna sputnjika...

"Mogao bih da uradim i to", rekao je. "Ali, zar treba lišavati čovečanstvo njegove istorije? Zar treba jedno čovečanstvo zamenjivati drugim? Neće li to biti isto, što i uništiti čovečanstvo, zbrisati ga sa lica zemlje i stvoriti na njegovom mestu novo?"

Budah je, namrštvivši čelo, razmišljajući ćutao. Rumata je čekao. Ispred prozora su ponovo počele da škripe taljige. Budah je tiho progovorio;

"Onda nas, gospode, zbriši sa lica zemlje i stvori nanovo, savršenije... ili još bolje, ostavi nas, i pusti nas da idemo svojim putem."

"Moje srce je puno sažaljenja", lagano je rekao Rumata. "To ne mogu da učinim."

Tada je ugledao Kirine oči. Kira ga je posmatrala sa užasom i nadom u očima.

9.

Pustivši Budaha da se odmori pred daleki put, Rumata je otišao u svoj kabinet. Delovanje sporamina se završavalo, ponovo je počeo da oseća umor, pretučenost, ponovo su počele da ga bole modrice i počeli su da mu otiču unakaženi konopcima zglobovi. Treba se ispavati, pomislio je, treba se obavezno ispavati, i treba se povezati sa don Kondorom. Treba se povezati sa don Kondorom. Treba se povezati sa patrolnim diržablom, neka izveste o svemu Bazu. I treba smisliti šta sada da radimo, i možemo li uopšte nešto da uradimo, i šta da radimo, ako više ništa ne možemo da uradimo.

U kabinetu je za njegovim stolom sedeo, zgrbivši se u fotelji, stavivši ruke na visoke naslone za ruke, crni monah kapuljačom navučenom na oči. Vešto, pomislio je Rumata.

"Ko si ti?" umorno ga je upitao. "Ko te je pustio?"

"Dobar dan, blagorodni don Rumata", progovorio je monah smičući kapuljaču.

Rumata je odmahnuo glavom.

"Vešto, odista!" rekao je. "Dobar dan, slavni Arata. Zašto ste došli? Šta se desilo?"

"Sve je kao i obično", rekao je Arata. "Armija se raštrkala, svi dele zemlju, niko neće da ide na jug. Vojvoda skuplja nedotučene i uskoro će obesiti moje ljude nogama uvis duž estorskog drumu. Sve je kao i obično", ponovio je.

"Jasno", rekao je Rumata.

Sručio se na otoman, stavio ruke iznad glave i počeo da posmatra Aratu. Pre dvadeset godina, kada je Anton pravio modele i igrao se Viljema Tela, tog čoveka su zvali Arata Lepi, i on je, najverovatnije, bio drugačiji nego sada.

Nije tada Arata Lepi imao na svom divnom čelu ovaj nakazni ljubičasti žig - on se pojavio na njegovom čelu posle pobune soanskih mornara, kada je tri hiljade golih robova-zanatlija, silom doteranih u soanska brodogradilišta iz svih krajeva imperije i izmučenih do te mere, da su izgubili čak i instinkt samoodržanja, jedne burne noći izletelo iz luke, kao talas prešlo preko Soana,

ostavljajući za sobom leševe i požare, i kada ih je na granici dočekala okovana u oklope carska pešadija...

I tada je, razume se, Arata Lepi imao čitava oba oka. Desno oko izletelo je iz svoje duplje posle udarca topuza jednoga barona, kada je seljačka armija od dvadeset hiljada, proganjajući po metropoli baronske družine, sukobivši se na otvorenom polju sa pet hiljada carskih gardista, bila momentalno rascepkana, opkoljena i izgažena šiljastim potkovicama borbenih kamila...

I bio je, sigurno, Arata Lepi prav kao topola. Grbu i novi nadimak dobio je posle vilanskog rata u vojvodstvu Ubanskom koje se nalazi na dva mora odavde, kada je posle sedam godina pomora i suša četiri stotine hiljada živih skeleta vilama i batinama pobilo dvorane i opkolilo vojvodu Ubanskog u njegovoj rezidenciji, i kada je vojvoda, čije se slaboumlje najednom izoštrilo od užasa, proglasio da podanicima daje oproštaj, snizivši cene piću i obećavši razne slobode; i Arata je, videći da je sve gotovo, molio, zahtevao, preklinjao svoje ljude da se ne varaju - tada su ga uhvatili atamani, koji su smatrali da se preko hleba pogača ne traži, pretukli ga metalnim šipkama i bacili u jamu da tamo izdahne...

A ovaj masivan metalni prsten na desnom zglavku je, prema svemu, imao još onda, kada se zvao Lepi. Prsten je bio prikovan lancem za veslo piratske galije, i Arata je prekinuo lanac, udario tim prstenom u čelo kapetana Egu Ljubaznog, zaposeo brod a posle i čitavu piratsku armadu i pokušao da stvori slobodnu republiku na vodi... A završilo se sve to pijanim svinjarijama, jer je Arata tada još bio mlad, nije umeo da mrzi i smatrao je da je sloboda dovoljna, da bi se rob izjednačio sa bogom...

To je bio profesionalni pobunjenik, osvetnik božijom milošću, u srednjem veku figura više nego retka. Takve štuke ponekad rađa istorijska evolucija i pušta ih u socijalne virove, da ne bi dremali debeli karaši, što proždiru plankton na dnu... Arata je ovde bio jedini čovek, koga Rumata nije ni mrzeo niti sažaljevaio, i u svojim snovima Zemljanina, koji je proživeo pet godina u krvi i smradu, često je video sebe kao Aratu, koji je prošao kroz sve krugove pakla vasiona i koji je za to dobio visoko pravo da ubija ubice, muči dželate i izdaje izdajnike...

"Ponekad mi se čini", rekao je Arata, "da smo nemoćni. Većiti sam

poglavar svih pobunjenih, i znam da se moja snaga nalazi u izuzetnoj mojoj žilavosti. Ali, ta snaga ne pomaže mojoj nemoći. Moje pobjede se kao nekom čarolijom pretvaraju u poraze. Borbeni drugovi mi postaju neprijatelji, najhrabriji beže, najverniji izdaju ili umiru. I nemam ništa, osim golih ruku, a golim rukama ne možeš da dohvatiš pozlaćene idole, koji su se sakrili iza bedema tvrđava..."

"Kako ste došli u Arkanar?" upitao je Rumata.

"Brodom, sa monasima."

"Poludeli ste. Mogli su lako da vas prepoznaju..."

"Ali ne i u gomili monaha. Polovina oficira Ordena su jurodivi i nakaze, kao i ja. Nakaze su ugodne bogu." Osmehnuo se, gledajući Rumatu pravo u oči.

"I kakve su vam sada namere?" upitao je Rumata spuštajući pogled.

"Iste kakve i do sada. Znam šta je Sveti Orden: neće proći ni godinu dana, a arkanarski narod će krenuti iz svojih jazbina sa sekirama - da se tuče na ulicama. I povešću ih, da tuku one koje treba tući, da se ne tuku međusobno ili da tuku koga stignu."

"Da li vam je potreban novac?" upitao je Rumata.

"Da, kao i obično. I oružje..." Začutao je, a onda je dodao u poverenju: "Don Rumata, da li se sećate kako sam bio ogorčen, kada sam saznao ko ste? Mrzim popove, i teško mi pada što su njihove lažljive bajke bile istina. Ali, bedni pobunjenik mora da izvlači korist iz svega. Popovi govore da bogovi vladaju munjama... Don Rumata, potrebne su mi, jako su mi potrebne munje, da uništavam bedeme tvrđava."

Rumata je duboko uzdahnuo. Posle čudesnog spasenja helikopterom - Arata je tražio objašnjenje. Rumata je pokušao da mu ispriča nešto o sebi, čak mu je pokazao u noćnom nebu Sunce - sćušnu, jedva vidljivu zvezdicu. Ali, pobunjenik je shvatio samo jedno: prokleti popovi govorili su istinu, iza nebeske čvrste ploče odista žive bogovi, svemogućí i svemoćni. I od tada se svaki razgovor sa Rumatom svodio na jedno: bože, ako već postojiš, daj mi onda svoju snagu, jer je to najbolje što bi mogao da uradiš.

I svaki put je Rumata prelazio ćutke preko toga ili skretao razgovor na nešto drugo.

"Don Rumata", rekao je pobunjenik, "zašto ne želite da nam pomognete?"

"Samo trenutak", rekao je Rumata. "Izvinite, ali hteo bih da znam, kako ste ušli u kuću?"

"To nije važno. Niko, osim mene, ne zna taj put. Ne skrećite razgovor, don Rumata. Zašto ne želite da nam date vašu moć?"

"Nećemo da govorimo o tome."

"Ne, govorićemo o tome. Ja vas nisam zvao. Nikada se nikome nisam molio. Sami ste došli. Ili ste možda hteli da se malo zabavite?"

Teško je biti bog, pomislio je Rumata. Rekao je strpljivo:

"Ne shvatate me. Dvadeset puta sam pokušavao da vam objasnim da nisam bog a vi nikako da mi verujete. I vi nećete shvatiti zašto ne mogu da vam pomognem oružjem..."

"Imate li munje?"

"Ne mogu da vam dam munje."

"Čuo sam to dvadesetak puta", rekao je Arata. "Sada hoću da znam; a zašto?"

"Ponavljam vam, niste u stanju da to shvatite."

"A vi pokušajte."

"Šta ćete da radite sa munjama?"

"Zapaliću pozlaćene bitange kao stenice, sve do poslednjeg, ceo njihov prokleti rod do dvanaestog kolena unazad. Zbrisaću sa lica zemlje njihove tvrđave. Spaliću njihove armije i sve one koji ih budu štitili i pomagali. Budite bez brige - vaše munje će služiti samo dobru, i kada na zemlji ostanu samo oslobođeni robovi i kada zavlada mir, vratiću vam vaše munje i nikada ih više neću zatražiti od vas."

Arata je začutao, ubrzano dišući. Lice mu je potamnelo od krvi koja je navrla u njega. Sigurno je već video obuhvaćena plamenom vojvodstva i kraljevine, i gomilu spaljenih leševa među ruševinama i ogromne armije pobedilaca, koje oduševljeno urlaju: "Sloboda! Sloboda!"

"Ne", rekao je Rumata. "Neću vam dati munje. To bi bila užasna greška. Potrudite se da mi poverujete, jer ja vidim dalje od vas..."

(Arata je slušao, spustivši glavu na grudi.) Rumata je stegao prste.

"Navešću vam samo jedan jedini razlog. On je ništavan u poređenju sa glavnim, ali ćete me zato shvatiti. Žilavi ste dragi moj Arata, ali ste takođe smrtni: i ako vi poginete, ako munje dospeju u tuđe ruke, koje neće biti tako čiste kao vaše, tada se čak bojim i da pomislim, čime bi sve to moglo da se završi..."

Dugo su ćutali. Posle je Rumata izvukao iz ormara bokal estorskog vina i jelo i stavio to sve pred gosta. Arata je, ne dižući pogled, počeo da lomi hleb i zaliva ga vinom. Rumata je osetio ćudnovato osećanje bolesne razdvojenosti. Znao je da je u pravu, i ipak, to ga je na ćudnovati naćin ponižavalo pred Aratom. Arata ga je oćigledno prevazilazio u nećemu, i ne samo njega već - i sve, koji su nezvani došli na ovu planetu, i pun tog nemoćnog sažaljenja, posmatrao je kako kipti život na toj planeti sa razređene visine nepristrasnih hipoteza potpuno stranog morala. I po prvi put je Rumata pomislio: ništa se ne može dobiti, niti postići, ako se nešto ne izgubi - jaći smo od Arate u našem carstvu dobra, i beskonaćno slabiji od Arate u njegovom carstvu zla...

"Nije trebalo da se spuštate sa neba", rekao je najednom Arata. "Vratite se u svoje krajeve. Vi nam samo na nosite štetu."

"To nije tako", meko se usprotivio Rumata. "U svakom slućaju, mi barem nikome ne štetimo."

"Ne, vi štetite. Vi pružate nerealne nade..."

"Kome?"

"Meni. Oslabili ste mi volju, don Rumata. Ranije sam se uzdao samo u sebe, a sada ste ućinili da osećam snagu iza svojih leđa. Ranije sam se borio tako, kao da je to moja poslednja bitka. A sada sam primetio da ćuvam samoga sebe za druge bitke, koje će biti odlučne, jer ćete vi ućestvovati u njima... Odlazite odavde, don Rumata, vratite se na svoje nebo i ne vraćajte se više nikada. Ili nam dajte vaše munje, ili barem vašu metalnu pticu, ili ako ništa drugo, a ono obnažite svoje maćeve i stanite na naše ćelo."

Arata je zaćutao i pružio ruku da uzme hleb. Rumata je posmatrao njegove prste bez noktiju. Nokte mu je specijalnim alatom pre dve godine išćupao lićno don Reba. Ti još i ne znaš sve, pomislio je Rumata. Ti tešiš sebe mišlju da si na poraz osuđen samo ti. Ti još i ne znaš kako je beznadežan sam tvoj poduhvat. Ti još ne znaš, da se neprijatelj nalazi ne toliko van tvojih boraca, koliko u njima. Ti ćeš možda i uspeti da potućeš Orden, i talas seljaćkih nemira će te baciti na arkanarski presto, ti ćeš sravniti sa zemljom plemićke zamkove, podavićeš barone u Moreuzu, i narod koji se digao na ustanak prućiće ti sve počasti kao velikom osloboditelju, i ti ćeš biti dobar i mudar - jedini dobar i mudar ćovek u tvojoj kraljevini. I po dobroti

svojoj, ti ćeš početi da deliš zemlju svojim saborcima, a šta saborci da rade sa zemljom bez robova? I počće da se okreće točak u suprotnom pravcu. I biće još dobro, ako uspeš da umreš mirnom smrću, i ne vidiš pojavu novih grofova i barona koji će nastati od tvojih dojučerašnjih najvernijih saboraca. To se već dešavalo, dragi moj Arata, i na Zemlji, i na ovoj tvojoj planeti.

"Ćutite?" rekao je Arata. Odmakao je od sebe tanjir i smakao rukavom mantije trunčice sa stola. "Nekada davno imao sam prijatelja", rekao je. "Sigurno ste čuli za njega - Vaga Točak. Počeli smo zajedno. Posle je on postao bandit, kralj tmine. Nisam mu oprostio izdaju, i on je to znao. On mi je mnogo pomogao - iz straha i iz koristoljublja - ali tako nikada nije ni poželeo da mi se vrati. On je imao svoje ciljeve. Pre dve godine njegovi ljudi su me izdali don Rebi..." pogledao je svoje prste i stegao ih u pesnicu. "A jutros sam ga sustigao u Arkanarskoj luci... U našoj stvari ne mogu postojati polovični prijatelji. Polovični prijatelji - to su uvek i polovični neprijatelji." Ustao je i namakao kapuljaču na glavu. "Zlato je na starom mestu don Rumata?"

"Da", rekao je Rumata lagano, "na starom."

"Onda idem. Zahvaljujem vam se, don Rumata."

Nečujno je krenuo preko kabineta i nestao iza vrata. Dole, u holu slabo je zveknula reza.

10.

U 'Pijanom Brlogu' bilo je relativno čisto, pod je bio pažljivo pometen, sto do žutila izriban, u uglovima su, da bi lepše mirisalo, ležali svežnjevi šumskih trava i paprati. Otac Kaba je samosvesno sedeo u uglu na klupi, trezan i miran, složivši oribane ruke na kolenima. Čekajući da Budah zaspi, razgovarali su o nevažnim stvarima. Budah, koji je sedeo za stolom pored Rumate, blagonaklono je slušao lakomislenu brbljanje blagorodnih donova i povremeno se trzao, padajući u dremež. Njegovi upali obrazi goreli su od konjske doze tetraluminala, koji su mu neprimetno ubacili u piće. Starac je bio jako uzbuđen i teško je padao u san. Nestrpljivi don Hugo savijao je i ispravljao pod stolom kamilju potkovicu, sačuvavši pri tome na licu izraz veselosti. Rumata je mrvio hleb i sa zamorom na licu posmatrao kako don Kondor lagano počinje da besni. Čuvar velikih pečata bio je nervozan, pošto je kasnio na vanredno noćno zasedanje Konferencije dvanaest negocijanata, koja je bila posvećena prevratu u Arkanaru, a toj konferenciji je on trebalo da predsedava.

"Blagorodni moji prijatelji!" zvučno je rekao konačno doktor Budah, ustao i sručio se na Rumatu.

Rumata ga je pažljivo zagrlio.

"Je li gotov?" upitao je don Kondor.

"Do jutra se neće probuditi", rekao je Rumata, digao Budaha i odneo ga na ležaj oca Kabanija.

Otac Kabani je sa zavišću govorio:

"Doktor, znači, sme da pije, a otac Kabani, ispada da ne sme, šteti mu. Nije to na svom mestu."

"Imam četvrt časa", rekao je don Kondor na ruskom.

"Dosta mi je i pet minuta", odgovorio je Rumata, jedva se uzdržavajući da ne plane. "Ionako sam vam mnogo govorio o svemu tome ranije, tako da je sada dovoljna i jedna jedina minuta. U potpunoj saglasnosti sa baznom teorijom feudalizma", besno je pogledao pravo u oči don Kondoru, "to je najobičniji ustanak građana protiv barona", preneo je pogled na don Huga, "koji se pretvorio u

provokacionu intrigu Svetog Ordена i doveo do pretvaranja Arkanara u bazu feudalno-fašističke agresije. Mi ovde lupamo glave, uzaludno pokušavajući da ubacimo složenu, protivurečnu, zagonetnu figuru orla našeg, don Rebe u isti niz sa Rišeljeom, Nekerom, Tokugavom lejasu, Monkom, a on je - običan bandit i budala! Prodao je i izdao sve što je mogao, zapetljao se u sopstvenim idejama, preplašio i pohitao da traži spas u Svetom Ordenу. Kroz pola godine će ga preklati, a Orden će ostati. Kakve će posledice svega toga biti za ovu oblast oko Moreuza, a isto tako i za celu Imperiju - bojim se čak i da zamislim. U svakom slučaju, ceo dvadesetogodišnji rad u granicama Imperije bio je uzaludan. Pod Svetim Ordenom nemoguće je proširiti delatnost. Verovatno je Budah poslednji čovek, koga spasavam. Više nećemo imati koga da spasavamo. Završio sam."

Don Hugo je konačno slomio potkovicu i bacio obe polovine u ugao. "Da, nismo bili dovoljno budni", rekao je. "A možda to, Antone, i nije ipak baš tako strašno?"

Rumata ga je samo pogledao.

"Trebalo je da makneš don Rebu", rekao je najednom don Kondor.

"To jest, kako to da ga maknem?"

Na licu don Kondora pojavile su se crvene mrlje.

"Fizički!" resko je rekao.

Rumata je seo.

"Drugim rečima - da ga ubijem?"

"Da, Da! Da! Ubiti! Oteti! Smeniti! Zatvoriti! Trebalo je delati. Ne savetovati se sa dve budale, koje pojma o pojmu nisu imale o onome šta se dešavalo."

"Ni ja takođe ništa nisam shvatao."

"Ti si barem osećao."

Svi su ućutali.

"Nešto kao Barkanski pokolj?" poluglasno je upitao don Kondor, gledajući negde u stranu.

"Da, tako nešto. Ali, mnogo organizovanije."

Don Kondor je počeo da gricka usnu.

"Sada je kasno da ga smaknemo?" upitao je.

"Besmisleno je", rekao je Rumata. "Kao prvo, smaći će ga i bez nas, a kao drugo, to uopšte nije ni potrebno. On je u mojim rukama."

"Na koji to način?"

"Boji me se. On nagađa da se iza mojih leđa nalazi sila. Čak mi je nudio i saradnju."

"Odista?" progundao je don Kondor. "Onda nema smisla." Don Hugo je progovorio, jedva malo mucajući:

"Drugovi, šta je to, da li je sve to uopšte ozbiljno?"

"Šta to?" upitao je don Kondor.

"No, sve to?... Ubiti, fizički ukloniti... Šta vam je, jeste li poludeli, šta li?"

Don Kondor je lagano odgovorio:

"Kad su u pitanju izuzetne okolnosti, onda su adekvatne samo izuzetne mere."

Don Hugo je, pomičući bezvučno usne, prenosio pogled sa jednoga na drugoga.

"V-vi... Znete li do čega ćete tako stići?" progovorio je. "D-da li shvatate, dokle ćete tako stići?"

"Smiri se, molim te", rekao je don Kondor. "Ništa se neće desiti. I sada dosta o tome. Šta ćemo da radimo sa Ordenom? Predlažem blokadu arkanarske oblasti. Kakvo je vaše mišljenje, drugovi? I požurite malo, žurim se."

"Ja još nemam nikakvo određeno mišljenje", usprotivio se Rumata. "A Paška tim pre. Treba se posavetovati sa Bazom. Treba porazmisliti. A kroz nedelju dana ćemo se sastati i odlučiti."

"Slažem se", rekao je don Kondor i ustao. "Hajdemo." Rumata je prebacio Budaha preko ramena i izašao iz izbe. Don Kondor mu je osvetljavao put baterijskom lampom. Prišli su helikopteru i Rumata je strpao Budaha na zadnje sedište. Don Kondor se, zveckajući mačevima i zaplićući se o kabanicu, smestio na sedištu vozača.

"Hoćete li me prebaciti do kuće?" upitao je Rumata. "Želim da se konačno već jednom ispavam."

"Prebaciću vas", breкнуo se don Kondor. "Samo požurite, molim vas."

"Odmah ću se vratiti", rekao je Rumata i potrčao u kolibu.

Don Hugo je još sedeo za stolom i, zagledavši se negde ispred sebe, trljao bradu. Otac Kabani je stajao pored njega i govorio:

"Tako to uvek i ispada, drugarčino moja. Mučiš se da ispadne što bolje, a ispada sve gore i gore..."

Rumata je dograbio mačeve i opasače.

"Srećno, Paška", rekao je. "Ne očajavaj, jednostavno smo svi premoreni i razdraženi."

Don Hugo je odmahnuo glavom.

"Pazi, Antone", progovorio je. "Oh, pazi samo!... O čika Saši i ne govorim, on je ovde već odavno, nećemo valjda mi da ga učimo. A ti, eto..."

"Hoću da spavam, eto u čemu je stvar", rekao je Rumata. "Oče Kabani, budite tako dobri, uzmite moje konje i odvedite ih baronu Pampi. Navratiću do njega ovih dana."

Napolju su meko počele da huče elise. Rumata je mahnuo rukom i istrčao iz kolibe. U jakoj svetlosti farova helikoptera, žbunje gigantske paprati i bela stabla drveća izgledala su sablasno i strašno. Rumata se uspenrao u kabinu i zalupio vrata za sobom.

U kabini je mirisalo na ozon, organski tapet i kolonjsku vodu. Don Kondor je digao helikopter uvis i samouvereno ga poveo nad arkanarskim putem. Ja sada ne bih mogao tako, sa lakom zavišću je pomislio Rumata. Iza njega je Budah u snu mirno coktao ustima.

"Antone", rekao je don Kondor, "ja bih... e -he... ne bih hteo da budem netaktičan, i nemoj da misliš da ja... e-he... da se mešam u tvoje lične stvari."

"Slušam vas", rekao je Rumata. Odmah je shvatio o čemu će biti reči.

"Svi smo mi izviđači", rekao je don Kondor. "I sve što nam je drago mora biti daleko odavde, na Zemlji, ili negde u nama duboko. Da ne može ništa da nam se oduzme i zarobi kao talac."

"Govorite o Kiri?" upitao je Rumata.

"Da, dečače moj. Ako je sve, što znam o don Reb istina, onda uopšte nije laka, niti bezopasna stvar držati ga u rukama. Shvataš šta hoću da kažem..."

"Da, shvatam", rekao je Rumata. "Potrudiću se da nešto smislim."

Ležali su u pomrčini, držeći se za ruke. U gradu je vladala tišina, i samo su ponekad negde u blizini zlobno njištali i ritali se konji. Rumata je povremeno padao u san i odmah se budio, jer je Kira prestajala da diše - u snu joj je jako stezao ruku.

"Ti sigurno hoćeš da spavaš", rekla je Kira šapatom. "Spavaj."

"Ne-ne, pričaj, slušam te."

"Ti stalno padaš u san."

"I ipak te slušam. Istina, jako sam umoran, ali sam te se jako uželeo. Žao mi je da spavam. Pričaj mi, to me interesuje."

Zahvalno je protrljala nos o njegovo rame, poljubila ga u obraz, i ponovo počela da priča, kako je te večeri došao jedan susedov dečak, koga je poslao njen otac. Otac leži u postelji. Najurili su ga iz kancelarije a uz sve to još i pretukli motkama. U poslednje vreme ništa ne jede, samo pije - sav je pomodreo, drhti. Dečak je još rekao da joj je došao i brat - ranjen je, ali veseo i pijan, u novoj uniformi. Dao je ocu novac, popio malo sa njim i ponovo počeo da preti, da će oni sve izgaziti. On je sada poručnik u nekakvom posebnom odredu, zakleo se na vernost Ordenu i sprema se da se zamonaši. Otac je molio Kiru da za sada ni u kom slučaju ne dolazi kući. Brat je pretio da će se obračunati sa njom, jer se spetljala sa blagorodnim, riđa strvina...

Da, pomislio je Rumata, kući svakako ne. I ovde takođe ni u kom slučaju ne sme da je ostavi. Ako joj se nešto desi... Zamislio je da joj se desilo nešto loše, od te misli se skamenio.

"Spavaš?" upitala ga je Kira.

Osvestio se i opustio dlan.

"Ne-ne... A šta si još radila?"

"Još sam sredila tvoje odaje. Kod tebe je užasan nered. Našla sam jednu knjigu, delo oca Gura. O tome, kako je blagorodni princ zavoleo predivnu, ali divlju devojkicu iz planina. Bila je sasvim divlja i mislila je da je on bog, i ipak ga je jako zavolela. Posle su ih razdvojili, i ona je umrla od tuge."

"To je divna knjiga", rekao je Rumata.

"Čak sam i plakala. Stalno mi se činilo da je to o nama."

"Da, to je o nama. I sve u svemu, o svim ljudima koji se vole. Samo, nas neće razdvojiti."

Najbezbednije bi bilo na Zemlji, pomislio je. Ali, kako ćeš ti tamo bez mene? I kako ću ja ovde da budem sam? Mogao bih da zamolim Anku da se sprijatelji sa tobom. Ali, kako ću ja ovde bez tebe? Ne, na Zemlju ćemo ipak poleteti zajedno. Sam ću upravljati brodom, a ti ćeš sedeti pored mene, i ja ću ti sve objašnjavati. Da se ničega ne bojiš. Da odmah zavoliš Zemlju. Da nikada ne zažališ za svojom jezivom domovinom. Jer to i nije tvoja domovina. Jer, ta tvoja

domovina te je odbacila. Zato što si se rodila hiljadu godina pre svog vremena. Dobra, verna, samopožrtvovana, nekoristoljubiva... Takve, kao što si ti, rađale su se u svim epohama krvave istorije naših planeta. Jasne, čiste duše, koje ne znaju šta je to mržnja, koje ne prihvataju surovost. Žrtve. Nepotrebne žrtve. Mnogo nepotrebnije od Gura Literate ili Galileja. Jer takve, kao što si ti, nisu čak ni borci. Da bi čovek bio borac, on mora da ume da mrzi, a vi upravo to ne umete. Isto kao ni mi sada...

...Rumata je ponovo zadremao i tada je ugledao Kiru, kako stoji na ivici pljosnatog krova Saveta sa degravatorom na pojasu, i vesela, podsmešljiva Anka nestrpljivo je gurka ka provaliji dubokoj kilometar i po.

"Rumata", progovorila je Kira. "Bojim se."

"Čega to, mala moja?"

"Stalno ćutiš i samo ćutiš. Bojim se..."

Rumata ju je privukao sebi.

"Dobro", rekao je. "Sada ću da govorim, a ti me pažljivo slušaj. Daleko - daleko iza sajve nalazi se jeziv, nepristupačan zamak. U njemu živi veseli, dobar i smešan baron Pampa, najbolji baron u Arkanaru. On ima ženu, lepu, nežnu ženu, koja ga mnogo voli kada je trezan, i ne može da ga vidi očima, kada je pijan..."

Začutao je, osluškujući. Začuo je toptanje kopita, mnoštva kopita na ulici i šumno disanje mnogih ljudi i konja. "Ovde, šta li?" upitao je grubi glas pod prozorom. "Kao da je ovde..." "Sto-oj!" Po stepeništu su se začuli koraci, i tog istog časa se nekoliko pesnica sručilo na vrata. Kira se, ustreptavši, priljubila uz Rumatu.

"Pričekaj, mala" rekao je, smičući ćebe.

"To su došli po mene", rekla je Kira šapatom. "Znala sam!"

Rumata se jedva oslobodio iz Kirinih ruku i pritrčao prozoru. "U ime gospoda!" urlali su dole. "Otvoraj! Ako provalimo - biće mnogo gore!"

Rumata je digao zavesu, i u sobu se probila poznata, drhtava svetlost baklji. Dole se muvalo mnoštvo konjanika - mračnih, crnih ljudi u šiljastim kapuljačama. Rumata je nekoliko sekundi gledao dole, a onda je pogledao prozorski ram. Po običaju, ram je bio čvrsto zaglavljen u zid. U vrata su udarali nečim teškim. Rumata je napipao u pomrčini mač i udario drškom po staklu. Sa zveketom su poleteli komadi stakla.

"Ehej, vi!" dreknuo je. "Šta je, ne živi vam se, šta li?"

Udarci o vrata su se smirili.

"I uvek nešto zabrljaju", tiho je rekao neko dole. "Domaćin je kod kuće..."

"A šta nas se to tiče?"

"A stvar je u tome, što je on prvi mačevalac sveta."

"A još su govorili da je otišao, i da se neće vratiti do jutra." "Preplašili ste se?"

"Nismo se mi preplašili, samo nam ništa nije naređeno što se njega tiče. Da se ne desi da moramo da ga ubijemo..."

"Svezaćemo ga! Unakazićemo ga i svezati! Ehej, ko je to tamo sa samostrelima?"

"Samo da ne unakazi on nas..."

"Ništa, neće. Svi znaju: dao je takav zavet - da neće ubijati."

"Pobiću vas kao pse", rekao je Rumata strašnim glasom.

Kira mu se priljubila uz leđa. Osećao je kako joj jako lupa srce. Dole su izdali naređenje škriptavim glasom: "Provaljuj, braćo! U ime gospoda!" Rumata se okrenuo i pogledao Kiru u lice. Posmatrala ga je kao maločas, sa užasom i nadom. U njenim suvim očima video se odblesak baklji.

"No, šta ti je, mala moja", rekao je nežno. "Jesi li se preplašila? Idi, obuci se. Ovde nemamo šta više da radimo..." Brzo je navukao svoju metalnoplastičnu oklopnu košulju. "Sada ću ih oterati i otići ćemo. Idemo kod Pampe."

Stajala je kraj prozora, gledajući nadole. Crveni odsjaj joj se video na licu. Dole je sve pucketalo i treštalo. Rumatino srce se steglo od sažaljenja i nežnosti. Poteraću ih kao pse, pomislio je. Nagao se, tražeći drugi mač, a kada se ponovo ispravio Kira više nije stajala kraj prozora. Lagano je padala na pod, hvatajući se za zavesu.

"Kira!" povikao je.

Jedna strela joj je probila grlo, druga joj je virila iz grudi. Uzeo ju je na ruke i preneo na postelju. "Kira..." pozvao ju je. Zaječala je i ispravila se "Kira..." rekao je. Nije mu odgovorila. Postajao je malo nad njom, a onda dograbio mačeve, lagano se spustio niz stepenice u hol i počeo da čeka da padnu vrata...

EPILOG

"A posle?" upitala je Anka.

Paška je skrenuo pogled, nekoliko puta se lupio dlanom po kolenu, nagao i ispružio ruku da dohvati jagodu pod nogama. Anka je čekala.

"Posle..." promrmlijao je. "I, sve u svemu niko ne zna šta je bilo posle, Anka. Predajnik je ostavio kod kuće, i kada se kuća zapalila, na patrolnom dirizablu su shvatili da stvari stoje loše, i odmah su krenuli u Arkanar. Za svaki slučaj su na grad bacili bombe sa gasom za uspavljivanje. Kuća je već dogorevala. Prvo su se zbunili, jer nisu znali gde da ga traže, ali su ga posle ugledali..." Zbunio se. "Jednom rečju, videlo se gde je išao."

Paška učuta i poče da ubacuje jagode jednu po jednu u usta.

"No?" tiho je rekla Anka.

"Došli su u dvor... Tamo su ga i pronašli."

"Kako?"

"No, spavao je. I svi oko njega... takođe... ležali su. Neki su spavali, a neki... tako... Don Rebu su takođe tamo pronašli..." Paška je bacio brzi pogled na Anku i ponovo skrenuo pogled. "Uhvatili su ga, to jest Antona i prebacili na Bazu... Shvataš li Anka, on ništa ne priča. I, sve u svemu, on sada jako malo govori."

Anka je sedela bleđa i uspravljena i gledala preko Paškine glave prema livadi ispred kućice. Šuštale su, lagano se naginjući jele, po plavom nebu su lagano plovili punački oblaci.

"A šta je bilo sa devojkom?" upitala je.

"Ne znam", surovo je odgovorio Paška.

"Slušaj, Paša", rekla je Anka. "Možda nije trebalo da dolazim ovamo?"

"Ne, šta ti je! Mislim da će ti se obradovati..."

"A meni se čini da se on krije negde u žbunju i čeka da ja odem."

Paška se osmehnuo.

"Ne", rekao je. "Anton neće sedeti u žbunju. Jednostavno on i ne zna da si ti ovde. Peca negde, kao i obično, ribu."

"A kako se ponaša prema tebi?"

"Nikako. Podnosi me. Ali, ti si ipak nešto drugo..." Zaćutali su.

"Anka", rekao je Paška. "Da li se sećaš anizotropnog druma?"

Anka je namrštila čelo.

"Kakvog to druma?"

"Anizotropnog. Tamo je visila 'cigla'. Sećaš li se kako smo utroje bili tamo?..."

"Sećam se. To je Anton rekao da je taj put anizotropan."

"Anton se tada podvukao ispod cigle; a kada se vratio, rekao je da je tamo navodno pronašao most dignut u vazduh i skelet fašiste, prikovan za mitraljez."

"Ne sećam se", rekla je Anka. "I šta onda?"

"Sada se često sećam tog puta", rekao je Paška. "Kao da postoji nekakva veza... Put je bio anizotropan, kao i istorija. Nazad se ne može ići. A on je krenuo. I naleteo je na prikovani skelet."

"Ne shvatam te. Kakve veze sa svim ovim ima prikovani skelet?"

"Ne znam", priznao je Paška. "Samo mi se čini."

Anka je rekla:

"Ne dopuštaj mu da mnogo razmišlja. Pričaj sa njim stalno o nečemu. Gluposti nekakve. Da ne može da diskutuje."

Paška je uzdahnuo.

"To znam i ja. Samo, šta će mu moje gluposti?... Sluša me, sluša, osmehne se i kaže: Ti, Paša, posedi ovde malo, a ja odoh da se malo prošetam. I ode. A ja sedim... U prvo vreme sam, kao budala, neprimetno išao za njim, a sada jednostavno sedim i čekam. Eh, kad bi..."

Anka je najednom ustala. Paška se osvrnuo i takođe ustao. Anka je, prestavši da diše posmatrala, kako preko poljane prema njima korača Anton - ogroman, širokih ramena, svetlog, nepreplanulog lica. Ništa se u njemu nije promenilo, uvek je bio malo natmuren.

Krenula mu je u susret.

"Anka", rekao je nežno. "Anka, stari družo..."

Pružio je prema njoj ogromne ruke. Oklevajući se pružila ka njemu i odmah odskočila. Na njegovim prstima... Ali, to nije bila krv - to je jednostavno, bio samo sok od jagoda.

Sadržaj

PROLOG

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

EPILOG